

MIKSEI MUN KOTI OO TÄÄLLÄ?

Kielteisen päätöksen saaneen turvapaikanhakijan ajatuksia Suomen turvapaikkalainsäädännön kiristyksistä.

Katri Aho

4/2017

Tiivistelmä

Tekijä Katri Aho	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi MIKSEI MUN KOTI OO TÄÄLLÄ? Kielteisen päätöksen saaneen turvapaikanhakijan ajatuksia Suomen turvapaikkalainsäädännön kiristyksistä.	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Markku Myllylä, lehtori/kasvatustieteen maisteri	Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyö käsittelee kielteisen päätöksen saaneen turvapaikanhakijan ajatuksia Suomen kiristyneestä turvapaikkalainsäädännöstä. Opinnäytetyössä pyritään löytämään vastauksia siihen, miten kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat suhtautuvat kielteiseen päätökseen, vastaanottopalveluiden lakkaamiseen ja vapaaehtoisen paluuseen. Lisäksi selvitetään perimmäisiä syitä, miksi moni lähtee hakemaan turvapaikkaa.</p> <p>Työ on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena teemahaastattelumenetelmällä. Aineisto on kerätty haastattelemalla kahdeksaa kielteisen päätöksen saanutta turvapaikanhakijaa, joista seitsemän oli Irakista. Työn tutkimusosaan on haastateltu vastaanottokeskuksen johtajaa sekä yhtä ulkomaalaistutkijaa. Teoriaosuus käsittelee aihetta Suomea velvoittavien sopimusten, lainsäädännön, hallituksen esityksen (HE 170/2014), asiantuntijamielipiteiden sekä aiheesta velloneen uutisoinnin pohjalta.</p> <p>Kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat eivät hyväksy saamaansa kielteistä päätöstä vaan käyvät kaikki valitusportaat läpi, ja tarvittaessa laativat uusintahakemuksen. Lainvoimaisen ratkaisun ollessa kielteinen, aikovat turvapaikanhakijat jäädä laittomasti oleskelemaan joko Suomeen tai muualle Eurooppaan. Vapaaehtoinen paluu ei houkuttele. Turvapaikkajärjestelmä - ja prosessi vaikuttavat tehottomilta. Keskeinen keino kielteisen päätöksen saaneen turvapaikanhakijan palauttamiseksi kotimaahan on maiden välisten palautussopimusten solmiminen. Turvapaikkahakemuksien käsittelyä tulisi nopeuttaa.</p>		
Sivumäärä 70 + 3 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja vuosi Maaliskuu 2017	Opinnäytetyökoodi (OPS) AMK2014ONT
Avainsanat Turvapaikanhakija, kielteinen turvapaikkapäätös, vastaanottopalvelut, vapaaehtoinen paluu, laitton maassa oleskelu		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 TURVAPAIKKATILANNE	3
2.1 Käsitteitä.....	3
2.2 Turvapaikkaprosessiin vaikuttavat sopimukset.....	4
2.3 Eurooppa ja Suomi turvapaikahakijoiden vastaanottajana.....	7
2.4 Ratkaisuja hallitsemattomaan pakolaisvirtaan	8
3 SUOMEN TURVAPAIKKALAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSET ...	10
3.1 Yleistä turvapaikkapoliittisista ja lakimuutosten tavoitteista.....	10
3.2 Oleskeluluvan myöntäminen maasta poistumisen estymisen vuoksi.....	11
3.3 Vastaanottolakiin tehdyt keskeiset muutokset ja lisäykset.....	13
3.4 Turvapaikkaprosessi ja kielteinen päätös	14
4 KIELTEISEN TURVAPAIKKAPÄÄTÖKSEN JÄLKEEN.....	16
4.1 Uuden lain soveltaminen ja ensimmäiset tunnustelut	16
4.2 Turvapaikkahakemus ja kielteinen turvapaikkapäätös.....	18
4.3 Vastaanottopalveluiden päättymisen ja vapaaehtoinen paluu.....	19
4.4 Laittomasti maassa oleskelevien määrä ja oikeudet.....	21
4.5 Laittomasta maassa oleskelusta seuraavat ilmiöt	22
4.6 Median voima.....	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja teemat	27
5.2 Laadullinen tutkimus	29
5.3 Aineistonkeruumenetelmän esittely ja aineiston koko	30
5.4 Haastattelujen toteuttaminen	31
5.5 Haastattelujen litterointi ja analyysi	32
5.6 Tutkimuksen luotettavuudesta.....	33
6 TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1 Irakilaisten turvapaikahakijoiden taustat.....	35
6.2 Syitä turvapaikan hakemiseen	39
6.3 Suomen valikoituminen kohdemaaksi ja päätyminen Suomeen	41
6.4 Turvapaikkahakemus ja kielteinen päätös.....	44
6.5 Vastaanottopalveluiden päättymisen	47
6.6 Vapaaehtoinen paluu	49
6.7 Tulevaisuudensuunnitelmat.....	51
6.8 Johtopäätökset	53
7 POHDINTA	59
LÄHTEET	62
LIITTEET	

1 JOHDANTO

”Because, you know, we are Iraqi people. If I want to survive, I can eat dog maybe for survive.”

M4

Turvapaikanhakijoilla on monet kasvot. Osa heistä on tullut Suomeen siksi, että tuntee turvattomuutta kotimaassaan vallitsevan sotatilan takia, osa voi pelätä henkilökohtaisten syiden takia. Osa saattaa hakea pelkästään parempaa elintasoja tai parempia yhteiskunnan palveluita. Oli hakijan syy mikä tahansa, pyritään turvapaikkahakemukset käsittelemään tasa-arvoisesti ja perusteellisesti. Kielteisen päätöksen saaneella on oikeus valittaa päätöksestä – ja halutessaan hakea uudelleen turvapaikkaa, kerta toisensa jälkeen.

Turvapaikkapäätöstä odotellessa hakijalla pyörii varmasti monenlaisia ajatuksia mielessä. Mitä teen jos hakemustani ei hyväksytä? Jääkö odottamaan kielteistä päätöstä vai pakenenko toiseen maahan? Jotkut turvapaikanhakijat joutuvat odottamaan lopullista turvapaikkapäätöstä kaikkine valitusmahdollisuuksineen vuosia, minkä takia omaa tulevaisuuttaan on vaikea suunnitella. Jos kielteinen päätös tulee, saattaa turvapaikanhakija hyväksyä sen ja valita vapaaehtoisen paluun. Toisaalta hän voi myös asennoitua kielteiseen päätökseen siten, ettei häntä voi pakottaakaan pois: *”Älä enää mainitse sitä vapaaehtoista paluuta. Me tiedetään kyllä, mut me ei olla lähdessä. Älä enää puhu siitä.”* (VOK-johtaja 2016.) Tällöin turvapaikanhakija saattaa jäädä oleskelemaan laittomasti maahan luottaen, että aina löytyy jokin keino selviytymiseen.

Tässä opinnäytetyössä pyritään löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: miten turvapaikanhakijat suhtautuvat kielteisen päätökseen, vastaanottopalveluiden lakkaamiseen ja vapaaehtoisen paluun mahdollisuuteen? Mitä he aikovat tehdä kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen? Lisäksi haluttiin selvittää, mitkä ovat ne perimmäiset syyt, miksi moni lähtee hakemaan turvapaikkaa.

Aihe valikoitui opinnäytetyön aiheeksi sen ajankohtaisuuden vuoksi. Vastaanottolakiin ja ulkomaalaislakiin tehtyjen muutoksien keskeinen tavoite on saada turvapaikanhakija palaamaan vapaaehtoisesti kotimaahansa joko ennen turvapaikkapäätöstä tai kielteisen turvapaikkapäätöksen saatuaan. Koska laadittuja lakimuutoksia alettiin soveltaa toden teolla vasta loppukesästä 2016, ei aiheeseen liittyvää tutkimusta ollut vielä saatavilla. Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee aihetta pitkälti Suomea velvoittavien sopimusten, lainsäädännön, hallituksen esityksen (HE 170/2014), asiantuntijamielipiteiden sekä aiheesta velloneen uutisoinnin pohjalta. Näitä peilataan kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden haastatteluissa esiin tuomiin ajatuksiin. Tutkimuskysymyksiin pyrittiin vastaamaan turvapaikanhakijan näkökulmasta; lisäksi johtopäätöksissä ja pohdinnassa aiheita tarkasteltiin poliisin näkökulmasta soveltuvin osin. Tutkimusta varten haastateltiin kahdeksaa kielteisen turvapaikkapäätöksen saanutta turvapaikanhakijaa, joista seitsemän oli Irakista.

2 TURVAPAIKKATILANNE

Tässä luvussa avataan muutamia turvapaikkaprosessiin liittyviä keskeisiä käsitteitä ja selvitetään prosessia ohjaavia sopimuksia ja sitoumuksia. Lisäksi pohditaan syitä turvapaikanhakijamäärän kasvuun Euroopassa ja Suomessa, ja esitellään keinoja pakolaisvirran hillitsemiseen.

2.1 Käsitteitä

Turvapaikkaprosessi kaikkine toimenpiteineen ja ilmiöineen pitää sisällään monenlaisia käsitteitä. Keskeistä on ymmärtää, millä edellytyksillä turvapaikkaa voidaan hakea. Siirtolaisuus on muuttoliikettä, johon itsessään liittyy useita eri termejä kuten siirtolainen (engl. migrant), turvapaikanhakija (asylum seeker), pakolainen (refugee) ja elintasopakolainen (economic migrant), joita ei tämän päivän siirtolaiskriisissä ole helppo erottaa toisistaan. Nykypäivän turvapaikanhakijoiden ja elintasopakolaisten sekoittuminen ”harmaaksi massaksi” vaikeuttaa turvapaikkahakemusten käsittelyä. (Park 2015.)

Oleskeluluvalla tarkoitetaan *ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnettävää lupaa toistuvasti saapua maahan ja oleskella maassa* (ulkomaalL (30.4.2004/301) 3 § 1. mom. 5. kohta). Oleskelulupaa voidaan hakea monella eri perusteella – opinnäytetyössä keskitytään niihin perusteisiin, jotka tulevat kyseeseen kansainvälistä suojelua hakevan ulkomaalaisen näkökulmasta. **Turvapaikalla** tarkoitetaan pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa (Kuisma 2016, 119). Ulkomaalaislain 87 §:n mukaan *maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annetaan turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aiheutta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, ja jos hän pelkonsa vuoksi on haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun*. Kun henkilölle annetaan turvapaikka, hän saa pakolaisaseman (Kuisma 2016, 21). **Pakolaisella** tarkoitetaan siis ulkomaalaista, joka täyttää pakolaissopimuksen (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus SopS 77/1968) ensimmäisen artiklan vaatimukset, eli samat kuin ulkomaalaislain 87 §:ssä mainitut edellytykset. Toisaalta termiä pakolainen saatetaan käyttää henkilöstä jo ennen kuin tälle on myönnetty turvapaikka. Termillä **elintasopakolainen** kuvataan sellaista henkilöä, joka lähtee kotimaastaan tavoitellakseen taloudellisesti parempaa elämää. (Park 2015.) **Kiintiöpakolaisella** tarkoitetaan sellaista pakolaista, joka on lähtenyt kotimaastaan tai pysyvästä asuinmaastaan toiseen maahan, jonne ei ole kuitenkaan voinut asettua pysyvästi asumaan. Tällöin hänet voidaan ottaa uudelleen sijoitettavaksi kolmanteen maahan niin kutsutussa pakolaiskiintiössä. Eduskunta päättää vuosittain Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrästä. (Maahanmuuttovirasto a, luettu 30.1.2017.)

Ulkomaalaiselle myönnetään ulkomaalaislain 88 §:n (8.5.2009/323) mukaan *oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, jos ulkomaalaislain 87 §:n mukaiset edellytykset turvapaikan antamiselle eivät täyty, mutta on esitetty merkittäviä perusteita uskoa, että jos ulkomaalainen palautetaan kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa, hän joutuisi*

todelliseen vaaraan kärsiä vakavaa haittaa, ja hän on kykenemätön tai sellaisen vaaran vuoksi haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun. Turvapaikka ja oleskelulupa voidaan evätä niin sanottujen poissulkemisperusteiden vallitessa, esimerkiksi tapauksessa, jossa turvapaikanhakija on syyllistynyt johonkin vakavaan rikokseen (Kuosma 2016, 21, 27–28).

Maahanmuuttovirasto myöntää turvapaikanhakijalle ensimmäisen **määräaikaisen oleskeluluvan**. Pakolaisuuden tai toissijaisen suojelun perusteella myönnettävä määräaikainen oleskelulupa on **jatkuva** (oleskelulupa A), ja se myönnetään neljäksi vuodeksi kerrallaan. Yhtäjaksoisesti neljä vuotta jatkuvalla oleskeluluvalla Suomessa asuneen on mahdollista saada pysyvä oleskelulupa. Turvapaikanhakijalle, jolla ei ole edellytyksiä turvapaikkaan, mutta jota ei voida käännättää hänen huonon terveydentilansa vuoksi, tai mikäli maasta poistaminen ei tosiasiallisesti ole mahdollista, myönnetään **tilapäinen oleskelulupa**. Tilapäinen eli oleskelulupa B myönnetään yhdeksi vuodeksi kerrallaan ja sen voi uusia vain kerran. Yhtäjaksoisesti kaksi vuotta tilapäisellä oleskeluluvalla maassa oleskelleella on mahdollisuus jatkuvaan oleskelulupaan, mikäli olosuhteet eivät ole muuttuneet edellisen määräaikaisen oleskeluluvan myöntämisestä. (Työ- ja elinkeinoministeriö, luettu 17.2.2017.)

Sisäministeriön mukaan Suomessa tavataan vuosittain tuhansia **laittomasti maassa oleskelevia**, joilla ei ole voimassa olevaa matkustusasiakirjaa ja/tai viisumia tai oleskelulupaa. Näistä useat hakevat turvapaikkaa kun heidät tavataan laittomasti maassa olevina, jolloin turvapaikkakäsittelyn ajan he oleskelevat maassa laillisesti. Mikäli kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen henkilö ei poistu koti- tai lähtömaahansa, eikä häntä saada viranomaistoimin poistettua, oleskelee hän laittomasti maassa. (Sisäministeriö a, luettu 28.1.2017.) Laittomasti maassa oleskelevaa voidaan kutsua myös **paperittomaksi** (Pakolaisneuvonta ry, luettu 29.1.2017).

2.2 Turvapaikkaprosessiin vaikuttavat sopimukset

Ihmisoikeusvelvoitteet

Euroopan unioni Suomi mukaan lukien on velvoitettu ottamaan vastaan kansainvälistä suojelua tarvitsevia pakolaisia sekä turvapaikanhakijoita. Muun muassa YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Geneven pakolaissopimus, New Yorkin pakolaispöytäkirja ja EU:n jäsenyys siihen liittyvine sopimuksineen sitovat auttamaan hädässä olevia ihmisiä. (Kuosma 2016, 1.) Nämä kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ovat yhdenmukaisia Suomen perustuslain perusoikeussäännösten kanssa (Valtioneuvosto 2015, 1). Kansainvälisen suojelun saamisen edellytykset ja turvapaikanhakumenettely on säädetty ulkomaalaislain kuudenteen lukuun. Laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (17.6.2011/746) määritellään muun muassa ne toimenpiteet, joilla turvataan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito turvapaikkaprosessin ollessa kesken.

Dublin-menettely

Dublin-menettelyn periaate on, että kansainvälistä suojelua hakevan turvapaikkahakemus käsitellään vain yhdessä valtiossa, joka määräytyy sen mukaan, missä jäsenvaltiossa turvapaikanhakija jättää turvapaikkahakemuksensa ja missä hänen sormenjälkensä tallennetaan. Toisaalta menettelyn perustana oleva Dublin III -asetus ((EU) N:o 604/2013) määrittelee yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi perheiden yhdistämisen, minkä takia myös perhesuhteet voivat määrittää hakemuksen käsittelystä vastaavan maan. On myös muita tekijöitä, jotka määrittävät hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan maan. Pääpiirteittäin Dublin III -asetuksen mukaan turvapaikkahakemuksen käsittely kuuluu sille jäsenvaltiolle

- jossa turvapaikanhakijalla on jo laillisesti oleskelevia perheenjäseniä
- joka on myöntänyt hakijalle oleskeluluvan tai viisumin
- jonka kautta hakija on tullut maahan kolmannesta maasta
- jossa hakija on aikaisemmin hakenut turvapaikkaa
- jossa hakija on viettänyt yli 5 kuukautta eikä tulomaata kyetä osoittamaan
- jossa hakija on viimeksi asunut, jos hän on asunut vähintään viiden kuukauden jaksoja useissa jäsenvaltioissa.

Dublin-menettelyn tarkoituksena on estää turvapaikanhakijaa laatimasta useita hakemuksia eri valtioissa. Kun turvapaikanhakija tulee maahan ja hakee turvapaikkaa, tulee kyseisen maan selvittää se, onko jokin toinen maa mahdollisesti vastuussa turvapaikkahakemuksen käsittelystä. Turvapaikanhakijan sormenjäljet tarkastetaan Eurodac¹-järjestelmästä ja mikäli järjestelmästä tulee osuma, voidaan kyseistä maata, joka on rekisteröinyt turvapaikanhakijan, pyytää ottamaan turvapaikanhakija takaisin. Edellä olevassa listauksessa ovat myös muut tilanteet, joissa toista maata voidaan pyytää ottamaan turvapaikanhakija vastaan. Vastaanottopyynnön käsittelyn ajan turvapaikanhakija saa oleskella maassa, johon on tullut. Mikäli turvapaikanhakijan palautus ei onnistu hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan maahan, siirtyy vastuu sille maalle, jossa hakemus on tehty. (Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto 2013.) Dublin-menettelyä soveltaa EU:n jäsenvaltioiden lisäksi Norja, Islanti, Sveitsi tai Liechtenstein (Kuosma 2016, 104).

Mikäli turvapaikanhakija palautetaan Suomeen Dublin-asetuksen perusteella, sijoitetaan hänet joko vastaanottokeskukseen tai säilöön. Henkilö otetaan säilöön tilanteissa, joissa hänen voidaan epäillä muutoin karkaavan. Jos turvapaikanhakija tekee uusintahakemuksen, pyritään hakemus käsittelemään nopeutetulla aikataululla. Mikäli turvapaikanhakija saa kielteisen päätöksen ja hänet saadaan käännytettyä kotimaahansa, turvapaikkahakemusta hoitaneen valtion vastuu henkilöstä lakkaa välittömästi kun henkilö on poistunut EU-rajojen ulkopuolelle. Mikäli turvapaikanhakija lähtee omaehtoisesti ennen käännytyspäätöstä, tulee hänen pysytellä EU:n ulkopuolella vähintään kolme kuukautta, ennen kuin hakemuksen käsittelijävaltion vastuu hänestä nollaantuu. Mikäli henkilö palaa kolmen kuukauden jälkeen uudelleen EU:n alueelle, hänellä on jälleen oikeus hakea turvapaikkaa, mutta aiemman hakemuksen hoitanut valtio ei ole enää vastuussa hakemuksen käsittelystä. Oikeutta hakea turvapaikkaa ei ole rajoitettu määrällisesti. Jos

¹ Eurodac, European Dactyloscopy, on EU:n sormenjälkitietokanta.

taas turvapaikanhakija ei poistu kotimaahansa vaan piileskelee EU:n alueella, voi hakemuksen käsitelleellä jäsenvaltiolla säilyä vastuu henkilöstä jopa puolentoista vuoden ajan. (Rigatelli 2016.)

Vuonna 2014 Maahanmuuttovirasto teki 861 Dublin-päätöstä, joka oli 23 % kaikista vuonna 2014 ratkaistuista turvapaikkahakemuksista. Dublin-menettelyssä käsitellyissä hakemuksissa havaittiin tuolloin yhä useammin, että henkilö oli hakenut turvapaikkaa toisessa jäsenvaltiossa, jossa hänelle oli jo myönnetty oleskelulupa. Suomeen tulon todellinen tarkoitus oli esimerkiksi työnteko, jolloin turvapaikkamenettelyä pyrittiin käyttämään väärin maahan pääsemiseksi. (Poliisi 2015, 28.)

Dublin-menettelystä ovat eniten kärsineet EU:n ulkorajavaltiot, kuten Kreikka, Italia ja Unkari, koska näiden kautta sekä rekisteröityy että kulkee paljon turvapaikanhakijoita (Rigatelli 2016). Kuten Dublin III -asetuksessa (Euroopan parlamentti ja Euroopan Unionin neuvosto 2013a) mainitaan, turvapaikanhakija voidaan palauttaa siihen maahan, jonka kautta hän on todistettavasti tullut kolmannelta maasta. Tällä hetkellä palautusmahdollisuudet Unkariin ovat heikot maan huonon ihmisoikeustilanteen takia, ja Italiaan ja Kreikkaan kuormittavan pakolaistilanteen takia. Suomi on onnistunut poistamaan suhteellisen tehokkaasti Dublin-tapauksia moneen muuhun maahan verrattuna, joten tähän asti Suomella on ollut etua sopimuksesta. Toisaalta vuonna 2016 on Suomeenkin alkanut tulla enenevässä määrin vastaanottopyyntöjä ottaa Suomessa rekisteröidyt turvapaikanhakijat takaisin. (Rigatelli 2016.)

Dublin-menettelyä on kritisoitu sen toimimattomuuden takia. Ylen uutisten (Rigatelli 2016) tekemän selvityksen mukaan menettelyyn perustuvat palautukset eivät onnistu läheskään aina. Useimmiten syynä tähän on Dublin-asetuksen määrittelemät tiukat aikarajat tai turvapaikanhakijan katoaminen ennen palautuksen toimeenpanoa. Huomionarvoista on, että myös Dublin-palautuksista voi valittaa oikeuteen. (eml.) Suomestakin löytyy tapauksia Dublin-palautuksiin, joita on käsitelty aina korkeimmassa hallinto-oikeudessa asti (KHO 2015:100 ja KHO 2016:53).

Schengenin sopimus

Schengenin sopimus mahdollistaa sopimuksen allekirjoittaneiden jäsenmaiden kansalaisten vapaan liikkumisen maasta toiseen. Schengen-alueella sisärajatarkastukset poistettiin ja luotiin yhteinen ulkoraja. Schengen-alueeseen kuuluvat nykyisin lähes kaikki EU:n jäsenvaltiot sekä Norja, Islanti, Sveitsi ja Liechtenstein. Ulkorajalla maahantulotarkastuksissa noudatetaan samoja menettelytapoja, oli kyseessä mikä tahansa jäsenvaltioista. Menettelytavat koskevat muun muassa viisumien tarkastamista, turvapaikkaa ja ulkorajojen valvontaa. (Kuosma 2016, 97–101.) Suomessa tavatuista laittomasti oleskelevista henkilöistä useimmat saapuvat maahan Schengen-alueen kautta (Sisäministeriö a, luettu 28.1.2017). Suuren turvapaikanhakijaryntäyksen jälkeen joissakin jäsenmaissa ryhdyttiin jälleen suorittamaan rajatarkastuksia ja jopa pystyttämään raja-aitoja pyrkimyksenä estää turvapaikanhakijoita pääsemästä maahan (Siirto & Laihia 2016, 117–118).

EU:n ja kahdenväliset takaisinottosopimukset

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita henkilöitä pyritään palauttamaan takasin koti- tai lähtömaihinsa niin sanottujen palautussopimusten eli takaisinottosopimusten turvin. EU on solminut kolmansien maiden kanssa takaisinottosopimuksia, jotka koskevat kaikkia EU:n jäsenmaita. Näiden lisäksi jäsenmaat voivat solmia omia kahdenvälisiä takaisinottosopimuksia – tällainen Suomella on esimerkiksi Kosovon kanssa. (Sisäministeriö b, luettu 28.1.2017.) Hallituksen turvapaikkapoliittisessa toimenpideohjelmassa (2015, 5) mainittiin yksi tärkeimmäksi paluun tehostamiskeinoksi neuvottelut Irakin, Afganistanin ja Somalian kanssa kahdenvälisen palautussopimusten solmimiseksi. Lokakuussa 2016 Suomi saikin vihdoin solmittua palautuksia helpottavan yhteistyöpöytäkirjan Afganistanin kanssa (Sisäministeriö b, luettu 28.1.2017). Joulukuussa 2016 suomalaisdelegaatio vieraili Irakissa neuvottelemassa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden irakilaiden paluujärjestelyjä koskevasta yhteistyöpöytäkirjasta. Suomen tavoitteena on saada luotua yhdessä Irakin viranomaisten kanssa prosessi, jonka avulla ilman dokumentteja olevat irakilaiset voitaisiin identifioida ja saada luotua paluun mahdollistavat matkustusdokumentit. Irakiin on saatu palaamaan jonkun verran turvapaikanhakijoita vapaaehtoisena paluun ja poliisin järjestämien charterlentojen kautta, sekä yksittäisiä henkilöitä pakkopalautuksin. (Sisäministeriö 2016a.)

2.3 Eurooppa ja Suomi turvapaikanhakijoiden vastaanottajana

Eurooppaan kohdistuva laitoin muuttoliike paisui vuonna 2011 kun tuhansia tunisialaisia alkoi virrata Italialle kuuluvalla Lampedusan saarelle arabikevään puhkeamisen seurauksena (Park 2015). Arabikevään vallankumouksen jälkimainingeissa useat Pohjois-Afrikan maat jäivät epävakaisiksi. Myös Libyan sekasorto ajaa edelleen ihmisiä Eurooppaan. (Sillanpää 2015.) Viimeisimpinä vuosina syyrialaisia on alkanut virrata Eurooppaan Syyrian sisällissodan seurauksena. Afgaanit pakenevat Taleban-taistelijoita ja eritrealaiset pakkovärväyksiä sotavoimiin. Huono turvallisuustilanne ja köyhyys saavat irakilaiset, nigerilaiset, pakistanilaiset, somalialaiset ja sudanilaiset liikkeelle. (Park 2015; Sillanpää 2015.) Suurin osa pakenevista ihmisistä päätyy oman maansa lähialueille, osa hakeutuu aina Eurooppaan asti (Kuosma 2016, 1).

Maantieteellisistä syistä erityisesti Etelä-Eurooppaan kohdistuu kova paine vastaanottaa turvapaikanhakijoita (Kuosma 2016, 1, 3). Vuonna 2015 Euroopassa rekisteröitiin yhteensä 1 255 640 turvapaikanhakijaa, jotka hakivat ensimmäistä kertaa turvapaikkaa. Luku on yli kaksi kertaa suurempi kuin edellisenä vuotena, jolloin hakijoita oli 562 680. Eniten turvapaikanhakijoita tuli Syyriasta, Afganistanista ja Irakista. Rekisteröintejä suoritettiin eniten Saksassa (35 %), Unkarissa (14 %), Itävallassa ja Italiassa (7 % molemmissa). (Eurostat 2016.) Vastaavasti vuonna 2016 Euroopassa rekisteröitiin yhteensä 1 204 280 turvapaikanhakijaa, jotka hakivat ensimmäistä kertaa turvapaikkaa. Eniten turvapaikanhakijoita tuli edelleen Syyriasta, Afganistanista ja Irakista. Uusia rekisteröintejä suoritettiin eniten Saksassa (60 %), Italiassa (10 %), Ranskassa (6 %) ja Kreikassa (4 %). (Eurostat 2017.)

Syrjäisenä Euroopan maana Suomi ei ole pakolaisvirran keskiössä. Kuitenkin vuonna 2015 myös Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita. 2000-luvulla turvapaikkaa hakevien määrät ovat vaihdelleet 1 500 ja 6 000 hakijan välillä (Maahanmuuttovirasto b, luettu 21.1.2017). Kun vuonna 2014 Suomesta haki turvapaikkaa 3 651 henkilöä, niin vuonna 2015 luku ryöpsähti 32 476 hakijaan. Sittemmin vuonna 2016 turvapaikanhakijoita saapui enää 5 651 henkilöä. Viimeisimpien vuosien aikana Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden kärkikansalaisuuksia ovat olleet Irak, Somalia, Syyria ja Afganistan. (Tiedot koottu Maahanmuuttoviraston tilastoista: Maahanmuuttovirasto 2015a; Maahanmuuttovirasto 2016a; Maahanmuuttovirasto 2017.)

2.4 Ratkaisuja hallitsemattomaan pakolaisvirtaan

Aina eivät syyt turvapaikan hakemiseen ole puhtaasti ne, joiden perusteella turvapaikka tai oleskelulupa voidaan myöntää. Köyhyyttä on pitkään pidetty tärkeimpänä ihmiset liikkeelle panevista voimista. EU-komissaari Frans Timmermans sanoo turvapaikanhakijoista jopa 60 %:n olevan elintasopakolaisia, viitaten Frontexin² lukuihin (Holehouse 2016). Suomen suurlähettiläs Anne Meskanen arvioi Ylen uutisessa joulukuussa 2015, että Afganistanista Suomeen tulee nimenomaan elintasopakolaisia, jotka lähtevät EU-alueelle paremman tulevaisuuden perässä (Länkinen 2015). Näiden turvapaikanhakijoiden pyrkimys taloudellisesti vauraampaan elämään voi tapahtua niiden kustannuksella, jotka todella tarvitsevat apua. Parhialan ja Raulon (2016, 23) mukaan tutkimuksissa on osoitettu, että kaikkein köyhin kansanosaa ei ole se, joka edes voi lähteä liikkeelle. Jo vuoden 2010 UNHCR³:n suojelupolitiikkaa koskevassa asiakirjassa todettiin, että luotettavan turvapaikkajärjestelmän ylläpitämiseksi ne henkilöt, jotka eivät ole kansainvälisen suojelun tarpeessa, tulee palauttaa kotimaihinsa. Turvapaikkajärjestelmän väärinkäytön estäminen vähentää myös ihmissalakuljetuksen ja ihmiskaupan kannustimia. (UNHCR 2010, 2.)

Euroopan komission toukokuussa 2015 julkaisemassa Euroopan muuttoliikeagendassa esitetään toimenpiteitä, joilla Välimeren alueen kriisi saataisiin ratkaistua ja Eurooppaan kohdistuva muuttoliike hallintaan. Tuolloin Eurooppaan tuli merkittävä määrä turvapaikanhakijoita Välimereltä, ja osa tulijoista hukkui ylittäessään merta. Tästä syystä muuttoliikeagendaan kirjattu ensimmäinen toimenpide oli Välimeren valvonnan tehostaminen ihmishenkien pelastamiseksi sekä ihmiskaupan ja -salakuljetuksen torjunta. EU:n sisäisillä siirroilla pyrittäisiin keventämään Italiaan ja Kreikkaan kohdistuvaa muuttoliikepainetta jakamalla turvapaikanhakijoita tasaisemmin unionin alueelle. Komission mukaan yksi kannustin laittomaan maahanmuuttoon on tieto siitä, että EU:n järjestelmä laittomien maahanmuuttajien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palauttamiseksi toimii puutteellisesti. Laittoman muuttoliikkeen houkuttelevuutta pyritään vähentämään tiivistämällä yhteistyötä EU:n ja kolmansien maiden välillä. (Euroopan

² Frontex, ransk. Frontières extérieures, on EU:n jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtiva virasto.

³ UNHCR, United Nations High Commissioner for Refugees, on Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö.

komissio 2015.) On nähtävissä viitteitä siitä, että osa EU:n kolmansille maille myöntämistä avustuksista on muuttumassa maahanmuuttoherkäksi ja ehdolliseksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että EU uhkasi evätä kehitysapunsa, mikäli kyseinen maa ei tee yhteistyötä pakkopalautusten suhteen tai vaikeuta turvapaikanhakijoiden pääsyä Eurooppaan. (Mykkänen & Hannula 2016.)

Ulkoistetulla rajavalvonnalla tarkoitetaan rajavalvonnan siirtämistä EU-rajojen ulkopuolelle (Siirto & Laihia 2016, 116). Frontexin tehtäviin yhteistyössä EU:n jäsenvaltioiden kanssa kuuluu muun muassa paitsi käännyttävien ja karkotettavien palautusten organisointi, niin myös EU-alueen ulkorajavalvonta sekä meripelastusoperaatiot (Frontex, luettu 22.1.2017). Ulkoistettua rajavalvontaa ja Frontexin toimintaa on arvosteltu useammissa teoksissa juridisesti ja eettisesti kyseenalaisiksi (Leppäkorpi 2011, 44–47; Samers 2010, 2012–2013; Siirto & Laihia 2016, 116–117; Vara & Sánchez-Tabernero 2016). Ulkoistetulla rajavalvonnalla käytännössä estetään turvapaikanhakijoita ikinä pääsemästä EU:n rajalle hakemaan turvapaikkaa sulkemalla pakolaisten käyttämiä kulkureittejä ja käännyttämällä ihmisiä kuljettavia laivoja ja veneitä takaisin lähtömaihin (Siirto & Laihia 2016, 116–117).

Myös Suomi on lisännyt rajavalvontaa pakolaiskriisin myötä. Vuoden 2015 suuren turvapaikanhakijaryntäyksen takia Suomi tehosti rajavalvontaa Ruotsin rajalla perustamalla Tornioon järjestelykeskuksen, jotta kaikki rajan ylittävät henkilöt saatiin rekisteröityä. Järjestelykeskus aloitti toimintansa 22.9.2015. Niin sanottu huippuaika ulottui syyskuusta aina marraskuun alkupuolelle asti. (Mäntykenttä 2017.) Sen jälkeen kun Ruotsi aloitti marraskuussa 2015 sisärajatarkastukset (Riksrevisionen 2016, 8), väheni Tornioon tulleiden turvapaikanhakijoiden määrä huomattavasti (Passoja 2016, luettu 5.2.2017). Viimeiset turvapaikanhakijat saapuivat Tornioon 29.2.2016, jolloin Venäjä sulki rajat. Järjestelykeskuksessa rekisteröitiin yhteensä 16 582 turvapaikanhakijaa. (Mäntykenttä 2017.)

Viimeisimpien vuosien aikana eri maat, Pohjoismaat mukaan lukien, ovat tiukentaneet turvapaikkapolitiikkaansa ja turvapaikkaprosessiin liittyviä lakeja. Syksyllä 2015 Yle uutisoi kaikkien Pohjoismaiden muuttaneen pakolaispolitiikkaansa tavoitteena vähentää turvapaikanhakijoiden määrää. (Ortamo 2015.) Toukokuussa 2016 Maahanmuuttovirasto (2016b) linjasi Irakin, Afganistanin ja Somalian turvallisuustilanteen parantuneen, jolloin näistä maista tulevien turvapaikanhakijoiden on entistä vaikeampi saada oleskelulupaa muun muassa toissijaisen suojelun perusteella.

3 SUOMEN TURVAPAIKKALAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSET

Tässä luvussa käsitellään turvapaikkaprosessin kiristymistä Suomen lainsäädännöstä käsin. Lopuksi esitellään turvapaikkaprosessin pääpiirteet ja toimenpiteet kun kyseessä on kielteinen turvapaikkapäätös.

3.1 Yleistä turvapaikkapoliittisista ja lakimuutosten tavoitteista

Hallituksen (2015) turvapaikkapoliittisessa toimenpideohjelmassa on määritelty keskeiset toimenpiteet, joilla pyritään hallitsemaan turvapaikanhakijoiden määrää, saamaan turvapaikkakustannukset hallintaan ja kotouttamaan tehokkaasti turvapaikan saaneet. Toimenpideohjelma on päivätty 8.12.2015, jolloin Suomeen oli kesän ja syksyn aikana virrannut ennätysmäärä turvapaikanhakijoita. Hallituksen ohjelman mukaan selkeällä turvapaikkajärjestelmällä tunnistetaan todellisen suojelun tarpeessa olevat. Kielteisen päätöksen saaneet tulee palauttaa tehokkaasti. (eml., 6.)

Useissa poliittisissa yhteyksissä on korostettu tehokkaan paluujärjestelmän merkitystä sekä turvapaikkapäätösten riipeyttä. Pyrkimyksenä on tunnistaa ja ratkaista ilmeisen perusteettomat turvapaikkahakemukset viivytyksettä, jotta näiden henkilöiden palauttaminen voidaan panna täytäntöön nopeasti. Jotta palauttaminen olisi tehokasta, pyritään solmimaan maidenvälisiä palautussopimuksia. Erityisesti Suomen kohdalla keskeinen ongelma on palautussopimusten puuttuminen Irakin ja Somalian kanssa. Näihin maihin ei voida palauttaa henkilöitä, mikäli heillä ei ole kansallista passia tai he eivät suostu palaamaan vapaaehtoisesti. (Tiainen & Brewis 2016:a, 4.)

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan ja vastaanotosta annetun lain (myöh. vastaanottolaki) ja ulkomaalaislain muuttamisesta (HE 170/2014) määritellään keskeiset tavoitteet, joihin vastaanottolakia ja ulkomaalaislakia muuttamalla pyritään. Tärkeimpänä tavoitteena on lisätä kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruneen tai kielteisen päätöksen hakemukseensa saaneen ulkomaalaisen vapaaehtoista paluuta. Tällä toivotaan olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Ulkomaalaisen tarttuminen vapaaehtoiseen paluuseen lyhentäisi hänen oleskeluaikaansa vastaanottokeskuksessa, jolloin vastaanoton kustannukset pienenisivät. Henkilön poistuminen vapaaehtoisesti on myös edullisempaa kuin hänen maasta poistamisensa viranomaisitoimin. Ennen lakimuutosta henkilölle, joka oli haluton poistumaan maasta, myönnettiin tilapäinen oleskelulupa. Lakimuutoksen myötä tällaisissa tapauksissa tilapäistä oleskelulupaa ei enää myönnetä. Tilapäisen oleskeluluvan myöntämättä jättäminen niille, jotka voisivat palata vapaaehtoisesti, sekä kyseisten henkilöiden vastaanottopalveluiden päättäminen vähentää myös vastaanoton kustannuksia. (eml.) Lakimuutoksia käsitellään tarkemmin luvuissa 3.2 ja 3.3.

Tässä työssä keskitytään pääasiassa vastaanottolakiin ja ulkomaalaislakiin tehtyihin kiristykseen. Viime vuosina on kuitenkin laadittu muitakin turvapaikkaprosessiin liittyviä lakimuutoksia, joiden tavoitteena on tiukentaa turvapaikan saamisen ehtoja. Oleskelulupa humanitaarisen suojelun perusteella annettiin tilanteissa, joissa ei ollut kansainvälisen tai

toissijaisen suojelun edellytyksiä, mutta joissa ulkomaalainen ei voinut palata kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa siellä tapahtuneen ympäristökatastrofin takia taikka siellä vallitsevan huonon turvallisuustilanteen johdosta (Maahanmuuttovirasto 2016b). Oleskeluluvan myöntäminen humanitaarisen suojelun perusteella kumottiin lailla (29.4.2016/332). Muutos astui voimaan 16.5.2016. Toisin kuin kansainvälisen ja toissijaisen suojelun kohdalla, oleskeluluvan myöntäminen humanitaarisen suojelun perusteella ei perustunut EU:n lainsäädäntöön tai kansainvälisiin velvoitteisiin, vaan sillä on kansallinen tausta. Lakipykälän kumoamisella yhdenmukaistettiin Suomen lainsäädäntöä vastaamaan EU:n lainsäädäntöä. Muutoksella haluttiin varmistaa se, ettei Suomen lainsäädäntö ja käytäntö ole muita EU:n jäsenvaltioita suotuisampi. (HE 2/2016.)

Elokuussa 2016 astui voimaan lakimuutos, jolla perheenyhdistämisen edellytyksiä tiukennettiin siten, että oleskeluluvan saaja itse tai hänen perheenjäsenensä vastaavat perheenjäsenten kustannuksista. Hallituksen esityksen (HE 43/2016) mukaan muutoksilla toteutettaisiin ulkomaalaislain peruseriaa, jonka mukaan ulkomaalaisen henkilön maassa oleskelu ei voi perustua toimeentulotukeen. Perheenyhdistämisen edellytyksien tiukentaminen perustui neuvoston direktiivin oikeudesta perheenyhdistämiseen (2003/86/EY, ns. perheenyhdistämisdirektiivi). Lakimuutos koski ulkomaalaislain 39 §:ää, 114 §:ää ja 115 §:ää.

Ulkomaalaislain 210 a § (27.1.2017/49) ulkomaalaisen asumisvelvoitteesta velvoittaa turvapaikanhakijaa asumaan tietyssä vastaanottokeskuksessa ja ilmoittautumaan säännöllisesti yhdestä neljään kertaan vuorokaudessa. Säädöksen tavoitteena on sujuvoittaa turvapaikkahakemuksen käsittelyä, turvata kielteisen turvapaikkapäätöksen ja täytäntöönpanokelpoisen maasta poistamispäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistaminen sekä vähentää tarvetta kyseisten henkilöiden säilönnölle ennen maasta poistamista. Laki astui voimaan 1.2.2017. (HE 133/2016.)

3.2 Oleskeluluvan myöntäminen maasta poistumisen estymisen vuoksi

Oleskeluluvan myöntämisestä maasta poistumisen estymisen vuoksi säädetään ulkomaalaislain 51 §:ssä (22.5.2015/674):

*Oleskeluluvan myöntäminen **maasta poistumisen** estymisen vuoksi*

Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos

1) häntä ei tilapäisestä terveydellisestä syystä voida palauttaa kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa; taikka

*2) hänen **paluunsa** kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei ole tosiasiassa mahdollista.*

Oleskelulupaa 1 momentin 2 kohdan perusteella ei myönnetä, jos ulkomaalaisen paluu jää sen vuoksi toteutumatta, että hän ei suostu palaamaan kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa tai vaikeuttaa paluunsa järjestelyä.

Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Jos ulkomaalaiselle myönnetään oleskelulupa 1 momentin perusteella, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

Ennen lakimuutosta ulkomaalaislain 51 § oli kirjattu lakiin seuraavasti:

*Oleskeluluvan myöntäminen **maasta poistamisen** estymisen vuoksi*

Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos häntä ei tilapäisestä terveydellisestä syystä voida palauttaa kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa taikka hänen maasta poistamisensa ei ole tosiasiallisesti mahdollista.

Oleskeluluvan myöntäminen ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu.

Jos ulkomaalaiselle myönnetään oleskelulupa 1 momentin perusteella, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

Syy ulkomaalaislain 51 §:n muutokseen juontaa korkeimman hallinto-oikeuden päätöksestä (KHO 2013:78), jossa se oli tulkinnut edellä olevaa vanhaa lakitekstiä eri tavalla kuin Maahanmuuttovirasto. Maahanmuuttoviraston tulkinnan mukaan tilapäistä oleskelulupaa ei myönnetä, jos ulkomaalaisen olisi mahdollista palata vapaaehtoisesti kotimaahansa. (HE 170/2014.) Korkein hallinto-oikeus kuitenkin linjasi vuonna 2013, että tilapäinen oleskelulupa on myönnettävä siitäkin huolimatta, että vapaaehtoinen paluu olisi mahdollista (KHO 2013:78).

Silloinen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu tarkoitti sitä, että hakija saattoi olla haluton palaamaan kotimaahansa kielteisen päätöksen saatuaan, koska hän oli tietoinen tilapäisen oleskeluluvan saamisesta kielteisestä turvapaikkapäätöksestä huolimatta. Hakija saattoi luulla saavansa pysyvän oleskeluluvan myöhemmin jäämällä nyt Suomeen tilapäisen oleskeluluvan turvin, vaikka perusteita oleskeluluvan saamiselle ei ollut. Koska Maahanmuuttovirasto joutui muuttamaan käytäntöään, tilapäisten oleskelulupien määrä lisääntyi merkittävästi. Kun vuosina 2011 ja 2012 tilapäisiä oleskelulupia ulkomaalaislain 51 §:n nojalla myönnettiin 20 ja 28 kappaletta, vuonna 2013 määrä nousi 222 kappaleeseen. (HE 170/2014.)

Vanhassa pykälässä puhuttiin **maasta poistamisesta**, jonka on tulkittu tarkoittavan viranomaistoimin tapahtuvaa maasta poistamista. Muutetussa pykälässä puhutaan **maasta poistumisesta** ja **paluusta**, jolloin termeihin saadaan sisällytettyä myös henkilön vapaaehtoinen paluu, ei pelkästään viranomaistoimin tapahtuva maasta poistaminen. Lisäksi pykälään lisättiin uusi toinen momentti, jossa viitataan ensimmäisen momentin toisen kohdan tilanteeseen. Uudistuksen mukaan tilapäinen oleskelulupa myönnetään silloin, kun paluu ei onnistu henkilöstä itsestään riippumattomista syistä, mutta ei enää sillä perusteella, että henkilö on haluton poistumaan kotimaahansa. Oleskelulupaa ei myönnettäisi myöskään siinä tapauksessa, jos henkilö vaikeuttaa paluunsa järjestelyjä, oli

kyseessä sitten maasta poistaminen tai vapaaehtoinen paluu. Paluun järjestelyjen vaikeuttamista voi olla esimerkiksi matkustusasiakirjojen hakematta jättäminen oman maansa edustustosta tai lentokentälle tulematta jättäminen. (HE 170/2014.) Lakimuutos astui voimaan 1.7.2015.

3.3 Vastaanottolakiin tehdyt keskeiset muutokset ja lisäykset

Ennen vastaanottolakiin (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta) tehtyjä muutoksia turvapaikanhakija saattoi jäädä oleskeluluvan epäämisen jälkeen vastaanottokeskukseen asumaan, vaikkei hänellä ollut laillista perustetta jatkaa oleskelua maassa. Vastaanottopalvelujen kestoa ei ollut rajoitettu, joten mikäli henkilö ei poistunut maasta tai häntä ei saatu viranomaistoimin poistettua, saattoi hän käytännössä jatkaa asumistaan vastaanottokeskuksen tiloissa niin kauan kuin halusi. Myös, jos henkilölle myönnettiin tilapäinen oleskelulupa maastapoistamisen estymisen vuoksi (ks. luku 3.2), sai hän jatkaa asumistaan vastaanottokeskuksessa niin kauan, kunnes hänelle löytyi muu asuinpaikka. (HE 170/2014.)

Lakiin liittyvät epäkohdat haluttiin poistaa määrittelemällä vastaanottopalveluille tarkka kesto. Keskeiset muutokset on säädetty vastaanottolain 14 a §:n ensimmäiseen ja kolmanteen momenttiin:

1. mom. Vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annetaan oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta.

3. mom. Kolmannen maan kansalaiselle, joka ei ole tehnyt hakemusta avustetusta vapaaehtoisesta paluusta, annetaan vastaanottopalveluja enintään 30 päivää sen jälkeen, kun päätös maasta poistamisesta on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja poliisi on ilmoittanut vastaanottokeskukselle, että maasta poistamisen täytäntöönpano viranomaistoimin ei ole mahdollista. Jos avustettu paluu ei hakemuksesta huolimatta ole toteutunut tai hakemus on peruutettu, vastaanottopalvelut lakkaavat, kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluttua hakemuksesta, jollei kolmannen maan kansalaiselle ole myönnetty oleskelulupaa. Mitä edellä tässä momentissa säädetään ei sovelleta ilman huoltajaa olevan lapsen vastaanottopalveluihin.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen ollessa toimeenpanokelpoinen, ja mikäli kyseinen turvapaikanhakija ei suostu palaamaan vapaaehtoisesti lähtömaahansa, eikä tee poliisin kanssa yhteistyötä paluunsa järjestämiseksi, annetaan hänelle vastaanottopalveluita enintään 30 päivän ajan (vastaanottokeskuksen johtaja voi poiketa tästä määräajasta kohtuullisen ajan verran, vastaanottolaki 14 a § 4 mom.). Tämän jälkeen vastaanottopalvelut lakkaavat. Mikäli henkilö tekee hakemuksen vapaaehtoisesta paluun ohjelmaan pääsemiseksi, vastaanottopalvelut jatkuvat siihen saakka kunnes paluu tapahtuu, kuitenkin maksimissaan 90 päivän ajan. Mikäli henkilön vapaaehtoinen paluu ei onnistu,

myös tuolloin vastaanottopalvelut lakkaavat. Laissa mainitut vastaanottopalvelut koostuvat majoituksesta, vastaanotto- ja käyttörahasta, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista, tulkki- ja käännöspalveluista sekä työ- ja opintotoiminnasta (vastaanottolaki 13 §). Vastaanottopalvelujen lakkaaminen ei koske ilman huoltajaa olevia alaikäisiä (vastaanottolaki 14 a § 3 mom.).

Vastaanottolain 31 § (22.5.2015/673) määrittelee kansainvälistä suojelua hakeneen vapaaehtoisen paluun tukemista. Turvapaikanhakijalla, jonka oleskelulupahakemus on hylätty, on 30 päivää aikaa tehdä hakemus vapaaehtoisen paluun ohjelmaan siitä päivämäärästä, kun päätös maasta poistamisesta on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi ja poliisi on ilmoittanut vastaanottokeskukselle, ettei maasta poistamisen täytäntöönpano viranomaistoimin ole mahdollista. Toisaalta vastaanottolain 31 §:n kolmannessa momentissa mainitaan, että mikäli henkilö ei ole enää rekisteröityneenä vastaanottokeskuksen asiakkaaksi, voi hän edelleen saada avustusta hakemuksesta Maahanmuuttovirastolta. Eli avustusta voi hakea senkin jälkeen kun vastaanottopalvelut ovat päättyneet.

Keskeisimmät muutokset 31 §:ssä ovat, että kun aiemmin kohtuulliset matkakustannukset voitiin maksaa vain tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, niin uudistuksen myötä avustuksen piiriin tulivat myös kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen peruneet tai kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa saaneet henkilöt. Laissa mainitaan sanat *avustus, matka- ja muuttokustannukset*. Vastaanottolain 31 § ensimmäisessä momentissa mainitaan muun muassa, että

-- Edellytyksenä avustuksen ja korvauksen maksamiseksi kansainvälistä suojelua hakeneelle on lisäksi, että hän poistuu maasta vapaaehtoisesti pysyväisluonteisessa tarkoituksessa peruttuaan hakemuksensa tai oleskelulupahakemuksensa tultua hylätyksi.

Vapaaehtoista paluuta on tuettu vuosina 2010–2013 erilaisten hankkeiden kautta. Hallituksen esityksen mukaan tulokset ovat olleet hyviä, jonka takia vapaaehtoinen paluu on päätetty sisällyttää lakiin. (HE 170/2014.) Taustalla on EU:n paluudirektiivi, joka korostaa vapaaehtoista paluuta ensisijaisena paluun muotona (eml.; Tiainen & Brewis 2016b, 58). Vastaanottolakiin tehdyt muutokset astuivat voimaan 1.7.2015.

3.4 Turvapaikkaprosessi ja kielteinen päätös

Turvapaikkaa hakevan henkilön on Suomeen saavuttuaan ilmoitauduttava rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille ja haettava turvapaikkaa. Vastaanottava viranomainen kirjaa henkilön perustiedot ja ottaa häneltä sormenjäljet. Varsinaisen turvapaikkatutkinnan suorittaa Maahanmuuttovirasto eli Migri. Hakija odottaa turvapaikkapuhutteluun pääsyä vastaanottokeskuksessa. (Maahanmuuttovirasto c, luettu 11.1.2017.)

Maahanmuuttovirasto selvittää turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, matkareitin, syyt turvapaikan hakemiseen sekä sen, tuleeko henkilön turvapaikkahakemusta yleensäkin

käsitellä Suomessa (Maahanmuuttovirasto c, luettu 11.1.2017). Turvapaikanhakijan hakemus voidaan jättää tutkimatta kolmessa tapauksessa: mikäli jokin toinen maa on vastuussa henkilön turvapaikkahakemuksen käsittelystä, hakija on saanut suojelua toisessa EU:n jäsenvaltiossa, johon hänet voidaan lähettää, tai hakija on laatinut uusintahakemuksen, jossa ei ole esitetty uusia ratkaisuihin vaikuttavia perusteita maahan jäämiselle (ulkomaalaisL 103§ (6.3.2015/194)). Jos kansainvälistä suojelua hakevan hakemus katsotaan ulkomaalaislain 101 §:n (6.3.2015/194) nojalla ilmeisen perusteettomaksi, voidaan asia ratkaista nopeutetussa menettelyssä ulkomaalaislain 104 §:n (6.3.2015/194) mukaisesti. Tällöin Maahanmuuttoviraston tulee ratkaista asia viiden kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä.

Turvapaikkatutkiminnan valmistuttua ja myönteisen päätöksen ollessa kyseessä, Maahanmuuttovirasto ilmoittaa tästä hakijalle ja antaa hänelle oleskelulupakortin (Maahanmuuttovirasto c, luettu 11.1.2017). Mikäli hakijalle ei myönnetä turvapaikkaa tai oleskelulupaa, tekee Maahanmuuttovirasto kielteisen päätöksen, joka sisältää käännyttämispäätöksen – tällöin päätöksen tiedoksiannointi ja täytäntöönpano kuuluu poliisille. Tiedoksiannon yhteydessä poliisi pitää henkilölle maastapoistamispuhuttelun. (Tiainen & Brewis 2016:a, 11.)

Jos turvapaikanhakija saa kielteisen päätöksen, käännytetään hänet Suomesta (Maahanmuuttovirasto d, luettu 11.1.2017). Kielteiseen päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudesta (Maahanmuuttovirasto c, luettu 11.1.2017). Mikäli myös hallinto-oikeuden päätös on kielteinen, voi hakija hakea valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Tämä ei kuitenkaan estä päätöksen toimeenpanoa vaikka valituslupa korkeimpaan hallinto-oikeuteen myönnettäisiinkin, mikäli sieltä ei tule erikseen päätöksen täytäntöönpanokieltoa. Tietyissä tilanteissa käännytys voidaan suorittaa välittömästi sen jälkeen, kun päätös on saanut lainvoiman eli valitusajat ovat kuluneet umpeen tai valitusportaat on kuljettu loppuun. Hakijalle voidaan myös määrätä 30 päivää aikaa poistua maasta vapaaehtoisesti. (Maahanmuuttovirasto d, luettu 11.1.2017.)

Käännyttämispäätöksen saaneella henkilöllä on mahdollisuus poistua maasta omaehtoisesti omalla kustannuksellaan, poliisin järjestämän paluun kautta tai avustetusti vapaaehtoisen paluun järjestelmän kautta (Tiainen & Brewis 2016:a, 4). Vapaaehtoisen paluun järjestelmässä IOM⁴ avustaa paluuta muun muassa hankkimalla lentoliput sekä antamalla lähtöavustusta (International Organization for Migration, luettu 8.9.2016). Uuden lain voimaantulon myötä turvapaikanhakijaa aletaan valmistelemaan mahdolliseen paluuseen jo turvapaikkapuhuttelussa siltä varalta, että hakemus hylätään. Tämän lisäksi vastaanottokeskuksissa kerrotaan vapaaehtoisen paluun mahdollisuudesta turvapaikkaprosessin ollessa vielä kesken. Mikäli henkilö saa kielteisen päätöksen, kertoo poliisi maastapoistamispuhuttelussa paluun eri vaihtoehtoista. (Tiainen & Brewis 2016a, 32.)

⁴ IOM, International Organization for Migration, on kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö.

Mikäli henkilö ei poistu vapaaehtoisesti, voi poliisi panna täytäntöön maasta poistamisen (Tiainen & Brewis 2016b, 57). Toisinaan maastapoistamispäätöksen saaneeseen voidaan joutua kohdistamaan turvaamistoimia kuten velvoittaa hänet ilmoittautumaan poliisille, rajatarkastusviranomaiselle tai vastaanottokeskukseen määräajoin. Poliisi voi myös ottaa henkilön matkustusasiakirjan ja/tai matkalipun haltuunsa. Henkilöä voidaan velvoittaa ilmoittamaan poliisille tai rajatarkastusviranomaiselle paikka, jossa hän on tavoitettavissa. Häneltä voidaan myös ottaa vakuus oleskelu- ja paluukustannuksista. Mikäli edellä mainitut turvaamistoimenpiteet katsotaan riittämättömiksi, voidaan henkilö ottaa viime kädessä säilöön maasta poistamisen onnistumiseksi. Säilöön ottaminen on ainoa keino, jolla voidaan täysin varmistaa, ettei henkilö katoa ennen maasta poistamista. (Tiainen & Brewis 2016a, 14.)

Maasta poistaminen voi osoittautua mahdottomaksi, mikäli henkilö vastustaa paluuta pakenemalla, fyysisellä vastarinnalla tai vahingoittamalla itseään. Pakkopalautus voi epäonnistua myös siitä syystä, etteivät kohdemaan viranomaiset suostu vastaanottamaan kansalaisiaan, jotka palautettaisiin vasten tahtoaan. Muita syitä maasta poistamisen epäonnistumiseen on matkustusasiakirjojen uupuminen, paluumaiden haluttomuus myöntää uusia matkustusasiakirjoja ja henkilötodistuksia, palautusneuvottelujen haasteet tai vaikkapa palaajan huono terveydentila. (Tiainen & Brewis 2016a, 16.)

Poliisi yrittää maasta poistamista aika ajoin uudelleen, eikä maasta poistamisen täytäntöönpanon lopettamisesta tehdä erillistä päätöstä. Mikäli poliisi toteaa, ettei maasta poistaminen onnistu, tehdään siitä ilmoitus vastaanottokeskukselle vastaanottopalveluiden lakkaamiseksi (käytetään myös termiä päättämiseksi). Kuitenkin mikäli maasta poistamisen este katoaa, ryhtyy poliisi uudelleen panemaan täytäntöön maasta poistamista. (Tiainen & Brewis 2016a, 23–24.)

4 KIELTEISEN TURVAPAIIKAPÄÄTÖKSEN JÄLKEEN

Tässä luvussa pohditaan lakiuudistuksen tavoitteiden toteutumista tulevaisuudessa ja uudistuneesta laista mahdollisesti aiheutuvia seurauksia. Aihetta lähestytään erilaisten raporttien, tilastojen, asiantuntijamielipiteiden sekä median näkökulmasta. Tutkimusta varten haastateltujen poliisiviranomaisten sekä Maahanmuuttoviraston asiantuntijoiden kommentteja on sekä tässä luvussa että luvussa kuusi. Vastaanottokeskuksen johtajan sekä ulkomaalaistutkijan asiantuntijakommentit päätettiin esittää nimettöminä tutkimuseettisistä syistä (ks. luku 5.1 kappale kolme).

4.1 Uuden lain soveltaminen ja ensimmäiset tunnustelut

Kuten luvuissa 3.2 ja 3.3 mainittiin, ulkomaalais- ja vastaanottolakiin tehdyt muutokset astuivat voimaan 1.7.2015. Lakia ryhdyttiin soveltamaan vastaanottopalveluiden päättymisen osalta kuitenkin vasta kesän 2016 loppupuolella (VOK-johtaja 2016). Maahanmuuttoviraston (2016c) ohje vastaanottopalvelujen lakkaamisesta on päivätty 10.8.2016, yli vuosi lain voimaantulosta. Poliisihallituksen ohje (2016)

vastaanottopalvelujen lakkaamisesta on päivätty 19.7.2016. Maahanmuuttoviraston tiimipäällikkö Ulla Harmonen (2017) totesi, että vastaanottolain 14 a §:ää oli sovellettu heti lain voimaantulon jälkeen, mutta niiden tapausten määrät, joita pykälä koski, olivat olleet tuolloin vielä erittäin vähäiset. Toisaalta kesällä 2015 alkanut, ennätysmääräinen turvapaikanhakijoiden tulo Suomeen viivästytti lain käyttöönottoa ja resurssien puuttuessa pystyttiin hoitamaan vain akuuteimmat tilanteet (eml.; Sillanpää 2017). Kun syksyllä 2015 vastaanottopalveluja tarjoavien toimijoiden määrä kasvoi, tuli myös tarve laatia tarkempaa ja perusteellisempaa ohjeistusta, jotta VOK-toiminta olisi yhdenmukaista. Lisäksi oletusarvona pidettiin, että 14 a §:n mukaiset päätökset tulisivat yleistymään huomattavasti kesän ja syksyn 2016 aikana, joten katsottiin, että senkin vuoksi toimenpiteille oli syytä laatia ohjeistus. (Harmonen 2017.) Syksyn 2015 turvapaikanhakijoiden tulo ruuhkautti myös vapaaehtoisen paluun järjestelmän, eikä ollut resursseja hoitaa vapaaehtoisen paluun hakemuksia (Tiainen & Brewis 2016b, 59).

Yhteiskunnallisia toimijoita informoitiin lakimuutoksesta huonosti. Lakimuutosten voimaantullessa vastuunjako oli epäselvä ja varautumissuunnitelmien sekä ohjeistusten laatiminen aloitettiin vasta silloin kuin tilanne oli jo käsillä. Myöskään lain aiheuttamia seuraamuksia ei ollut selvitetty riittävän tarkkaan. (Skur 2017.) Alkutunnustelujen perusteella suuri osa kielteisen päätöksen saaneista turvapaikanhakijoista ei palaakaan vapaaehtoisesti kotimaahansa vaan jää laittomasti joko Suomeen tai siirtyy johonkin toiseen EU-maahan (ks. luku 4.4; 4.5; 4.6). Tilanne ei hoidukaan hallituksen esityksessä (HE 170/2014) pohditun mukaisesti vaan nyt joudutaan suunnittelemaan hätämajoitusta laittomasti maahan jääville. Helsingin Sanomien (Sutinen 2017) haastattelussa sisäministeri Paula Risikko myönsi, että asiaan alettiin varautua jälkijunassa: *”Suomi ei ehkä riittävän ajoissa lähtenyt pohtimaan tätä. Ei ajateltu riittävästi, että he jotka saavat kielteisen lainvoimaisen päätöksen, jäisivät tänne. Se hahmottui vasta syksyn aikana, kun prosessit pitkittyivät valitusten takia.”*

Joulukuussa 2016 sisäministeriö (2016b) julkaisi toimenpidesuunnitelman laittoman maassa oleskelun ehkäisyyn ja hallintaan. Toimenpidesuunnitelmassa ennaltaehkäisyyn, torjuntaan ja hallintaan liittyvissä toimissa painotetaan eri toimijoiden kuten Poliisin, Tullin, Rajavartiolaitoksen, Maahanmuuttoviraston ja valtioneuvoston tilannekeskuksen yhteistyötä sekä valtakunnallisen että alueellisen laittoman maassa oleskelun tilannekuvan muodostamiseksi. Vastaanottokeskuksilta pyydetään tietoja vastaanoton piiristä poistetuista ja kadonneista henkilöistä Keskusrikospoliisille. Kunnilta, sosiaali- ja terveystieteiden tuottajilta, Kansaneläkelaitokselta, aluehallintovirastoilta, kirkolta ja eri järjestöiltä ja kansalaisilta toivotaan laittomaan maassa oloon liittyviä havaintoja tietosuojasäädösten sallimissa puitteissa. Valvonnan tehostamiseksi muun muassa ulkomaalaisasioihin liittyvää koulutusta on lisätty Poliisiammattikorkeakoulussa. Tavoitteena on myös lisätä viestintää Suomen turvapaikkakäytännöistä ja oikaista väärinkäsityksiä potentiaalisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa lähinnä sosiaalisen median kautta. (Sisäministeriö 2016b.)

Pohjanmaan poliisilaitoksen ulkomaalaisyksikön ylikomisario Thomas Skur (2017) totesi, etteivät lakimuutokset ole vielä aiheuttaneet poliisille lisätehtäviä, mutta ovat tehneet

poliisin työstä aiempaa haastavampaa. Lakimuutosten vaikutukset poliisin tehtäviin tullaan näkemään vasta vuosien päästä. Poliisin tehtävät lakimuutoksiin ja turvapaikanhakijoihin liittyen ovat

- vapaaehtoisen paluun ”myyminen” turvapaikanhakijoille
- sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen
- ajantasaisen tilannekuvan ylläpitäminen paperittomista
- YJT -tehtävät (poistaminen vastaanottokeskuksista/ POLL mukaiset kiinniotot)
- rikosten ennalta ehkäisy (sis. uhriutumisen estäminen)
- sakottaminen ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaisrikkomuksesta
- maastapoistaminen
- ulkomaalaislain mukaisten turvaamistoimien käyttö (ilmoittautumisvelvollisuus /säilöönotto). (eml.)

Erään ulkomaalaistutkijan (2017) mukaan uuden lain soveltaminen lisäsi alkuun työtehtäviä. Kun asioita teki käytännössä muutaman kerran, tuli siitä aika nopeasti rutiini. (Ulkomaalaistutkija 2017.) Rikoskomisario Tiina Sillanpää (2017) kertoi, että Pohjanmaan poliisilaitoksen alueella järjestyspoliisit olivat poistaneet muutamia turvapaikanhakijoita vastaanottokeskuksesta vastaanottopalveluiden päättymiseen liittyen kun henkilöt eivät olleet suostuneet lähtemään. Tilanteisiin ei ollut kuitenkaan liittynyt suurempaa dramatiikkaa (eml.). Ylikomisario Thomas Skur (2017) totesi, ettei vielääkään ole tullut valtakunnalliselta taholta tai paikalliselta syyttäjälaitokselta ohjeistusta laittomasti maassa oleskelevien turvapaikanhakijoiden sakottamiseen. Oikeanlaisen signaalin välittämiseksi laittomasti maassa oleskelevia turvapaikanhakijoita tulisi aktiivisesti sakottaa ulkomaalaisrikkomuksesta, mutta toisaalta samaan aikaan samoista henkilöistä pitäisi pitää ajantasaista tilannekuvaa ja mahdollisuuksien mukaan määrätä ilmoittautumaan poliisiasemalle. (eml.)

Erään vastaanottokeskuksen johtaja (VOK-johtaja 2016) totesi, että vaikka uusi laki oli tullut voimaan jo vuotta aikaisemmin, sen käyttöönotto tuli työntekijöille yllätyksenä, valmistelematta. Vastaanottokeskuksia ei oltu kuultu asiassa, vaan annettiin vain ohje, jota tuli alkaa noudattamaan. VOK-johtajan mukaan useampi vastaanottokeskuksen johtaja koki, että uuden lain myötä heille oli annettu poliisin tehtäviä. Tällä hän tarkoitti velvollisuutta paitsi ilmoittaa vastaanottopalvelujen päättymisestä, niin myös huolehtia asiakkaan poistumisesta. VOK-johtaja kuitenkin lisäsi, että vastaanottokeskuksen työntekijät voivat kääntyä poliisin puoleen, mikäli asiakkaan lähtö ei suju yhteisymmärryksessä. (eml.)

4.2 Turvapaikkahakemus ja kielteinen turvapaikkapäätös

Maahanmuuttoviraston (2016d) mukaan vuonna 2016 turvapaikkahakemuksen käsittely hakemuksen vireillepanosta ensimmäiseen ratkaisuun kesti keskimäärin 263 vuorokautta. Käsittelyaikojen kestot voivat kuitenkin vaihdella paljon, ja vuoden 2015 suuren turvapaikanhakijaryntäyksen aikana pelkästään kutsua turvapaikkapuhutteluun saattoi joutua odottamaan kuukausia (Maahanmuuttovirasto 2016e). Ennen syksyä 2015 eräässä vastaanottokeskuksessa ensimmäisen päätöksen hakemukseen sai alle vuodessa. Valitukset

mukaan luettuna lainvoimainen päätös saatiin noin puolessatoista vuodessa. Syksyllä 2016 vastaanottokeskuksessa oli kuitenkin syksyllä 2015 tulleita turvapaikanhakijoita, joista osa oli odottanut jo yli vuoden pääsyä turvapaikkapuhutteluun. Tällä hetkellä vastaanottokeskuksen johtaja arvioi turvapaikkahakemuksen käsittelyn kestävän pidempään kuin aiemmin. (VOK-johtaja 2016.) Ylikomisario Thomas Skurin (2017) mukaan turvapaikkapäätös tulisi saada huomattavasti nopeammin kuin mitä nykyinen tahti on. Turvapaikkatutkinnassa ja erityisesti turvapaikkapuhuttelussa kokeneet ja ammattitaitoiset virkamiehet, joilla on kokemusta erilaisten ihmisten kuulemisesta ja puhuttamisesta, ovat avainasemassa tutkinnan hoitamisessa laadukkaasti. (eml.)

Jo vuoden 2010 UNHCR:n asiakirjassa todettiin, että turvapaikanhakijat voivat olla haluttomia hyväksymään kielteistä turvapaikkapäätöstä erityisesti siitä syystä, että he eivät ole tällöin kyenneet täyttämään niitä odotuksia, joita lähtömaahan jääneet perheen- ja yhteisön jäsenet ovat heille asettaneet. (UNHCR 2010, 2.) Toisaalta myös turvapaikkahakemuksen käsittelyn pitkittyminen aiheuttaa sen, että henkilölle ehtii syntymään muita siteitä Suomeen, mikä lisää haluttomuutta poistua. Edellä mainitusta syystä ilmeisen perusteettomat hakemukset pyritään käsittelemään nopeutetussa menettelyssä. (Tiainen & Brewis 2016a, 33.) Paitsi hakemusasian käsittelyä niin myös kielteisen turvapaikkapäätöksen valitusprosessia pyritään nopeuttamaan. 1.2.2017 astui voimaan kansainvälistä suojelua koskevien valitusasioiden hajauttamista koskeva lakimuutos. Ennen muutosta valitusasioita käsiteltiin vain Helsingin hallinto-oikeudessa. Helmikuusta 2017 alkaen päätöksistä voidaan valittaa Helsingin lisäksi myös Turun, Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen hallinto-oikeuteen riippuen siitä, missä Maahanmuuttoviraston toimipisteessä päätös on tehty. (Reinikainen 2017.)

Maahanmuuttovirasto antoi irakilaisille turvapaikanhakijoille paljon kielteisiä päätöksiä vuonna 2016. Syinä tähän oli humanitaarisen suojelun poistuminen ulkomaalaislaista, uusittu Irak-linjaus sekä irakilaisen turvapaikanhakijan hakijaprofiilin muuttuminen. Useimmat kielteisen päätöksen saaneista olivat lähteneet alueilta, joissa oleskelusta ei aiheudu henkilökohtaista vaaraa. (Maahanmuuttovirasto 2016f). Maahanmuuttoviraston mukaan eri uskontoryhmistä olevat turvapaikanhakijat voitaisiin palauttaa Irakin eri osiin: sunnit Bagdadiin ja shiit Etelä-Irakiin. Maahanmuuttovirasto on saanut julkisuudessa kritiikkiä tiukasta linjastaan, mutta perustelee sitä muun muassa pyrkimyksellä poissulkea kansainvälinen suojele rikollisilta. Turvapaikkatutkinnassa onkin kiinnitetty erityistä huomiota turvapaikanhakijan kertomuksen uskottavuuteen. Maahanmuuttoviraston päätöksistä vain pieni osa kumoutui hallinto-oikeudessa vuoden 2016 aikana. (Jaakola 2016.)

4.3 Vastaanottopalveluiden päättyminen ja vapaaehtoinen paluu

Syys-joulukuun aikana 2016 vastaanottopalvelut päätettiin yhteensä 157:ltä kielteisen päätöksen saaneelta turvapaikanhakijalta, tammikuussa 2017 36:lta. (Maahanmuuttovirasto e, luettu 28.2.2017.) Kokonaisluku on vielä pieni, joten on vaikea arvioida, tarttuvatko ne kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat, joilta palvelut päätetään, herkemmin vapaaehtoiseen paluuseen. Ulkomaalaistutkija (2017) näki vastaanottopalveluiden

päättämisen myönteisenä asiana niiden asiakkaiden kohdalla, jotka eivät suostu yhteistyöhön eivätkä hyväksy Suomen viranomaisten tekemiä päätöksiä. Toisaalta hän myös totesi, ettei palveluiden päättamisellä aina savuteta toivottua lopputulosta. Ulkomaalaistutkija kertoi, että tähän mennessä hänen käsittelemissään päätöksissä muutama henkilö oli poistettu vastaanottokeskuksesta, jonka jälkeen he olivat siirtyneet yksityisauttajien tai kuntien järjestämiin asuntoihin. Moni turvapaikanhakija oli pyytänyt asiakirjojaan takaisin ja kertonut poistuvansa Suomesta, mutta ei kotimaahansa. Kun poliisi ei ollut luovuttanut asiakirjoja takaisin, olivat henkilöt kuitenkin kadonneet. (eml.) Osa kielteisen päätöksen saaneista turvapaikanhakijoista laatii uusintahakemuksen heti sen jälkeen kun heille on ilmoitettu vastaanottopalveluiden päättymisestä, jolloin he saivat ainakin hetkellisesti vastaanottopalvelut jälleen käyttöönsä (eml.; Skur 2017).

VOK-johtaja (2017) pohti, toteutuuko turvapaikanhakijan oikeusturva loppuun asti uuden lain myötä. VOK-johtaja kertoi tapauksesta, jossa turvapaikanhakija oli saanut lainvoimaisen, kielteisen turvapaikkapäätöksen, josta oli valittanut korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Hakijan vastaanottopalvelut olivat lakanneet ja tämän johdosta hänet oli poistettu vastaanottokeskuksesta. Noin kuukausi palveluiden päättymisestä oli korkeimmasta hallinto-oikeudesta tullut päätöksen toimeenpanokielto. Tämän jälkeen kysymykseksi nouseekin, mistä hakijan löytää kun hänet oli poistettu vastaanottopalveluiden piiristä. VOK-johtaja pohtikin, tulisiko ensin odottaa korkeimman hallinto-oikeuden päätöstä ja mikäli täytäntöönpanokieltoa ei tule, vasta tämän jälkeen poistaa henkilö vastaanottokeskuksesta. (eml.)

Vuosina 2011–2014 IOM:n vapaaehtoisen paluun järjestelmän kautta koti- tai lähtömaahan palanneita oli vuosittain reilut 300. Vuonna 2015 vastaava luku oli 635, lähes kaksinkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. (Maahanmuuttovirasto, teoksessa Tiainen & Brewis 2016b, 58.) Vuonna 2016 vapaaehtoisesti palanneita oli yhteensä 2 112. Palanneista 60 % oli saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen, 39 % oli vetänyt hakemuksensa pois ja 1 % oli muutoin palanneita. Eniten palanneita oli Irakiin (1 527 henkilöä), Albaniaan (147) ja Afganistaniin (144). Puolet vapaaehtoisesti palanneista oli saanut yli 900 euroa rahallista avustusta, 4 % muuta kuin rahallista avustusta 750 – 1 500 euron arvosta, 2 % ei ollut saanut avustusta ollenkaan ja loput rahallista avustusta alle 900 euroa. (IOM Helsinki 2017.) Maahanmuuttoviraston ylitarkastaja Jaakko Reinikaisen (2017) mukaan vapaaehtoinen paluu on toki lisääntynyt, mutta siihen on tietysti vaikuttanut hakijamäärän kasvaminen.

Vaikka vapaaehtoiseen paluun järjestelmään satsataankin valtavasti, voidaan ennakoida, etteivät kaikki kielteisen päätöksen saaneista suostu lähtemään. (Sutinen 2017.) Rikoskomisario Tiina Sillanpää (2017) totesi, ettei hänen kokemuksensa mukaan vapaaehtoinen paluu ole merkittävässä määrin lisääntynyt kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden keskuudessa. Ulkomaalaistutkija (2017) kertoi huomanneensa työssään, että jotkut turvapaikanhakijat eivät kielteisen päätöksen tiedoksiannossa halua edes puhua vapaaehtoisesta paluusta, mutta saattavatkin olla jo parin viikon kuluttua lähtemässä IOM:n ohjelmalla kotimaahansa. VOK-johtajan (2016) mukaan hänen johtamassaan vastaanottokeskuksessa vapaaehtoiseen paluuseen oli tartuttu jonkin verran

Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen jälkeen. Niistä turvapaikanhakijoista, jotka olivat saaneet hallinto-oikeudelta kielteisen päätöksen ja joilta vastaanottopalvelut oli päätetty, ei yksikään ollut ilmoittanut halukkuuttaan vapaaehtoiseen paluuseen. Kun näille turvapaikanhakijoille mainittiin vapaaehtoisesta paluusta, VOK-johtajan mukaan *”Useimmat sanoo jo siinä jossain vaiheessa, et Älä enää mainitse sitä vapaaehtoista paluuta. Me tiedetään kyllä, mut me ei olla lähdössä. Älä enää puhu siitä.”* (eml.)

VOK-johtaja (2016) kuitenkin huomautti, että myös niitä turvapaikanhakijoita oli ollut melko paljon, jotka olivat ilmoittautuneet vapaaehtoiseen paluuseen jo ennen turvapaikkapäätöstä. Halukkaat tulevat perinteisesti kuukauden ensimmäisenä päivänä nostamaan vastaanottorahansa ja samalla ilmoittautuvat vapaaehtoisen paluun ohjelmaan. Moni turvapaikanhakija, joka kokee, ettei oma hakemus ole kovinkaan vahva, lähtee mieluummin itse, eikä odota kielteistä päätöstä. *”Viime talvenahan tuntui, et koko Irak oli sairas, koska jokainen, joka lähti silloin vapaaehtoisesti niin jokaisellahan oli sairas äiti, sairas isä, -- Se oli se sama tarina joka ikisellä”*, sanoi VOK-johtaja ja totesi, että kyse on ennemminkin kasvojen säilyttämisestä. (eml.) Rikoskomisario Sillanpää (2017) totesi, että vuoden 2016 alussa oli mahdollisesti suurin määrä vapaaehtoisesti lähteneitä, jotka joko peruuttivat hakemuksensa ja lähtivät itsenäisesti, tai hakeutuivat vapaaehtoisen paluun ohjelmaan. Sillanpään kokemuksen mukaan tämä piikki oli kuitenkin jo ohitettu (eml.).

4.4 Laittomasti maassa oleskelevien määrä ja oikeudet

Laittomasti maassa oleskelevien, paperittomien, määrää ei kukaan voi tarkkaan tietää. Paperittomat-hankkeen projektikoordinaattori Meri Korniloff totesi, että sääntöjen vastaisesti maassa olevien, kolmannen maan kansalaisten lukumäärää on mahdotonta arvioida. (Saastamoinen 2015, 7.) Yleensä kun on puhuttu laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden määrästä, viitataan lukuun 2 000, mutta luku voi olla myös lähempänä 3 000 – 4 000 henkilöä, riippuen siitä, mitä lukuun sisällytetään (Skur 2017). Sisäministeriön mukaan vastaanottojärjestelmästä on kadonnut 3 824 turvapaikanhakijaa, joista yli puolet vuoden 2016 aikana (Sisäministeriö 2016b). Sisäministeri Paula Risikko mainitsi MTV:n uutislähetyksessä 16.12.2016, että ennusteen mukaan laittomasti maassa oleskelevien määrä voi pahimmillaan kasvaa jopa 10 000 henkilöllä, viitaten kielteisen päätöksen saaneiden määrään (MTV uutiset 2016).

Leppäkorpi väittää teoksessaan Asiaton oleskelu kielletty (2011, 183), ettei paperittomien suhteellisen pieni määrä Suomessa johdu onnistuneesta maahanmuuttopolitiikasta. Suomen talvi, kallis asuminen ja verkostojen puuttuminen ovat syitä, ettei Suomeen jäädä kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen. Saatetaan siirtyä Keski-Eurooppaan, koska siellä on helpompaa olla paperittomana kuin Suomessa. (eml.) Saastamoinen (2015, 4) on samoilla linjoilla Leppäkorven kanssa, mutta osittain pitää myös maahanmuuttopolitiikkaa yhtenä tekijänä paperittomien vähäiseen määrään. Saastamoisen mukaan Suomea ei koeta kovinkaan houkuttelevana maana laittomasti maahan tulevien keskuudessa. Suomi on myös yksi tehokkaimmista EU-maista maasta poistamisen täytäntöönpanossa. Lisäksi ennen lakimuutosta kielteisen päätöksen saanut turvapaikanhakija sai jäädä vastaanottokeskukseen asumaan maasta poistamiseen tai poistumiseen asti, jonka ansiosta

hänen olinpaikkansa oli viranomaisten tiedossa. Henkilöille, joita ei pystytty poistamaan maasta, myönnettiin tilapäinen oleskelulupa. (eml.) Kun lakimuutos oli vasta tekeillä, kommentoi Suomen Pakolaisavun viestintäpäällikkö Kaisa Väkiparta lakimuutoksen uhkaavan synnyttää Suomeen uuden paperittomien siirtolaisten ryhmän (Ahtokivi 2014).

Suomen perustuslain (11.6.1999/731) 19 §:n ensimmäisen momentin mukaan jokaisella on oikeus välttämättömään toimentuloon ja huolenpitoon. Toimenpidesuunnitelman mukaan kunnat antavat laittomasti maassa oleskeleville kiireellisen ja välttämättömän avun, joka tarkoittaa hätämajoitusta, ruokaa ja muuta akuuttia apua kuten välttämättömiä lääkkeitä. (Sisäministeriö 2016b.) Hätäavun tulee olla hyvin lyhytaikaista, eikä hätäavun tule sisäministeri Paula Risikon mukaan sisältää rahaa. Erilaisten tukimuotojen jakaminen olisi jälleen signaali, että Suomeen saisi jäädä laittomasti oleskelemaan. (Sutinen 2017.) Hätäapuun turvautuvat tulee ministeriötyöryhmän linjauksen mukaan ohjata takaisin palautusjärjestelmän piiriin. Tässä voi kuitenkin olla vaarana se, ettei laittomasti maassa oleskeleva tällöin hae hätäapua. (MTV Uutiset 2016.) Risikon mukaan nykyisen toimeentulolain ei voida ajatella koskevan laittomasti maassa oleskeleviä (Sutinen 2017). Toimenpidesuunnitelmassa mainitaan yhdeksi tavoitteeksi heti vuoden 2017 alusta käynnistää tarvittavien lainsäädäntömuutosten valmistelu koskien perustuslain takaamaa välttämätöntä toimeentuloa ja huolenpitoa (Sisäministeriö 2016b).

Vaikka sisäministeriö pyrkii selkeästi linjaamaan, mitä palveluita kuntien tulisi laittomasti maassa oleskeleville tarjota, niin samalla se antaa kunnille vapauden halutessaan laajentaa laittomasti maassa olevien oikeutta esimerkiksi tiettyihin terveyspalveluihin. (Sisäministeriö 2016b.) VOK-johtaja (2016) toivoi, että kuntien tarjoamiin palveluihin saataisiin selkeä valtakunnallinen linjaus, ettei syntyisi muuttoliikeilmiötä niihin kuntiin, jotka tarjoavat parhaimmat palvelut.

Perustuslain 16 §:n ensimmäisen momentin mukaan laittomasti maassa oleskelevalla lapsella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Sisäministeriö ei näe viitteitä siitä, että laittomasti maassa oleskelevat hakeutuisivat Suomessa muuhun koulutukseen, eikä pidä tätä todennäköisenä. Oppilaitoksilla ei ole velvoitetta ilmoittaa laittomasti maassa oleskelevista viranomaisille. Kuitenkin toimenpidesuunnitelmassa kehoitetaan tarvittaessa kiinnittämään opetuksen tai koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen huomiota laittoman maahanmuuton torjuntatoimiin. (Sisäministeriö 2016b.)

4.5 Laittomasta maassa oleskelusta seuraavat ilmiöt

Pohjanmaan poliisilaitoksen ylikomisario Thomas Skur (2017) uskoi, ettei suurin osa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneista jäisi Suomeen vaan siirtyisi muihin EU-maihin. Ulkomaalaistutkija (2017) sanoi kuulleensa useamman kielteisen päätöksen saaneista lähteneen Eurooppaan kuin jääneen Suomeen. Laittomasti maassa oleskelevien määrä lisääntyy jatkuvasti Suomessa, mutta se ei johdu yksistään kielteisten turvapaikkapäätösten saaneiden jäämisestä maahan. Muualta Euroopasta tulee jatkuvasti ihmisiä laittomasti Suomeen, ei vain kolmannen maan kansalaisia, vaan myös maahantulokiellossa olevia EU-

kansalaisia. EU:n vapaa liikkuvuus on merkittävin uhka laittomasti maassa oleskelevien määrän lisääntymiselle. (eml.)

Vaikka osa kielteisen päätöksen saaneista turvapaikanhakijoista siirtyisikin muihin EU-maihin, ei voida kuitenkaan olla niin lyhytnäköisiä, että ajateltaisiin tämän ratkaisevan ilmiöön liittyvät ongelmat. Kuten luvussa 2.2 todettiin, Dublin-menettelyn puitteissa Suomen vastuu turvapaikanhakijasta voi säilyä jopa puolitoista vuotta kielteisestä päätöksestä siitäkkin huolimatta, ettei hakija halua jäädä Suomeen, muttei toisaalta halua palata kotimaahansa. Mitä tapahtuu Suomesta turvapaikkaa hakeneelle ja kielteisen päätöksen saaneelle ulkomaalaiselle, jolla ei ole laillista oikeutta oleskella Suomessa, ja joka päätöksen saatuaan lähtee vaikkapa Saksaan, ja jää siellä kiinni Saksan viranomaisille? Maahanmuuttoviraston ylitarkastaja Jaakko Reinikaisen mukaan asiasta päättää tuolloin Saksan viranomaiset, mutta Dublin-asetuksen perusteella henkilö voidaan silloin palauttaa Suomeen, jos edellytykset sille täyttyvät. Mikäli henkilöllä on Suomessa valmis maastapoistamispäätös, voidaan henkilö ottaa säilöön ja aloittaa kotimatka järjestelyt (Sillanpää 2017). Se, onnistutaanko henkilö poistamaan maasta, riippuu taasen henkilön matkustusasiakirjojen olemassa olosta tai kotimaan halukkuudesta vastaanottaa pakolla palautettava henkilö takaisin. Vaikka kotimatka järjestelyt onnistuisivatkin, on aina riski, että henkilö ehtii kadota ennen kuin hänet saadaan lentokoneeseen. Mikäli henkilöä ei saada poistettua maasta, ollaankin jälleen haastavan tilanteen äärellä. Jos hänen oleskeluaan Suomessa ei voida valvoa, voi hän hetkessä olla takaisin Saksassa. Toisaalta vaikka hänet saataisiinkin palautettua kotimaahan, voi hän olla jo hetken kuluttua takaisin EU:n alueella. Loputon kierre on valmis. Skurin (2017) mukaan turvapaikanhakijoiden Dublin-menettelyn mukaiset siirrot EU-maiden välillä tulevat lisääntymään. Ulkomaalaistutkijan (2017) mukaan Suomeen päin suuntautuvien palautusten lisääntyminen on jo nyt nähtävissä hänen toimipaikkansa alueella.

Mikäli henkilö päättää jäädä oleskelemaan laittomasti Suomeen, on aina olemassa riski, että tästä aiheutuu erilaisia lieveilmiöitä. Jos tuhansia ihmisiä menee maan alle, niin on selvää, että se tulee aiheuttamaan levottomuutta ja rikollisuuden lisääntymistä (VOK-johtaja 2016). Jostain maan alla oleskelevankin on toimeentulonsa saatava, joten harmaa talous, ihmiskauppa ja hyväksikäytöt tulevat lisääntymään (Sillanpää 2017). Kasvavan laittoman ihmisjoukon valvominen lisännee poliisin työmäärää ja on haaste sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. (Skur 2017). VOK-johtajan (2016) mukaan paperittomuudesta syntyvien ongelmien ratkaisu ei kuitenkaan ole se, että kaikille annettaisiin oleskelulupa. Tällöin Suomi antaisi muualle vääränlaista signaalia, että tänne voisi tulla ja jäädä ilman perusteltua syytä. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen kohdalla Suomen oikeusjärjestelmä on todennut, ettei henkilöllä ole tarvetta kansainväliseen suojeluun. Hän on saanut valittaa päätöksestä ja käydä läpi eri oikeusasteet. Hänelle on annettu mahdollisuus vapaaehtoiseen paluuseen. (eml.)

Mutta miksi kielteisen päätöksen saanut turvapaikanhakija kunnioittaisi viranomaisten tekemiä päätöksiä, jos muualta hänelle viestitetään, että viranomaisten päätökset ovat väärä? Turvapaikkailmiö on saanut erilaiset kansalais- ja vapaaehtoisjärjestöt sekä kirkon majoittamaan ja tarjoamaan palveluja kielteisen päätöksen saaneille turvapaikanhakijoille.

Osa järjestöistä tekee hyvää työtä antaessaan apua, neuvoja ja esimerkiksi terveystalvveluja Suomessa oleskeleville paperittomille ja vaikkapa niille turvapaikanhakijoille, jotka ovat joutuneet rikoksen tai ihmiskaupan uhriksi. Palveluita tarjoavat muun muassa Pakolaisneuvonta ry⁵, Rikosuhripäivystys⁶, Pro-tukipiste⁷ ja Global Clinic⁸ (lisätietoa löytyy internetistä kyseisillä hakusanoilla). Toisaalta ilmiö on nostonut päätään myös tavallisten kansalaisten keskuudessa, jotka kokevat tekevän hyvän teon majoittamalla kielteisen päätöksen saaneen turvapaikanhakijan. Ylen uutinen (Aro 2016) kesäkuulta 2016 kertoi noin 20 suomalaisen muodostamasta verkostosta, joka piilottelee useampaa turvapaikanhakijaa, jotka olivat saaneet Maahanmuuttovirastolta kielteisen päätöksen. Uutisessa nimettömänä pysyttelevä aktivisti sanoi heidän koonneen listaa henkilöistä, jotka olisivat valmiita majoittamaan käännetytspäätöksen saaneita. Lisäksi verkosto oli kääntynyt seurakuntien puoleen, joilla oli varaa ruokkia ihmisiä. Aktivisti sanoi haastattelussa heillä olevan turvapaikanhakijoista käytössään samat tiedot kuin viranomaisilla, joilla he varmistavat sen, etteivät he piilottele terroristeja. (eml.) Pohjanmaan poliisilaitoksen ylikomisario Thomas Skur (2017) totesi, että Suomessa ongelmana on kahtia jakautunut maa: vastustajat ja kannattajat. Vapaaehtoisauttajat ja -järjestöt yrittävät huolehtia laittomasti maassa oleskelevista, mutta samalla he antavat turvapaikanhakijoille signaalia, että Suomessa viranomaiset toimivat väärin eikä viranomaisten päätöksiä tarvitse kunnioittaa. Kynnys suorittaa ulkomaalaisvalvontaa ja turvaamistoimia joihinkin turvapaikanhakijoita piilotteleviin kohteisiin on korkealla. (eml.)

4.6 Median voima

Turvapaikkapoliittinen viestintä

Kuten luvussa 4.1 todettiin, sisäministeriön toimenpidesuunnitelmassa esitetään tavoitteeksi lisätä viestintää Suomen turvapaikkakäytännöistä ja oikaista väärinkäsityksiä potentiaalisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa lähinnä sosiaalisen median kautta. (Sisäministeriö 2016b.) Mediaa yhtenä keskeisenä turvapaikanhakijoita liikuttavana voimana ei pidäkään väheksyä. Tämä saatiin todeta syyskuussa 2015 kun pääministeri Juha Sipilä ilmoitti antavansa Kempeleen-kotinsa turvapaikanhakijoiden väliaikaiseksi asuinpaikaksi (Toivonen & Pohjanpalo 2015). Ilmoitus sai laajaa kansainvälistä huomiota ja aiheesta uutisoitiin Irakissa asti. Sipilän ilmoituksella oli ilmeisesti yllättävän suuri vaikutus Suomen näyttäytymisenä houkuttelevana maana monien irakilaiden turvapaikanhakijoiden keskuudessa. (Manner 2016.) Myöhemmin tammikuussa 2016 Sipilä perui lupauksensa vetoamalla turvallisuusasiantuntijoiden selvitykseen siitä, ettei asunto olisi turvallinen lapsiperheelle ilmoituksen aiheuttaman suuren julkisuuden takia. Sipilä kiisti, että hänen asuntoilmoituksensa olisi lisännyt Suomen houkuttelevuutta turvapaikanhakijoiden keskuudessa. (Törnudd 2016.)

⁵ Pakolaisneuvonta ry antaa oikeusapua ja neuvontaa etupäässä turvapaikanhakijoille.

⁶ Rikosuhripäivystys antaa kaikille rikoksen uhreiksi joutuneille, myös paperittomille, oikeuden yleisiin uhrien tukipalveluihin.

⁷ Pro-tukipiste on riippumaton asiantuntijajärjestö, joka edistää seksi- ja erotiikka-alalla toimivien ihmisten osallisuutta ja oikeuksia. Järjestö tarjoaa apua myös ihmiskaupan uhreille.

⁸ Global Clinic tarjoaa paperittomille terveystalvveluja.

Tampereen yliopiston tutkija Marko Juntusen (Autio 2015) mukaan ”Facebookista on tullut turvapaikanhakijoille keskusteluavaruus, jossa kaikki linkittyy.” Facebookin keskusteluryhmissä kerrotaan avoimesti EU-maiden turvapaikkaprosesseihin liittyvistä linjauksista, käytetyistä matkareiteistä ja kohdemaan oloista. Ihmissalakuljettajat mainostavat palvelujaan ja sivustoille ladatuilla videoilla ruokitaan kotimaahan jääneiden halua lähteä kokeilemaan onneaan. Toisinaan levitetään virheellistä tietoa. (eml.) Yksi esimerkki virheellisen tiedon leviämisestä on kesältä 2015, jolloin Suomeen saapui moninkertainen määrä albanialaisia turvapaikanhakijoita. Tuolloin oli nähtävissä viitteitä siitä, että vapaaehtoisen paluun järjestelmästä oli liikkunut harhaanjohtavaa tietoa. Albanialaiset kertoivat yhdeksi maahan tulon syyksi vapaaehtoisen paluun tuen. (Tiainen & Brewis 2016b, 59.) Albanialaisten turvapaikanhakijoiden hakemukset hylättiin ilmeisen perusteettomina ja poliisi aloitti nopeat palautukset tilauslennoilla. Albanialaisille ilmoitettiin myös, että mikäli henkilön turvapaikkahakemus katsotaan ilmeisen perusteettomaksi, voidaan hänelle asettaa maahantulokielto Schengen-alueelle. (Tiainen & Brewis 2016a, 31.)

Vastakkain asetteleva uutisointi

Mihin suuntaan turvapaikkailmiö näyttäisi kehittyvän suomalaisessa mediassa velloneen uutisoinnin valossa? Kuten luvussa 4.3 todettiin, vapaaehtoisesti palanneiden määrä kasvoi vuosien 2015 ja 2016 aikana. Kasvu voi selittyä paitsi turvapaikanhakijamäärän kasvulla, mutta myös sillä, ettei Suomi välttämättä ollutkaan sellainen paratiisi turvapaikanhakijoiden silmissä, jona osa seikkailulle hakeutuvista kuvitteli sen olevan. Syitä vapaaehtoiselle palaamiselle kotimaahan voidaankin etsiä syksyn 2015 ja talven 2016 uutisista, joissa pettyneet irakilaiset turvapaikanhakijat arvostelivat muun muassa Suomen kylmyyttä ja tylsyyttä sekä vastaanottokeskusten ruokaa ja asumisololoja (Kauranen 2015; Mainio 2015; Pieti & Pakkala 2016; Suomi oli pettymys: joka neljäs irakilainen turvapaikanhakija lähdössä kotiin, Karjalainen 8.10.2015).

Vuosien 2016 lopun ja 2017 alun uutisointien valossa näyttäisi siltä, että yhä useampi kielteisen päätöksen saaneista turvapaikanhakijoista aikoo jäädä laittomasti Suomeen. Satakunnan kansa (Hammarberg 2017) uutisoi helmikuussa 2017 kahdesta irakilaisesta, jotka katosivat ennen kuin heidät ehdittiin siirtää vastaanottokeskuksesta hätämajoitukseen. Uutisen mukaan ilmiö on tuttu Porin Liinaharjan vastaanottokeskuksessa. (eml.) Tampereen Kaupin vastaanottokeskuksessa asuvat, viitisenkymmentä Irakista ja Afganistanista saapunutta turvapaikanhakijaa kertoivat jäävänsä laittomasti Suomeen tuomioistuimen päätöksistä piittaamatta. (Malin 2017a.) Iltalehden (Malin 2017b) haastattelemat kolme irakilaismiestä kertoivat jäävänsä Suomeen, oli turvapaikkapäätös kielteinen tai ei. Yksi haastateltavista totesi, että mikäli korkeimmasta hallinto-oikeudesta tulee kielteinen päätös, tekee hän uusintahakemuksen. Haastateltavan mukaan hänellä oli mielenterveysongelmia, eikä Irakissa ei ole tarjolla mitään hoitoa psyykkisiin ongelmiin ja masennukseen. Toinen haastateltavista totesi tappavansa itsensä, mikäli hänet käännytetään Irakiin. Kolmas haastateltavista kertoi olevansa rikkaasta perheestä, joten Suomen ei tarvitsi maksaa hänelle mitään, kunhan hän saisi työpaikan. (eml.)

Niille tuntemuksille, joita tieto vastaanottopalveluiden päättymisestä toi mukanaan, antoi kasvot irakilainen Dzwar Hagar Sahdoon, jonka tarinan sai lukea syksyllä 2016 useammastakin uutislähteestä. Helsingin Sanomat uutisoi lakimuutoksesta ja Sahdoonin tarinasta otsikolla *Suomeen on syntymässä tänä syksynä uusi paperittomien joukko – ”Jos joudun kadulle, menen ja varastan.”* (Vasantola 2016). Yle uutisten nettisivuilta samasta uutisesta sai lukea otsikolla *Suomi käännyttää myös rampoja – Sahdoon sai lähtöpassin odotettuaan kuusi vuotta* (Mäntymaa 2016). Uutisartikkeleissa Sahdoon sanoi menevänsä varastamaan, mikäli joutuisi kadulle. Hän sanoi tekevänsä väärin, jotta saisi sängyn ja pääsisi vankilaan nukkumaan. Helsingin Sanomien (Vasantola 2016) mukaan Sahdoonin kahden eri turvapaikkahakemuksen käsittely oli kestänyt lähes kuusi vuotta. Sahdoonin kerrottiin vammautuneen sairastettuaan lapsena polion, joka oli yksi tekijä, johon hän vetosi uusintahakemuksessaan. Uutisen perusteella Sahdoon oli saanut kahteen eri hakemukseensa Maahanmuuttovirastolta neljä kielteistä päätöstä ja hallinto-oikeus oli hylännyt Sahdoonin tekemät valitukset kahdesti. Sahdoon kertoi oman tarinansa Helsingin Sanomille ajankohtana, jolloin hänen vastaanottopalvelujaan oltiin päättämässä ja hän odotti päätöstä valituslupahakemuksensa korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Ulkomaalaistutkijan (2017) arvion mukaan 1–10 % turvapaikanhakijoista saa valitusluvan korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Pohdittavaksi jää, myönsikö korkein hallinto-oikeus Sahdoonille valitusluvan. Ja mikäli myönsi, tuleeko se ratkaisemaan Sahdoonin tapauksen toisin kuin Maahanmuuttovirasto ja hallinto-oikeus on useampaan otteeseen ratkaissut. Pohdittavaksi jää myös se, onko Sahdoonin tapauksen saamalla julkisuudella vaikutusta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun.

Turvapaikanhakijat nähdään useimmiten joko uhreina tai uhkana suomalaisessa mediassa (Horsti 2009, 77). Kuten edellä olevat esimerkit osoittavat, paitsi media, myös turvapaikanhakijat itse uhriuttavat itseään. Puhutaan syyllistymisestä rikoksiin pakon edessä tai itsensä tappamisesta kun hädässä olevia kaltoin kohteleva Suomi ei myönnäkään turvapaikkaa. Saatetaan myös esitellä Maahanmuuttoviraston kielteistä päätöstä (esim. Pekkonen 2016: *”Tältä näyttää irakilaismiehen saama kielteinen turvapaikkapäätös”*), joka asian taustoja tietämättömän lukijan silmissä saattaa vaikuttaa käsittämättömältä. Toisaalta turvapaikanhakijat nähdään myös kiittämättöminä henkilöinä, jotka arvostelevat heille ilmaiseksi tarjottuja palveluja, tai uhkana tekemiensä rikosten valossa (esim. Palmén 2017: *”Turvapaikanhakija tuomittiin 10-vuotiaan tytön törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä”*). Tiukka vastakkainasettelu mediassa voi johtaa siihen, että monella suomalaisella on hyvin mustavalkoinen käsitys turvapaikanhakijoista.

Suomalainen turvapaikkakeskustelu on melko politisoitunutta. Poliittisesti suuntautuneet lehdet kirjoittavat herkimmin turvapaikanhakijoista yhteiskuntamme uhkana kuin sitoutumattomat lehdet. Perussuomalaisten puoluelehti Suomen Uutiset viestitti jo vuonna 2013 uutisessaan *”Turvapaikan saaneilla usein henkilöllisyys selvittämättä”* (Männistö 2013) ilman henkilötodistuksia Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden olevan uhka Suomen turvallisuudelle. Uutisessa Ritva Jyrkkä Maahanmuuttovirastosta myönsi, että hyvin suurella osalla Suomesta kansainvälistä suojelua saaneista oli henkilöllisyys varmistamatta. Mikäli henkilöllä ei ollut minkäänlaisia todisteita henkilöllisyydestään, oltiin pitkälti turvapaikanhakijan oman kertomuksen varassa. Kotkan

maahanmuuttopalveluissa työskennellyt kansanedustaja Juho Eerola totesi monen turvapaikanhakijan hävittävän tarkoituksella asiakirjansa, koska silloin turvapaikka myönnetään herkemmin. Turvapaikkaa hakeneiden ja sen saaneiden joukossa voi olla rikollisia, jotka päästyään Suomeen jatkavat rikollista uraansa. Kuten jo aiemmin on todettu, ilman henkilöllisyystodistusta kielteisen päätöksen saanutta turvapaikanhakijaa voi olla mahdotonta palauttaa kotimaahansa. (eml.)

Viranomaisten pyrkimyksenä on viestittää turvapaikkatilanteesta totuudenmukaisesti, mutta maltillisesti – pelkoa ja epävarmuutta turhaan lietsomatta. Vuoden 2015 turvapaikanhakijaryntäyksen jälkipuoliskolla Suojelupoliisi (2015) julkaisi lehdistötiedotteen, jossa se arvioi turvapaikanhakijoiden joukossa olevan ääri-islamistista ideologiaa kannattavia henkilöitä ja niitä, joilla on kytköksiä ulkomaisiin terroristiverkostoihin. Tiedotteessa Supo totesi, että Eurooppaan suuntautunut pakolaisvirta herätti vahvoja tunteita puolesta ja vastaan, joka näkyi Suomessa muun muassa vihapuheen ja väkivaltaisten viharikosten lisääntymisenä. Ihmisten jakautuminen turvapaikanhakijoita vastustajiin ja kannattajiin näkyi yhä selvemmin muun muassa vastarintaliikkeiden ja anarkistien järjestämissä mielenosoituksissa. (eml.)

Entisen poliisiylijohdaja Mikko Paateron kommentit syksyllä 2016 aiheuttivat kiivasta keskustelua siitä, antavatko viranomaiset liian positiivisen kuvan vastaanottokeskusten tilanteesta. Paatero väitti vastaanottokeskuksissa tapahtuvan järjestäytymistä, joka voi johtaa erilaisiin ilmiöihin kun turvapaikanhakijat saavat kielteisiä päätöksiä, eivätkä suostu poistumaan maasta. (Ylen aamu-tv 2016.) Sisäministeriön kansliapäällikkö Päivi Nerg ja Poliisihallituksen poliisitarkastaja Timo Kilpeläinen kiistivät Paateron väitteet (Koivisto 2016). Ylelle antamassaan haastattelussa Paatero totesi, että turvapaikanhakijoihin liittyvät toimenpiteet vievät valtavasti lisää poliisin resursseja; onhan poliisissa muun muassa tehty päätös, ettei vastaanottokeskuksiin mennä yhdellä partiolla vaan tulee olla useita partioita ennalta estämisen ja työturvallisuuden takia. Paateron mukaan sisäisen turvallisuuden kannalta ristiriitaista on se, että samanaikaisesti kun poliisin toimintaympäristö muuttuu (ml. pakolaiskysymys), poliisien määrää pyritään vähentämään 700–800 henkilöllä vuoteen 2020 mennessä. (Ylen aamu-tv 2016.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tarkoitus ja teemat. Lisäksi esitellään tutkimuksen toteuttamisessa käytetyt menetelmät sekä tutkimuksen kulku. Viimeisessä alaluvussa pohditaan tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaneita tekijöitä.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja teemat

Teoriaosuudessa kerättiin tietopohjaa siihen, miten turvapaikkajärjestelmä ja turvapaikanhakuprosessi toimii tai pitäisi toimia, ja millaisena turvapaikkailmiö tällä hetkellä näyttäytyy. Tutkimuksen keskeiset kysymykset, joihin haastatteluaineistolla haettiin vastauksia, ovat:

- Mitä kielteisestä turvapaikkapäätöksestä seuraa?
- Mitä kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat ajattelevat vastaanotto- palveluiden päättymisestä ja vapaaehtoisen paluun mahdollisuudesta?
- Kuinka toimivana nykyistä turvapaikkajärjestelmää ja -prosessia voidaan pitää?
- Mitkä syyt saavat ihmiset liikkeelle ja hakemaan turvapaikkaa?

Opinnäytetyön tutkimusosassa tarkasteltiin turvapaikkaprosessia turvapaikanhakijan näkökulmasta: selvitettiin turvapaikanhakijan motiiveja tulla Suomeen ja anoa turvapaikkaa sekä ajatuksia turvapaikan hakemisesta, kielteisestä päätöksestä ja siitä, mitä vaihtoehtoja hänellä kielteisen päätöksen jälkeen oli. Työssä ei pohdita sitä, onko tutkimukseen osallistuneilla turvapaikanhakijoilla edellytykset turvapaikkaan vai ei – se on Maahanmuuttoviraston tai viime kädessä hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavissa. Tutkimusosan tulokset kietoutuivat tiukasti irakilaiden turvapaikanhakijoiden näkemyksiin siitä syystä, että Irakista on tullut merkittävä määrä turvapaikanhakijoita Suomeen, ja näistä hakijoista suuri osa on saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen. Tutkimuksessa käsitellyistä teemoista ensimmäinen teema poikkeaa alkuperäisestä teemahaastattelurungosta (liite 1):

- irakilaiden turvapaikanhakijoiden taustat
- syitä turvapaikan hakemiseen
- Suomen valikoituminen kohdemaaksi ja päätyminen Suomeen
- turvapaikkahakemus ja kielteinen päätös
- vastaanottopalveluiden päättymisen
- vapaaehtoinen paluu
- tulevaisuudensuunnitelmat.

Tulososan teemoja käsiteltäessä haastateltavilta saatuja vastauksia peilattiin teoriaosassa käsiteltyihin asioihin ja asiantuntijakommentteihin. Viimeisessä alaluvussa (johtopäätökset) pohdittiin, mitä kielteisestä turvapaikkapäätöksestä seuraa, mitä ajatuksia lakimuutokset ovat kielteisen päätöksen saaneissa turvapaikanhakijoissa herättäneet ja mitä he ajattelevat vapaaehtoisesta paluusta. Lisäksi pohdittiin turvapaikkajärjestelmän ja -prosessin toimivuutta sekä niitä perimmäisiä syitä, miksi niin moni lähtee hakemaan turvapaikkaa. Saatuja tuloksia pohdittiin myös poliisin näkökulmasta käsin niiltä osin, joissa tuloksilla oli vaikutusta poliisin tehtäviin. Kyseisen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, jonka alueella vastaanottokeskus sijaitsee, myönsi tutkimusluvan turvapaikanhakijoiden haastattelemiseksi. Poliisiammattikorkeakoulu myönsi tutkimusluvan poliisiviranomaisten asiantuntijamielipiteiden hankkimiseksi. Empiiristä aineistoa peilataan luvussa kuusi kirjallisuusviitteiden ja vastaanottokeskuksen johtajan ja asiantuntijan ominaisuudessa haastatellun poliisin ulkomaalaistutkijan kommentteihin. Vastaanottokeskuksen johtajan kommentit on esitetty nimettömänä haastateltujen turvapaikanhakijoiden anonymiteetin varmistamiseksi. Myös ulkomaalaistutkijan kommentit on esitetty anonyminä, vaikkakaan hänen kommenttinsa eivät liity kyseisiin haastateltaviin vaan yleisesti ottaen hänen kokemuksiinsa ulkomaalaistutkijana. Ulkomaalaistutkija ei työskentele samalla alueella, jossa kyseinen vastaanottokeskus sijaitsee, eivätkä haastatellut turvapaikanhakijat ole olleet hänen asiakkanaan. Poliisiviranomaisten ja vastaanottokeskuksen johtajan lisäksi opinnäytetyöhön pyydettiin

asiantuntijamielipiteitä Maahanmuuttovirastolta. Asiantuntijamielipiteitä tuotiin esiin luvuissa neljä ja kuusi.

5.2 Laadullinen tutkimus

Empiirinen tutkimus voidaan suorittaa kvantitatiivisesti eli määrällisesti tai kvalitatiivisesti eli laadullisesti, tai molempia yhdistelemällä. Tutkimuksen valintaan vaikuttaa se, mitä halutaan tutkia: mikä on tutkimusongelma tai mikä on tutkimuskohde. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 28.) Tötön mukaan (2000, 75) tutkimusongelman kysymysmuoto määrää käytettävän lähestymistavan. Jyrkästi yksinkertaistettuna kvalitatiivisella tutkimusotteella saadaan vastaus kysymyksiin *Mitä?* (kuvaileva) ja *Miten?* (selittävä), kun taas kvantitatiivisella tutkimusotteella saadaan vastaus kysymyksiin *Miten paljon?* (kuvaileva) ja *Miksi?* (selittävä) (eml.). Määrällisessä tutkimuksessa tavoitteena on aineiston pohjalta etsiä syys-seuraus-suhteita ja löytää yleisiä lainalaisuuksia, kun taas laadullisessa tutkimuksessa samankaltaisuuksien lisäksi myös poikkeavuudet ovat kiinnostavia (Vilka 2015, 66–67). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tiettyä toimintaa, kuvaamaan jotain tapahtumaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jostain ilmiöstä. (Eskola & Suoranta 2003, 61).

Ihmisen ja ihmisen maailman, joiden tarkastelua Varto (2005, 28) kutsuu yhteiskäsitteellä elämismaailma, tutkimukseen soveltuu kvalitatiivinen tutkimus. Elämismaailmalla tarkoitetaan ihmisen kokemustodellisuutta, joka antaa lähtökohdat ja merkityksen tutkimuksen kohteelle. Elämismaailman merkitykset voivat ilmentyä ihmisen toimina, suunnitelmina, päämäärien asettamisina. Elämismaailma on hyvin erilainen kuin luonnollinen maailma, joka koostuu luonnon tapahtumista. Luonnontieteelliset menetelmät, joita luonnollisen maailman tutkimisessa käytetään, eivät sovellu elämismaailman tutkimiseen. (eml., 28–29).

Laadullisen tutkimuksen tutkimusongelmaa tai -ilmiötä voidaan lähestyä eri näkökulmista. Yksi näkökulma on ymmärtäminen. Kuten Tuomi & Sarajärvi (2002, 27) toteavat, ilmiötä voi joko ymmärtää tai selittää. Selittäminen voi edistää ymmärtämistä, mutta ymmärtäminen eroaa selittämisestä sen psykologisen vivahteen takia. Tuomen ja Sarajärven mukaan ”*Ymmärtäminen ihmistä tutkivien tieteiden metodina on eräänlaista eläytymistä tutkimuskohteisiin liittyvään henkiseen ilmapiiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin.*” Toisen ymmärtämisen mahdollisuus voidaan nähdä kaksisuuntaisena: toisaalta kysymys on tutkijan mahdollisuudesta ymmärtää haastateltavaa, toisaalta tutkimusraporttia lukevan mahdollisuudesta ymmärtää, mitä tutkija haluaa raportissaan sanoa (eml., 70–71).

Tässä opinnäytetyössä haluttiin päästä sisälle kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden elämismaailmaan ja selvittää heidän ajatuksiaan ja aikomuksiaan, joten tutkimukseen oli luonnollista valita kvalitatiivinen lähestymistapa. Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että EU:n ulkopuolelta tulevilla turvapaikanhakijoilla elämismaailmat ovat hyvin erilaisia kuin meillä länsimaisessa kulttuurissa elävillä suomalaisilla. Tästä syystä tutkijan oli haastatteluja suorittaessaan etäännyttävä itsensä omasta, kulttuuriin ja

koulutustaustaan sidoksissa olevasta ajattelutavastaan sekä aiheen teorian tuomasta esiymmärryksestä. Tutkijan oli hypättävä tutkittavan saappaisiin, jotta olisi voinut ymmärtää sitä elämismaailmaa, missä tutkittava oli. Saadut tutkimustulokset pyrittiin saattamaan länsimaiselle lukijalle ymmärrettävään muotoon. Tuloksista tehtyjä johtopäätöksiä käsiteltiin tutkimusongelman kautta tutkittavien ajatuksia kunnioittaen.

5.3 Aineistonkeruumenetelmän esittely ja aineiston koko

Hallituksen esityksen (HE 170/2014) johtoajatus kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen ”kotiuttamiseksi” voidaan kiteyttää yhteen väitteeseen: *”Vapaaehtoinen paluu on yksilölle parempi vaihtoehto kuin oleskelu laittomasti maassa.”* Onko se parempi vaihtoehto? Kenen mielestä se on parempi vaihtoehto? Kun halutaan selvittää, mitä ihminen ajattelee tai miksi toimii tietyllä tavalla, on järkevää kysyä sitä häneltä itseltään (Eskola & Suoranta 2003, 85; Hirsjärvi & Hurme 2011, 11; Tuomi & Sarajärvi 2002, 74). Tästä syystä oli perusteltua lähestyä turvapaikanhakijaa ja kysyä häneltä, millaisena hän koki turvapaikanhakuprosessin ja tarjotun vapaaehtoisen paluun mahdollisuuden.

Yksi käytetyimmistä tiedonkeruumuodoista on haastattelu. Haastattelulaji kannattaa valita tutkimusongelman pohjalta (Eskola & Suoranta 2003; 88). Teemahaastattelulla voidaan tutkia kaikkia yksilön ajatuksia, kokemuksia, uskomuksia ja tunteita. Koska teemahaastattelussa ei ole tarkkaa kysymysten muotoa eikä järjestystä vaan se pohjautuu teemojen varaan, tuo se tutkittavan äänen paremmin kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.) Jokaisessa haastattelussa käsitellään samat, ennalta määrätyt aihepiirit eli teema-alueet, mutta niiden käsittelyjärjestys ja -laajuus voi vaihdella haastattelusta toiseen. (Eskola & Suoranta 2003, 86.) Haastattelulajiksi valittiin teemahaastattelu, koska se antoi vapauden käsitellä teemoja siinä järjestyksessä, mikä kussakin haastattelutilanteessa tuntui luontevimmalta. Teoriaosuuden luoma tietoperusta aiheesta ohjasi haastattelurungon laatimista. Haastattelurunko sisälsi liitteessä 1 esitetyt teemat. Tarkentavia kysymyksiä esitettiin, mikäli jokin asia ei tullut esiin avoimessa kerronnassa tai jos aihe kaipasi lisäkäsittelyä. Tarkentavat kysymykset pyrittiin esittämään vasta kunkin teeman käsittelyn lopussa, jotta haastateltavaa ei keskeytetty kesken aiheen käsittelyyn.

Haastattelut voidaan suorittaa esimerkiksi yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastattelun haasteena voidaan pitää sitä, ettei kaikki haastatteluun kutsutut tulekaan paikalle. Ryhmässä saatetaan myös puhua toisten päälle ja mikäli ryhmässä on joku todella voimakas persoona, vaarana on, ettei kaikkien haastateltavien ääni pääse kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 61, 63.) Koska tässä tutkimuksessa käsiteltävä aihe oli sensitiivinen ja haluttiin saada jokaisen yksilön ääni kuuluviin, oli luontevinta valita yksilöhaastattelu yhtä parihaastattelua lukuun ottamatta. Yksilöhaastattelu oli paras ratkaisu myös siitä syystä, ettei haastatteluja suoritettu haastateltavien äidinkielellä, joten haastateltavan kielitaito vaikutti merkittävästi haastateltavan ulosantiin ja haastattelun kulkuun. Yksilöhaastattelussa haastattelijä kykeni parhaiten huomioimaan jokaisen haastateltavan yksilöinä. Yksilöhaastattelu oli myös helppo järjestää haastateltavien aikataulujen mukaisesti.

Opinnäytetyöllä osoitetaan tekijän oppineisuus omalla alalla. Tästä syystä opinnäytteiden aineiston kokoa ei tule pitää opinnäytteen merkittävimpana kriteerinä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87.) Tutkimusaineiston koon sijaan tulisi keskittyä ennemminkin aineiston kattavuuteen. Aineiston kattavuudella tarkoitetaan aineiston koon, analyysin, tulkinnan ja näistä kirjoitetun tutkimustekstin muodostamaa kokonaisuutta (Eskola & Suoranta 2003, 60). Alun perin tutkimusta varten oli tarkoitus haastatella neljästä kuuteen, tietyt kriteerit täyttävää turvapaikanhakijaa (ks. luku 5.4). Koska valitulla menetelmällä haastattelumäärä uhkasi jäädä vain kahteen, muokattiin kriteerejä siten, että lopulliseen tutkimukseen saatiin seitsemän haastattelua, joista yksi oli parihaastattelu. Tutkimusaineiston koon voitiin katsoa olevan sopiva opinnäytetyöhön.

Haastattelututkimuksessa tulee huomioida eettiset näkökohdat ja erityisesti ihmisten välinen luottamus. Vaikka tutkimuksen tarkoitus on usein saada lisäinformaatiota jostain halutusta asiasta, tulisi sen ohella miettiä sitä, miten se voisi parantaa tutkimuksen kohteena olevan ihmisen tilannetta. Olisi hyvä myös pohtia, mitä seurauksia tutkimuksesta voi olla kohdehenkilölle. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.) Aiheen arkuuden takia tässä tutkimuksessa päädyttiin korkeaan anonymiteetin tasoon. Haastateltavista esitietoina paljastetaan sukupuoli, se, tuliko tämä yksin vai jonkun kanssa Suomeen, turvapaikkahakemuksen tila, ja kansalaisuus yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta. Nämä tekijät olisivat käyneet ilmi joka tapauksessa haastateltavien antamista vastauksista, ja lisäksi seitsemän haastateltavan kansalaisuudesta kumpusi aiheeseen yksi ennalta odottamaton tema (ks. luku 6.1). Lukijan on mahdollista pohtia haastateltavien ikää heidän vastauksiensa kautta.

5.4 Haastattelujen toteuttaminen

Haastattelut toteutettiin eräässä Suomen vastaanottokeskuksessa marraskuun 2016 ja helmikuun 2017 välisenä aikana. Alun perin tavoitteena oli haastatella ainoastaan niitä turvapaikanhakijoita, jotka olivat jo saaneet lainvoimaisen kielteisen turvapaikkapäätöksen, ja joille oli ilmoitettu vastaanottopalveluiden päättymisestä. Heillä turvapaikkaprosessi olisi ollut jo suhteellisen pitkällä ja heille olisi mahdollisesti jo muodostunut hyvin selkeä kokonaiskuva prosessin etenemisestä. Lisäksi tieto siitä, että vastaanottopalvelut tulisivat pian päättymään, olisi mahdollisesti saanut heidät jo vakavasti miettimään, mitä he tekisivät palveluiden päätyttyä. Syksyllä 2016 oli odotettavissa, että ilmoituksia vastaanottopalveluiden päättymisestä tultaisiin tekemään melko paljon, jolloin myös mahdollisia haastateltaviakin löytyisi. Näin ei kuitenkaan käynyt, joten tutkimukseen päädyttiin valitsemaan myös niitä turvapaikanhakijoita, joilla oli ensimmäinen kielteinen päätös Maahanmuuttovirastolta.

Vastaanottokeskuksen johtaja tunsu oman keskuksensa turvapaikanhakijat hyvin, jonka takia katsottiin parhaimmaksi vaihtoehdoksi, että hän esivalitsisi sopivia haastateltavia, joilla hän kokemuksensa pohjalta tiesi olevan ajatuksia käsiteltävistä asioista ja jotka kielitaitonsa puolesta pystyisivät osallistumaan haastatteluun. Tavoitteena oli, että haastattelut suoritettaisiin joko englanniksi tai suomeksi, jolloin tulkkia ei tarvittaisi. Haastateltaviksi valikoitui yhtä lukuun ottamatta irakilaisia turvapaikanhakijoita. Tämä oli

kuitenkin perusteltua siitä syystä, että vuonna 2015 Suomeen saapui erityisen paljon irakilaisia turvapaikanhakijoita ja kyseiset lakimuutokset koskevatkin merkittävässä määrin irakilaisia, koska Suomella ei ole Irakin kanssa palautussopimusta.

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 74) toteavat, että on eettisesti perusteltua kertoa haastattelun aihe etukäteen haastateltavalle. Ennen haastattelua vastaanottokeskuksen johtaja lähestyi turvapaikanhakijaa ja kertoi omin sanoin tutkimuksen luonteesta esittelykirjeen (liitteet 2 ja 3) tietojen pohjalta sekä tiedusteli hänen suostumustaan tutkimukseen. Niiden turvapaikanhakijoiden kanssa, jotka antoivat suostumuksensa haastatteluun, sovittiin yksilöllinen aika haastattelulle. Haastattelut suoritettiin vastaanottokeskuksessa rauhallisessa tilassa, jossa ei ollut ulkopuolisia henkilöitä. Haastattelutilanteen alussa haastattelijä esitteli itsensä ja kertoi tutkimuksesta, sekä antoi esittelykirjeen haastateltavalle luettavaksi. Haastattelijä varmisti vielä uudestaan haastateltavan suostumuksen tutkimukseen. Haastattelutilanteessa ei allekirjoitettu erikseen suostumuslomaketta, koska haastattelijä ei tiennyt haastateltavan nimeä ja pyysi haastateltavaa olemaan kertomatta sitä. Vain vastaanottokeskuksen johtaja tiesi, keitä tutkimukseen osallistui. Haastattelijä kertoi, että käyttäisi haastattelussa äänitallenninta. Tallennin sijoitettiin pöydälle haastattelijan ja haastateltavan nähtäville. Haastattelujen pituuden vaihtelivat noin 30 minuutista kahteen tuntiin riippuen siitä, paljonko haastateltavalla oli sanottavaa aiheeseen liittyvistä teemoista. Haastatteluihin osallistuneista turvapaikanhakijoista yksi oli nainen ja seitsemän miehiä. Miehistä kaksi oli veljeksiä, jotka haastateltiin yhdessä.

5.5 Haastattelujen litterointi ja analyysi

Haastattelijan ja haastateltavan välinen luottamus ei liity pelkästään haastattelutilanteeseen vaan myös haastattelujen purkamiseen ja analysointiin. Haastattelujen litterointi eli äänitallenteiden purku paperille suoritetaan eettisesti oikein kun siinä kyetään noudattamaan haastateltavan suullisia lausumia mahdollisimman uskollisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.) Haastattelujen litterointi äänitallenteelta word-tiedostolle tapahtui mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Litteroinnit suoritettiin kahdesta neljän päivän sisällä haastatteluista. Jo purkuvaiheessa haastateltavat nimettiin yksilöllisellä nimeämistavalla. Syvällisempi aineistoon tutustuminen tapahtui luontevasti litteroitaessa.

Jokainen haastattelu litteroitiin omaksi tiedostoksi, ja jo litterointivaiheessa haastatteluista poimittiin vastauksia eri teemoihin. Nämä merkittiin teeman nimellä ja taustavärien avulla litteroituun tekstiin. Teemoja sivuavia aiheita käännettiin suoraan suomeksi, mutta teemoihin tiukasti liittyvät vastaukset litteroitiin englanniksi. Jo litterointivaiheessa haastatteluista nousi sopivia pätkiä käytettäväksi siteerauksina – nämä litteroitiin sanasta sanaan.

Analyysin tavoitteena on luoda hajanaisesta aineistosta selkeää, ja sitä kautta kasvattaa aineiston informaatioarvoa sekä tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta (Eskola & Suoranta 2003, 137). Hirsjärvi ja Hurme (2011, 173) tarkoittavat teemoittelulla sitä, ”*että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä*

usealle haastateltavalle --.” Tutkimusta tehdessä litteroinnin jälkeen jokaisen haastateltavan aineistosta poimittiin ne otteet, jotka liittyivät kuhunkin teemaan. Nämä otteet siirrettiin tulososioon. Eri haastateltavien vastauksista etsittiin yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Jo litterointivaiheessa huomattiin, että aineistosta nousi esiin ennalta odottamaton teema, jota tulososiossa käsiteltiin omassa luvussa. Aineiston analyysissä ei käytetty erillistä analyysiohjelmaa.

Teemojen käsittelylaajuus vaihtelee kunkin haastateltavan kohdalla sen mukaan, kuinka paljon haastateltavalla oli sanottavaa asiasta. Siteeraukset haluttiin kirjoittaa haastattelukielellä, jotta sanoman merkitys ei muuttuisi käännöksen takia ja jotta lukija pääsisi paremmin oikeaan tunnelmaan sekä saisi ymmärryksen vastaajan englannin kielen tai suomen kielen taidosta. Suorissa siteerauksissa -- -merkinnällä osoitetaan, että haastateltava oli sanonut kyseisessä kohdassa jotain muutakin (esim. toistoa tai ääneen hakenut jotain sanaa), mutta kohta poistettiin sanoman selkiyttämiseksi. Tätä käytettiin kohdissa, joissa vastauksen merkitys ei muuttunut poiston johdosta. Haastateltavan toistamat asiat kirjoitettiin silloin esiin, mikäli haastattelutilanteessa haastateltava halusi toistolla painottaa tietyn asian merkitystä. Lisäksi, mikäli haastateltava mainitsi maita, paikannimiä tai muita liian yksilöiviä tunnistetekijöitä, korvattiin se yleisnalla sulkeissa. Mikäli haastateltava kielitaidostaan johtuen käytti meidän englannin ymmärryksen mukaan väärää sanaa, on sana, jota vastaaja mahdollisesti tarkoitti, merkitty kysymysmerkin kera sulkeisiin varsinaisen sanan perään. Sulkeisiin voitiin myös lisätä jokin sana, johon haastateltava on viitannut, sanoman selkiyttämiseksi. Siteeraukset haluttiin litteroida ja kirjoittaa mahdollisimman tarkasti haastateltavan sanomaa kunnioittaen.

Eskolan ja Suorannan (2003, 145) mukaan tulkintojen tekeminen on laadullisen tutkimuksen ongelmallisoin vaihe, johon ei ole muodollisia ohjeita. Tutkijan tieteellinen mielikuvitus vaikuttaa viime kädessä tulkintojen hedelmällisyyteen (eml.). Analyysia tehdessä tulee pohtia, kuinka syvällisesti ja kriittisesti haastattelut voidaan analysoida ja voidaanko tulkintoja varmistaa kohdehenkilöiltä. Todentamiseen liittyy tutkijan velvollisuus esittää tietoa, joka on niin varmaa ja todennettua kuin mahdollista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.) Tässä työssä tulkintoja ei voitu varmistaa turvapaikanhakijoilta myöhäisemmässä vaiheessa, joten aineiston analyysiin tuli kiinnittää erityistä huomiota. Tästä syystä tulososion tekstiä kirjoitettaessa tukeuduttiin paitsi litteroituun tekstiin niin myös äänitallenteisiin, jotta haastateltavan perimmäinen ajatus säilyivät muuttumattomina myös tekstiä muotoiltaessa.

5.6 Tutkimuksen luotettavuudesta

Heti ensi kosketuksesta alkaen arvioitiin, mitkä kaikki tekijät voisivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Edellisissä alaluvuissa perusteltiin tutkimukseen valittuja menetelmiä sekä kuvailtiin tutkimuksen kulkua. Tutkimusprosessin kuvaaminen riittävän tarkasti antaa lukijalle mahdollisuuden muodostaa käsityksen tutkimuksen luotettavuudesta. Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 185) mukaan sen laadusta. Tutkimuksessa suoritetuissa haastatteluissa tutkija itse haastatteli tutkittavat. Äänitallenne toimi kaikissa haastatteluissa moitteettomasti ja puhe

oli selkeästi kuultavissa jälkikäteen tallennusvälineeltä. Litterointi vaati tallenteen toistamista paljon ja jo litterointivaiheessa aineisto tuli hyvin tutuksi tutkijalle. Litteroinnin jälkeen oli helppo siirtyä teemoitteluun ja analyysiin. Koska tutkija itse suoritti haastattelut, analyysit ja raportoinnin, tutkimuksen näissä vaiheissa muodostui ainoastaan yksi tulkinnan taso.

Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa tapahtuu molemminpuolista vaikuttamista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48–49; Eskola & Suoranta 2003, 85). Vuorovaikutustilanteen onnistumisen voidaan ajatella vaikuttavan siihen, kuinka luotettavana saatua tietoa voidaan pitää. Haastattelijan avoimuus ja mielenkiinto haastateltavaa kohtaan edesauttaa haastateltavaa asennoitumaan haastatteluun myönteisesti. Asioista on mukavampi puhua kun toinen on aidosti kiinnostunut. Haastateltavan tulee voida luottaa siihen, että haastattelutilanteessa muodostunut luottamuksellinen suhde kantaa läpi aineiston purun ja analyysin. Haastateltaessa turvapaikanhakijoita osa olisi halunnut esittäytyä nimellään. Eräs jopa tarjoutui antamaan yhteystietonsa ja vastaamaan lisäkysymyksiin, mikäli tällaiselle osoittautuisi jälkikäteen tarvetta. Kukaan haastateltavista ei kieltäytynyt haastattelusta eikä kieltäytynyt vastaamasta mihinkään kysymykseen. Haastatteliija koki, että jokaisen haastateltavan kanssa syntyi luottamuksellinen, molemminpuolisesti kunnioittava vuorovaikutustilanne.

Huomionarvoista on, että laadullisessa tutkimuksessa kieli on osa tutkimuskohdetta (Eskola & Suoranta 2003, 142). Haastattelutilanteeseen sisältyy oletuksia, että haastattelun osalliset hallitsevat yhteisön kielen, kieli on heille ainakin joltain osin yhteinen, ja että he hallitsevat kielenkäytön nimenomaisessa tilanteessa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 50). Tässä tutkimuksessa kieli toi oman lisän tutkimuksen haastavuuteen. Kielen ja kielen tulkitsemisen aiheuttamia haasteita esiintyi tutkimuksen aikana kuitenkin yllättävän vähän. Haastattelujen aikana tuli vain muutamia tilanteita, joissa haastatteliija ja haastateltava eivät ymmärtäneet toisiaan (esim. termien käyttö). Mikäli haastatteliija ei ymmärtänyt haastateltavaa, pyysi hän tätä toistamaan sanomansa tai selittämään asian toisella tavalla. Osalla haastateltavista oli äärimmäisen hyvä englannin kielen taito. Haastatteluun osallistuneilla veljeksillä sitä vastoin oli heikoin englannin kielen taito, joka muodostui esteeksi käsitellä kaikkia teemoja laajasti. Tämä näkyy myös tutkimuksen tulososiossa. Tutkimukseen haastatelluista turvapaikanhakijoista yksi halusi haastattelun käyttävän suomeksi. Hänen kielitaitonsa oli suhteellisen hyvä, mutta kielteisen päätöksen aiheuttama stressi ja suru vaikutti osaltaan haastattelun kulkuun ja teemojen käsittelyyn.

Luotettavuuden kannalta kielen ymmärtämisen sijaan mielenkiinto kohdistui pikemminkin siihen, uskalsiko tai halusiko haastateltava kertoa ajatuksistaan totuudenmukaisesti. Aihe oli arka, ja vaikka haastateltaville painotettiin sitä, ettei tuloksia käsitellä viranomaistarkoituksessa, oli suuri riski, ettei haastateltava kertonut todellisia ajatuksiaan haastattelijalle. Validiutta haastattelussa voidaan tarkastaa muista tiedoista, esimerkiksi tarkkailemalla haastateltavaa (Hirsjärvi & Hurme 2011, 36). Käytyjen haastattelujen aikana voitiin todeta, että yksi kertoi hyvinkin avoimesti ja luotettavan tuntuisesti oman tarinan kun taas toinen saattoi olla hieman pidättyväisempi kertomaan asioistaan. Haastattelijan poliisiopiskelijatausta varmasti vaikutti osaltaan turvapaikanhakijoiden

antamiin vastauksiin, mutta toisaalta haastatteluissa kerrottiin paljon sellaisiakin seikkoja, jotka eivät välttämättä olleet haastateltavan edun mukaisia. Toisaalta on myös todettavissa, että taustoistaan ja kotimaan oloistaan johtuen valitettavan paljon turvapaikanhakijat kaunistelevat totuutta ja jopa valehtelevat asioista. Osa turvapaikanhakijoista tulee sellaisista maista, joissa ei pärjää tai jopa pysy hengissä ilman valehtelua. (VOK-johtaja 2017.) Tästä syystä saatuja tuloksia tulee tarkastella kriittisesti.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Koska opinnäytetyössä käsitellyt lakimuutokset vaikuttavat niihin turvapaikanhakijoihin, joiden käännyttäminen koti- tai lähtömaahan ei onnistu, koskevat ne suurimmaksi osaksi somalialaisia ja irakilaisia turvapaikanhakijoita. Tulososio aloitetaan ennalta suunnittelemattomalla teemalla irakilaisten turvapaikanhakijoiden taustoista, koska sillä oli vaikutusta muissa teemoissa esiin tulleisiin ajatuksiin. Tämän jälkeen siirrytään varsinaisiin teemahaastattelurungon (liite 1) teemoihin ja lopuksi tuloksista tehtyihin johtopäätöksiin. Käsiteltävät teemat ovat:

- 6.1 irakilaisten turvapaikanhakijoiden taustat
- 6.2 syitä turvapaikan hakemiseen
- 6.3 Suomen valikoituminen kohdemaaksi ja päätyminen Suomeen
- 6.4 turvapaikkahakemus ja kielteinen päätös
- 6.5 vastaanottopalveluiden päättymisen
- 6.6 vapaaehtoinen paluu
- 6.7 tulevaisuudensuunnitelmat

Tutkimukseen haastatelluista turvapaikanhakijoista muut M1-haastateltavaa lukuun ottamatta olivat Irakista. M1:n koti-/lähtömaata ei paljasteta, mutta hän ei ollut Irakista eikä Somaliasta. Haastateltavat on merkitty seuraavasti:

Hallinto-oikeuden kielteinen päätös, ilmoitettu vastaanottopalveluiden päättymisestä:

M1 = mies

M2 = mies

Saanut ensimmäisen kielteisen päätöksen Maahanmuuttovirastosta:

M3 = mies

M4 = mies, tullut Suomeen vaimonsa ja tyttärensä kanssa

M5 = veljekset, haastateltu yhdessä parihaastatteluna

M6 = mies

N1 = nainen, tullut Suomeen täysi-ikäisen poikansa kanssa

6.1 Irakilaisten turvapaikanhakijoiden taustat

Vuonna 2016 yhä useammalle irakilaiselle turvapaikanhakijalle annettua kielteisen päätöksen taustalla oli irakilaisen turvapaikanhakijan hakijaprofiilin muuttuminen (Maahanmuuttovirasto 2016f). Lisäksi turvapaikkatukinnassa kiinnitettiin aiempaa enemmän huomiota turvapaikanhakijan kertomuksien uskottavuuteen (Jaakola 2016).

Tiukentunut Irak-linjaus näyttäisi olevan perusteltua myös haastateltavien antamien vastausten perusteella. Haastattelujen yhteydessä ei alun perin ollut aikomusta selvittää, mikä merkitys Irakin historialla, nykytilalla ja eri uskontoryhmillä oli siihen, ketkä Irakista lähtevät hakemaan turvapaikkaa ja millä perusteilla. Tästä syystä asiaa ei myöskään tarkasteltu oppinäytetyön teoriaosassa.

Naishaastateltava (N1) sanoi, ettei hän haluaisi eritellä ihmisiä tiettyihin ryhmiin, koska häntä ei kasvatettu siten. Haastateltava kertoi, että hänen isänsä oli sunnimuslimi ja äitinsä shiia; sunni-shiia-avioliitot olivat Saddam Husseinin aikaan hyvinkin yleisiä. Hän kertoi äitinsä pukeutuneen hyvin länsimaisesti, josta oppineena hänkään ei halunnut pukeutua hijabiin⁹. (N1.) Osa haastateltavista (M3, M6, N1) totesi, että vaikka Saddam oli diktaattori, asiat olivat hänen aikanaan hyvin Irakissa. Eri uskontoryhmät elivät sovussa toisiaan kunnioittaen. Saddam ei sallinut radikaalisia ajattelutapoja (M3) eikä uskonnon ja politiikan sekoittamista toisiinsa (M6). Saddamin aikaan oikeusjärjestelmä toimi vielä ja tarvittiin todisteita epäiltyjä rikoksia vastaan. Ennen oli yksi diktaattori, mutta nyt niitä oli satatuhatta, ja jok'ikinen ryhmittymä pyrki valtaan. (M6.) Irakin hallinto kuului Iranin shiioille, eikä lakia enää ollut:

"Yes, he (Saddam) was dictator, but the same time, we had justice. We had peace. -- In Iraq, there is no law now. Like jungle, like animal, who has force he will kill the second, without any mercy.

Now in Iraq, we have a hundred thousand dictators. Each of these parties, Kurdish, Sunni, Arab Shia, militia¹⁰... they say "We, we are the government." Forgive there's country called Iraq."

M6

Mieshaastateltava (M3) kertoi Irakin yhteiskunnan eri tasoista (*levels*). Hänen vanhempansa kasvattivat hänet arvostamaan koulutusta ja sitä, että elämässä oli päämäärä (M3). Toisaalta Irakissa on myös niitä ihmisiä, jotka eivät välitä kouluttautumisesta, he kuuluivat Saddamin aikaan alimpaan yhteiskuntaluokkaan (M3, N1). Naishaastateltava (N1) kertoi tunnistavansa Irakin hallinnon lähettämät, Saddamin aikana alhaisimpaan yhteiskuntaluokkaan kuuluneet turvapaikanhakijat aksentista:

"When I saw them in the first time last September, I met one of them, they all belonged to the government. We can recognise them. Do you know how? By the accent. There is a group, those people who are in government now, -- those are living and hiding in places in the past, in Saddam's time. We don't know them. And -- they cannot reach us, it's like levels. They are in the down levels, they do everything. They are the thief from that place. -- But what happened, when Saddam's gone and there is new law, they jumped to the higher, and that's why they destroyed Iraq. They are not educated, they speak with special accent."

N1

⁹ Hijab, merkitsee islaminuskossa naisten vaatimatonta pukeutumista, mikä useimmissa yhteyksissä merkitsee muiden kehon osien kuin käsien, jalkojen ja kasvojen verhoamista julkisilla paikoilla.

¹⁰ militia, miliisi, on armeija/sotilaallinen ryhmittymä.

Myös yksi mieshaastateltavista (M6) sanoi tunnistavansa edellä mainitut henkilöt aksentista. Mieshaastateltavat (M3, M4) kertoivat Saddam Husseinin aikaan vallan kuuluneen sunneille, jotka olivat vähemmistöryhmä Irakissa. Kun amerikkalaiset tulivat Irakiin, antoivat he Irakin shiioille ja tuli käsky tappaa sunnit (M4). Irakilainen shiiaoppinut Modhar al-Hilu toteaa Liimataisen (2015) Ylelle toimittamassa artikkelissa, että Yhdysvaltojen miehittäessä Irakin vuonna 2003, antoi se vallan shiiamuslimeille, jotka ovat raskaasti syrjineet Irakin sunneja. Tästä syystä osa Irakin sunneista on taasen liittoutunut ISIS¹¹:n kanssa. Al-Hilun mukaan *”ISIS:iä vastaan Irakissa taistelevat kurdit, heikko kansallinen armeija ja Iranin vallankumouskaartin valmentamat, shiiojen vapaaehtoisjoukot. Irakilla on uusi hallitus, joka tekee työtä kansallisen yhtenäisyyden puolesta, mutta nuo tiukasti Iraniin sidoksissa olevat vapaaehtoisjoukot ovat suuri vaara Irakille nyt ja tulevaisuudessa.”* (eml.) Tässä opinnäytetyössä ei lähdetty tarkemmin perehtymään Irakin tapahtumiin kirjallisuuden puitteissa, mutta edellisestä sitaatista voitaneen todeta, että sitä, mitä Irakissa tapahtuu ja kuka taistelee ketäkin vastaan, on hyvin vaikea käsittää ilman syvällistä perehtymistä aiheeseen. Jokaisesta uskonryhmästä löytynee ääriajattelijoita ja oman ryhmänsä puolesta taistelevia ihmisiä.

Sunnitaustaiset haastateltavat (M3, M6, N1) viittasivat Irakin hallinnon kuuluvan shiioille/Iranin shiioille (M6:n tarkentamana), jotka heidän käsityksensä mukaan lähetti Eurooppaan turvapaikanhakijoita tiedustelutarkoituksessa, aiheuttamaan epäjärjestystä tai vaikeuttamaan muiden irakilaisten mahdollisuuksia saada turvapaikka. Haastateltavien mukaan nämä henkilöt olivat kouluttamattomia, Saddamin aikana alimpaan yhteiskuntaluokkaan kuuluneita, sivistymättömiä ihmisiä (M3, M6, N1). Liimataisen (2015) artikkelissa libanonilainen sunnioppinut Mohammad Nokkari sanoi samaa sivistystason merkityksestä ongelmien aiheuttajana kuin mitä irakilaisten haastatteluissa tuli esiin: *”Kun sivistyneet ihmiset tapaavat, ongelmia ei ole. Sekä sunnien että shiiojen oppineet onnistuvat puhumaan kaikesta ja myös löytämään ongelmiin ratkaisuja. Ongelmat johtuvat suuresta yleisöstä. Tavalliset, oppimattomat muslimit eivät suostu luopumaan omilta vanhemmiltaan ja isovanhemmiltaan periytyneistä näkemyksistään.”* Haastateltavista yksi (M6) totesi, ettei Saddam sallinut politiikan ja uskonnon sekoittamista toisiinsa. Liimataisen (2015) mukaan jos tänä päivänä sunnien ja shiiojen ristiriidat nähdään sotina, se johtuu siitä, että uskonto valjastetaan palvelemaan poliittisia päämääriä.

Yksi mieshaastateltavista (M6) arvioi yli 80 % turvapaikanhakijoista olevan shiioja Irakin eteläisistä osista tai Baghdadista, ja joilla ei ollut todellisia syitä hakea turvapaikkaa. Toinen mieshaastateltava (M3) arvioi vastaavaksi luvuksi 70–80 %. Haastateltavan mukaan, jos henkilö itse ei kuulunut Irakissa vallassa olevaan hallintoon tai armeijaan, hänellä on joku sukulainen, joka kuului. Haastateltava kertoi, että tullessaan Suomeen löysi hän itsensä niiden irakilaisten joukosta, joita joutui jo Irakissa välttelemään (M3). Haastateltavan mukaan osa turvapaikanhakijoista kuului armeijaan, poliiseihin, mahdollisesti jopa ISISiin:

¹¹ ISIS, ”Islamilainen valtio”, on pohjoisessa Irakissa ja Syyriassa toimiva jihadistijärjestö, jonka monet määrittelevät myös terroristijärjestöksi.

"I didn't think that I will find this level of people which I was avoiding them in Iraq, which is military and police, most of them... belong to militia, some of them. Some even belonged to ISIS maybe, or radicals."

M3

Myös Suomessa viranomaiset ovat tehneet varovaisia arvioita irakilaiden turvapaikanhakijoiden taustoista. Suojelupoliisi (2015) arvioi jo marraskuussa 2015, että turvapaikanhakijoiden keskuudessa oli ääri-islamistista ideologiaa kannattavia henkilöitä sekä niitä, joilla oli kytköksiä terroristiverkoistoihin. Syksyllä 2016 entinen poliisiylivohtaja Mikko Paatero varoitteli vastaanottokeskuksessa tapahtuvasta järjestäytymisestä (Ylen aamu-tv 2016).

Ei ole helppoa erottaa niitä turvapaikanhakijoita, jotka oikeasti tarvitsevat turvapaikkaa, niistä, jotka ovat tulleet tänne väärin perustein. Haastateltava (M6) kertoi, että sunnien joutuessa pakenemaan kodeistaan, jäi heiltä monesti rahaa ja henkilöllisyystodistuksia jälkeensä. Shiiojen vallatessa koteja, ottivat he rahat, arvotavarat ja henkilöllisyystodistukset talteen ja hyödynsivät niitä tullessaan Eurooppaan (M6). Mikäli henkilö tulee väärillä henkilöllisyystodistuksilla hakemaan turvapaikkaa, onko mahdollista, ettei hän jää tästä kiinni? Kuten Suomen Uutisten (Männistö 2013) artikkelissa todettiin, osa turvapaikanhakijoista hakee turvapaikkaa ilman minkäänlaista henkilöllisyystodistusta, koska he kokevat tällöin olevan paremmat mahdollisuudet turvapaikan saamiseen. Tämä tuli esiin myös perheensä kanssa Suomeen tulleen irakilaismiehen (M4) haastattelussa. Hän tosin totesi, ettei henkilöllisyystodistuksia suinkaan tuhota vaan ne jätetään Turkkiin talteen. Haastateltavan mukaan tämä oli hyvin yleistä ja osa turvapaikanhakijoista teki sitä siksi, että heillä oli passeissaan paljon viisumimerkintöjä. Tämä taas ei näyttäisi hyvältä haettaessa turvapaikkaa. (M4.) Oleskeluluvan saamisen jälkeen Irakin passia voitaisiin käyttää, kun halutaan matkustaa takaisin Irakiin:

"Actually, the majority of Iraqi, they lie about that situation. You know why? Because, for example, some of Iraqi people, they have visas to another countries. So they don't want to show the (Finnish) government about these visas. -- So if I want to make my case so easy and clearly to the government so they can give me permission to live there, I don't want to have to give them my passport."

And the second thing, as I told you at the first, the Iraqi people, when they get residence, they travel by their cards from Finland to Sweden. And Sweden, especially I think in Malmö or the capital -- And after that, with the Iraqi passport they travel from Sweden to Turkey. -- Maybe some of them, they use the Finnish passport, so they travel from Sweden to Turkey, and after that they can use the Iraqi passport. And where is that passport exactly? They told the government of Finland, we don't have it. But it's in Turkey. As my situation, I put my passport... I gave it to the smuggling people and smuggling people handed that to my friend, my friend handed it to my friend. -- If the government of Finland recognises that most of Iraqi people passports, they came from Turkey. And the Iraqi people they say that Yeah, I lost the passport at the sea. But it's a lie."

M4

Koska iso osa turvapaikanhakijoista tulee Suomeen ilman henkilöllisyystodistuksia, osa jonkun toisen asiakirjoilla, ja osa väärennetyillä asiakirjoilla, tulee turvapaikkatutkintaa suorittavalla henkilöllä olla erittäin vahva ammattitaito, jotta hakijan todellinen henkilöllisyys ja taustat saataisiin selville. Maahanmuuttovirasto on viime aikoina kiinnittänyt erityistä huomiota turvapaikanhakijan kertomuksen uskottavuuteen (Jaakola 2016). Mieshaastateltava (M3) totesi, että Suomen turvapaikkajärjestelmässä tutkinta ja päätökset perustetaan pitkälti erilaisten dokumenttien ja asiakirjojen todistusvoimaan. Haastateltava sanoi ymmärtävänsä tämän, mikäli asiakirja tulee josta luotettavasta valtiosta, oikeasta hallinnosta. Kaikkiin dokumentteihin ei hänen mukaansa kannata uskoa, eivätkä toisaalta kaikki Irakissa voi anoa edes aitoja dokumentteja. Haastateltavan mukaan moni vaihtaa uskontoa jo Irakissa, jotta saavat jonkinlaisen todistuksen mukaansa siitä, että ovat kristittyjä, mikäli sillä voisi olla myönteinen vaikutus turvapaikan saamiseen. Ja vaikka he vaihtavat uskontoa, ovat he sydämeltään muslimeja. Mieshaastateltava totesikin, että tämä on häpeä kristinuskolle. (M3.)

6.2 Syitä turvapaikan hakemiseen

Tutkimuksessa haluttiin selvittää syitä turvapaikan hakemiseen. Teoriaosassa todettiin, että lähtömaiden huonon turvallisuustilanteen lisäksi köyhyyttä on pidetty yhtenä tärkeimpänä ihmiset liikkeelle panevista voimista (Park 2015; Sillanpää 2015). Jopa 60 % turvapaikanhakijoista on elintasopakolaisia (Holehouse 2016). Mieshaastateltava (M1) totesikin, että hän lähti Eurooppaan paremman elintason toivossa. Haastateltava kertoi asuneensa kotimaassaan pienessä kylässä vanhempiansa ja sisarustensa kanssa. He työskentelivät maatilalla, kuten kaikki kyläläiset. Elämä oli vastaajan mukaan ihan hyvää: maassa ei ollut sotaa, muttei myöskään samanlaista vapautta kuin Euroopassa. Työstä maksettiin huonoa palkkaa. Hyvän elämän rakentaminen kotimaassa oli vaikeaa, jonka takia niin moni ihminen lähti Eurooppaan töihin. Haastateltava sanoi, ettei pitänyt kotimaastaan. (M1.) Hän halusi Eurooppaan töihin saavuttaakseen unelmansa hyvästä elämästä:

”Well I try to be with you clear. -- I don't have like very bad (good?) reason. But me it was like... I don't like my country and I want to go to Europe to work, to have good life, good money... That's my dream. So I come here for my dream, yes.”

M1

Irakista tulleiden turvapaikanhakijoiden syyt lähteä kotimaastaan olivat selkeitä: he kokivat henkensä uhatuksi ja osan perheenjäseniä oli tapettu tai kidnapattu. Yksi haastateltavista (M4) kertoi joutuneensa itse kidnapatuksi kahdesti, ennen kuin hänen isänsä teki päätöksen hänen lähettämistään pois. Pari haastateltavaa (M3, M6) kertoi kodin jättämisen taustalla olleen ISIS:n kasvava voima ja heidän kotikylänsä valtaaminen. Mieshaastateltava (M3) kertoi elämänsä olleen hyvin vielä vuoteen 2014. Päätös kodin jättämisestä syntyi, kun hän näki poliisin ja sotilasvoimien perääntyvän hänen kotikylänsä läpi. ISIS valtasi kylän neljä tuntia sen jälkeen, kun hän oli paennut vaimonsa kanssa kotoaan. Haastateltava kertoi yrittäneensä ensin päästä vaimonsa kanssa Kurdistaniin, mutta se ei ollut onnistunut, koska

suuri määrä ihmisiä hakeutui jo sinne. Lopulta hänen vaimonsa halusi jäädä perheensä luo Irakiin, joten mies päätti pyrkiä Eurooppaan yksin. (M3.) Myös naishaastateltava (N1) kertoi päätyneensä perheensä kanssa ratkaisuun, että vain osa perheestä lähti hakemaan turvapaikkaa.

Kuten aiemmin todettiin, moni irakilainen turvapaikanhakija sai kielteisen päätöksen vuonna 2016. Maahanmuuttovirasto oli siis todennut, ettei henkilöillä ollut todellisia perusteita turvapaikan saamiselle. Mitkä voisivat olla ne perimmäiset syyt, joiden takia ainakin osa irakilaisista lähtee hakemaan turvapaikkaa, ja jotka tulevat mahdollisesti tavalla tai toisella esiin turvapaikkatutkinnassa? Pohdittaessa, miksi yleisesti ottaen irakilaiset hakevat turvapaikkaa Euroopasta ja erityisesti Suomesta, listasi mieshaastateltava (M4) muutamia syitä. Haastateltava kertoi irakilaisten olevan jumissa omassa maassaan, mutta jonkin EU-maan oleskelulupa mahdollistaisi matkustelun ja vapaan liikkumisen. Oleskeluluvan saamisen jälkeen voitaisiin jälleen vieraila perheen luona Irakissa. (M4.) Suomesta turvapaikkaa haetaan, koska liikkuu puheita, että Suomesta turvapaikkapäätöksen saa nopeasti, jolloin pääsisi myös nopeammin toteuttamaan omia suunnitelmiaan:

”And there is third reason, they told us in Finland you can... they make the decision so fast. I have to be honest with you, that one of the majority of refugees, they came for that reason. Because there is some people they have some other agenda for that. For example, they get residence here in Finland and after that... when they get residence, they go to Sweden, and after that they come back to Iraq. -- They do that for the family... they want to visit their family or they want to take money from the place. And they have a lot of reasons. For example, one of reasons, they just wanna travel. Because you know we are Iraqi people, we don't like... We are locked in our country, we can't travel. Especially the Iraqi, because the Gulf region, they don't accept us as Iraqi. But if you came with residence, they can accept you.”

M4

Myös naishaastateltava (N1) totesi, etteivät kaikki turvapaikanhakijat tule oikeilla perusteilla Suomeen. Jotkut tulevat tänne ilmaisten palveluiden perässä, toiset kokemuksen takia – katsomaan, millaista Euroopassa on. Ja kun he huomaavat, että ansaitsevat paljon paremmin kotonaan Irakissa, he palaavat takaisin. Haastateltava kertoi kiistelleensä asiasta erään toisen naisturvapaikanhakijan kanssa. Tämä oli sanonut haluavansa palata, mikäli saisi kielteisen päätöksen. Syyksi paluuseen nainen oli sanonut, että hänen työnsä täällä oli jo tehty. (N1.) Hän sai oleskella täällä vuoden ajan ja näki jo, millainen Eurooppa on:

”One day I get an argue with a woman. She say, -- if I didn't get positive, I wanna return. I say, okay, then why you came? She say, I already have my work, I just get one year. -- I say, why then you came? She said, well, I just see -- just let's see what's European.

You know what their dream? To sit and get money. That's it. They came here to do this. They're laughing when I say I will work. ”Are you crazy? They will take taxes!” I say, Okay, what's wrong, I will get it back in my old. They just... It looks like... hmm... how they say it. -- And they are proud because

they get a lot of services... daily visit here. I'm laughing and saying, what kind of people! Do European need like this?"

N1

Ulkomaalaistutkija (2017) oli haastateltavien kanssa samoilla linjoilla siinä, että osa hakeutuu Eurooppaan ja Suomeen paitsi paremman elämän perässä niin myös matkustellakseen ja seikkaillakseen. Hän uskoi, että osalla irakilaisista on tavoitteena asua samanaikaisesti sekä jossain EU-maassa että Irakissa. Oleskelulupa EU:ssa mahdollistaisi matkustamisen Irakiin ongelmitta. Ulkomaalaistutkijan kokemuksen mukaan osa hakee toki turvapaikkaa sodan tai henkilökohtaisten ongelmien takia, mutta moni myös väärillä perusteilla. Ulkomaalaistutkija kertoi keskustelleensa erään turvapaikanhakijan kanssa siitä, miten oman bisneksen pyörittäminen onnistui Suomessa paremmin kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa ”parhaat paikat” olivat jo menneet. Eräs afgaanimies oli todennut kuulleensa, että Suomessa hän saisi kotimaassaan työstään maksettavan palkan verran rahaa tekemättä mitään. Lisäksi Suomi tarjoaisi asunnon, palveluja ja maksaisi myöhemmin perheen lentoliput sekä järjestäisi lapsille koulupaikat. Afgaanimies oli todennut ulkomaalaistutkijalle, ettei monellakaan afgaanilla ole ongelmia kotimaassaan, mutta edellä mainittujen syiden takia he lähtevät kokeilemaan, josko heillä olisi mahdollisuus saada turvapaikka. (eml.)

6.3 Suomen valikoituminen kohdemaaksi ja päätyminen Suomeen

Tänä päivänä turvapaikanhakijat eivät hae turvapaikkaa ensimmäisestä turvallisesta maasta, johon jalallaan astuvat. Muun muassa Unkarin huono ihmisoikeustilanne, Kreikan ja Italian heikot mahdollisuudet hoitaa turvapaikanhakijatilannetta kunnolla (Rigatelli 2016) sekä huonot työllistymisnäkyvät (Poliisi 2015, 28) saanevat ihmiset jatkamaan matkaa yhä pohjoisemmaksi. Suomeen on pitkä matka ja välissä on monta turvallista maata. Mitkä tekijät saavat turvapaikanhakijan tulemaan aina syrjäiseen Suomeen asti? Haastattelujen perusteella voitiin todeta, että osa haastateltavista teki melko tarkkaa selvitystyötä sen suhteen, mistä maasta kannattaisi hakea turvapaikkaa, osa valikoi kohdemaan kuulopuheiden perusteella.

Moni irakilaisista haastateltavista (M3, M4, M5, N1) kertoi hakeneensa turvapaikkaa juuri Suomesta siksi, että he olivat joko kuulleet tai heillä oli sellainen käsitys, ettei Suomessa olisi paljoa irakilaisia. Kertomansa mukaan heidän käsitystään tuki Suomen syrjäinen sijainti ja kylmä ilmasto. Muutama haastateltava (M3, M5) totesi irakilaisten aiheuttavan vain harmia, jonka takia he eivät haluaisi olla maamiestensä kanssa tekemisissä. Perheensä kanssa Suomeen tullut mieshaastateltava (M4) kertoi kysyneensä Keski-Euroopassa Punaisen Ristin avustajalta, missä maassa olisi vähän irakilaisia. Avustaja oli suositellut Suomea ja kertonut Suomen olevan kylmä maa, suomen kielen vaikea ja että pitää olla rahaa, jotta Suomeen pääsisi. Suomi ei kuulostanut kovinkaan houkuttelevalta. Haastateltava kertoi valinneensa Suomen, koska uskoi, etteivät muut irakilaiset valitsisi. Hän oli kuullut, että Suomessa turvapaikkahakemukset käsiteltäisiin nopeasti ja pitikin tätä yhtenä tärkeimpänä syynä, miksi ihmiset hakevat Suomesta turvapaikkaa. (M4.) Myös ulkomaalaistutkijalle (2017) oli työnsä puitteissa jäänyt sellainen käsitys, että moni

irakilainen hakeutui Suomeen siksi, että täällä ei olisi irakilaisia niin paljoa kuin muualla Euroopassa. Hänen mukaansa monella irakilaisella oli ennen Suomeen saapumistaan ollut sellainen mielikuva, että Suomesta saisi helposti oleskeluluvan, jonka jälkeen myös perhe saataisiin helposti Suomeen. (eml.)

Muutama haastateltava kertoi valinneensa Suomen osittain siksi, että median kautta oli välittynyt tieto, että Suomeen kannattaisi lähteä. Naishaastateltava (N1) ei Ruotsissa oleskellessaan ollut suunnitellut tulevansa nimenomaan Suomeen. Kun eräs hänen ystävästään oli antanut hänelle Al Kompis¹² -lehdessä olleen artikkelin, jossa kerrottiin, että Suomi hyväksyi 15 000 pakolaista vuonna 2015, hän teki päätöksen lähteä poikansa kanssa Suomeen. Nainen kertoi tietäneensä, että Suomi oli vahva maa, jolla oli tiukat säännöt turvapaikanhakemisen suhteen. Ei olisi helppoa tulla hyväksytyksi tähän maahan. (N1.)

Mieshaastateltava (M3) kertoi selvittäneensä, että Suomesta saisi pysyvän oleskeluluvan nopeammin kuin Itävallasta, Saksasta tai Ranskasta. Hänen mukaansa Suomi oli maa, jossa kunnioitettaisiin ihmisoikeuksia. Hän totesi tietävänsä turvapaikkajärjestelmästä sen verran, että kun hän hakisi tietystä maasta turvapaikkaa, palautettaisiin hänet myöhemmin takaisin siihen maahan, mikäli hän yrittäisi vaihtaa maata. Suomi valikoitui tästäkin syystä kohdemaaksi. (M3.) Haastateltava oli myös kuullut pääministeri Sipilän ilmoituksesta tarjota asuntoaan turvapaikanhakijoille:

”And like... even in Sweden or in Finland or in Germany, so you cannot go to another European country because they send you back to that country, so I’m searching in google which is better country, which is easier country. Then I saw the president he’s saying: “I will open my house to asylum seekers... they are so much welcome”. I said this is the maximum of humanity.”

M3

Edellisten esimerkkien valossa on perusteltua, että Sisäministeriö (2016b) on asettanut tavoitteeksi lisätä viestintää Suomen turvapaikkakäytännöistä ja oikaista väärinkäsityksiä potentiaalisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Suomen kiristyneestä linjauksesta on mahdollisesti jo kiirinyt tietoa lähtömaihin, koska Suomeen ei vuonna 2016 saapunut kuin 5 651 turvapaikanhakijaa (Maahanmuuttovirasto 2017). Viime vuonna Eurooppaan saapuneiden turvapaikanhakijoiden määrä ei laskenut merkittävästi vuoden 2015 huippuvuodesta, mutta Suomeen hakijoita tuli 84 %:a edellisvuotta vähemmän. Esimerkiksi Saksaan sitä vastoin hakeutui viime vuonna turvapaikanhakijoita 63 %:a enemmän kuin vuonna 2015 ja Saksa vastaanotti noin 60 %:a koko Eurooppaan suuntautuneesta 1,2 miljoonasta turvapaikanhakijasta. (Eurostat 2017.)

Sisäministeriön mukaan useat Suomessa laittomasti maassa oleskelevista hakevat turvapaikkaa vasta sitten, kun viranomainen tapaa heidät laittomasti maassa oleskelevina (Sisäministeriö a, luettu 28.1.2017). Paremmen elämän toivossa kotimaastaan lähtenyt mieshaastateltava (M1) kertoi oleskelleensa ensin useissa Keski-Euroopan maissa ennen

¹² Al Kompis, on Ruotsissa ilmestyvä arabiankielinen lehti.

Suomeen tuloaan. Päädyttyään Suomeen ja jäädessään poliisille kiinni, ei hänellä kertomansa mukaan ollut muuta vaihtoehtoa kuin hakea turvapaikkaa. Haastateltava kertoi, ettei Keski-Euroopassa tarvitse hakea turvapaikkaa, koska siellä pärjää muutenkin; on lämpimämpi ilmasto ja helppo löytää töitä. Joissain maissa oleskeluluvan voi saada myös muilla tavoin, hankkimalla asiakirjoja ja muita todisteita, että on jo asunut ja työskennellyt maassa pidemmän aikaa. (M1.) Suomesta ei saa muulla tavoin hankittua oleskelulupaa kuin hakemalla turvapaikkaa:

”I don’t come for asylum. I come only for job and... So I was living in (town in Finland), in bad situation, and then I have some small problem... police. Then I applied for asylum. That’s my reason to apply.

No no, we don’t apply asylum (in Middle-European countries). Actually no... They don’t like... They apply here because of the cold. -- Because very cold country and also not so much job... and also it’s not easy to get paper.”

M1

Haastatelluista turvapaikanhakijoista osa (M2, M4, M5, M6, N1) kertoi oleskelleensa useita kuukausia jossain EU-alueen ulkopuolisessa maassa ennen EU-alueelle pyrkimistään. Irakista Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista kaikki tulivat Suomeen Turkin ja Kreikan kautta. Matka Euroopan halki Suomeen tapahtui pääasiassa pakettiauton kyydissä tai junalla. Dublin-asetuksen mukaan turvapaikanhakijan hakemuksen käsittely kuuluu sille valtiolle, jonka kautta hakija on tullut maahan kolmannesta maasta tai joka on myöntänyt hakijalle oleskeluluvan tai viisumin (Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto 2013.). Mikään ei kuitenkaan velvoita turvapaikanhakijaa hakemaan turvapaikkaa ensimmäisestä turvallisesta maasta. Koska Schengen-alueella ei suoriteta sisärajatarkastuksia (Kuosma 2016 97–101), ei turvapaikanhakijoiden maateitse tapahtuvista matkareiteistä jääne minkäänlaista todistusaineistoa esimerkiksi rajoille. Naishaastateltava (N1) kertoi hankkineensa hänelle ja pojalleen Schengen-viisumit Kreikasta ja heidän lentäneen Kreikasta Ruotsiin. Vaikka edellä mainittujen tekijöiden perusteella Kreikka voisi periaatteessa olla vastuussa hakemusten käsittelystä, ei sinne voitaisi tällä hetkellä palauttaa ketään (Rigatelli 2016).

EU-jäsenvaltiot ovat velvoitettuja vastaanottamaan turvapaikkahakemus. Kaikki maat eivät tähän kykene tai voivat olla tähän haluttomia. Yksi haastateltavista (M2) kertoi yrittäneensä hakea turvapaikkaa Kreikasta siinä kuitenkaan onnistumatta. Haastateltava kertoi sanoneensa kreikkalaiselle poliisille, että halusi hakea turvapaikkaa, mutta poliisiasemalla oli aina ollut jonoa, joka ei tuntunut liikkuvan. (M2.) Lopulta haastateltava oli lakannut yrittämästä ja jatkanut eteenpäin:

”Mä sanoin poliisille mä haluan turvapaikkaa hakea. Sanoi ei, ei nyt. -- Hän, hän on vähän... on.. on -- hän on punainen paperi, sanotaan. Sanotaan punainen paperi. Mä olen, menen, on poliisi siellä, se on poliisiasema. Nukun illalla siellä, joukossa ihmisiä, muita ihmisiä oli sama. Mä nukuin jonossa yöllä monta kertaa, mutta kun päivällä on aurinko nousee, se on melkein viisi tai kuusi ihmistä. Se oli tosi, monta ihmistä pakolaisia. Sitten, mä en saa tämä. Mä en saa tämä. Sen jälkeen mä menen, menen, mun asun, kun asun

paikassa. Kun ihmiset tulee, kutsutaan minun työ. Mä työskentelen siellä, on kerran, viikossa kaks kertaa, melkein. Koska mä menen sama paikka. Monta kertaa poliisi kysyy mun sama. Mä näytän tämän paperin ja hän sanoo, okei. Mutta kaksi kertaa poliisi ottaa kiinni minut, kun mun paperi on mennyt aika. -- Se on sama. Sitten mä lähden.”

M2

6.4 Turvapaikkahakemus ja kielteinen päätös

Haastateltavilta haluttiin selvittää, millaisia tunteita turvapaikkaprosessi ja kielteinen turvapaikkapäätös heissä herätti. Haastateltavista kaksi (M1 ja M2) oli jo saanut hallinto-oikeudelta kielteisen päätöksen, muut haastateltavat (M3, M4, M5, M6, N1) olivat saaneet Maahanmuuttovirastolta kielteisen päätöksen. Yhden mieshaastateltavan (M1) tilanne oli poikkeuksellinen, koska hän oli juuri ennen tutkimushaastattelua saanut yhden vuoden mittaisen B-oleskeluluvan.

Turvapaikkaprosessi oli haastatelluilla sujunut lähtökohtaisesti luvussa 3.4 esitellyn mukaisesti. Haastateltavat olivat tietoisia valitusoikeuksistaan, olihan kaikilla avustaja hoitamassa asioita. Kaikki olivat myös valittaneet kielteisistä päätöksistään. Erään mieshaastateltavan (M3) mukaan hänellä oli ollut turvapaikkaprosessissaan useampi eri puhuttelu sekä poliisin että Maahanmuuttoviraston kanssa, ja syitä tähän hän ei ymmärtänyt. Kolme haastateltavaa (M2, M6, N1) kritisoi turvapaikkaprosessissa käytettyä tulkkia, joka oli joko ohjeistanut haastateltavaa väärin hakemuksen käsittelyn etenemisestä (M6) tai tulkannut turvapaikanhakijan sanoman väärin (M2, N1).

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvoston (2013b) laatima direktiivi 2013/32/EU suosittelee, että turvapaikkahakemus käsiteltäisiin kuudessa kuukaudessa. Tutkimukseen haastateltujen, syksyllä 2015 saapuneiden, turvapaikanhakijoiden (M3, M4, M5, M6, N1) osalta ensimmäiset kielteiset päätökset tulivat 12–15 kuukaudessa. Kaikkine valitusmahdollisuuksineen ja mahdollisine käännytysten epäonnistumisineen turvapaikkaprosessi voi venyä useiden vuosien mittaisiksi, kuten kahdella haastateltavalla (M1, M2) oli käynyt. Vastaanottokeskuksen johtaja (VOK-johtaja 2016) totesi, että haastatteluhetkellä hänen johtamassaan vastaanottokeskuksessa kielteisiä päätöksiä ja tiedoksiantoja vastaanottopalveluiden päättymisestä annettiin henkilöille, jotka olivat olleet Suomessa kolmesta neljään vuotta. VOK-johtaja kertoi kuulleensa, että yhdessä keskuksessa tiedoksianto annettiin henkilöille, joka oli ollut maassa jo seitsemän vuotta. Tulevaisuudessa oli odotettavissa, että päätöksiä annettaisiin nopeammalla aikataululla. (eml.)

Turvapaikkahakemuksen käsittelyn pitkittyminen voi vaikuttaa turvapaikanhakijan haluttomuuteen hyväksyä kielteinen päätös (Tiainen & Brewis 2016a, 33). Myös se, että eri tahot kuten järjestöt, oppilaitokset, kirkko ja yksityisihmiset tarjoavat apua ja palveluja kielteisen päätöksen saaneille turvapaikanhakijalle, vaikuttaa välittävän turvapaikanhakijoille sellaista viestiä, ettei viranomaispäätöksistä tarvitse välittää. Sisäministeriö (2016b) ei näe viitteitä siitä, että turvapaikanhakijat hakeutuisivat Suomessa

koulutukseen, mutta poikkeuksiakin löytyy kuten yhden haastateltavan (M2) kohdalla voidaan todeta. Hänen turvapaikkahakemuksen käsittely oli kestänyt noin kolme vuotta. Hän kertoi valittaneensa Maahanmuuttoviraston kielteisestä päätöksestä hallinto-oikeuteen, joka oli hylännyt valituksen. Avustaja oli rohkaissut hakemaan valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Haastateltava oli saanut ammattikoulusta opiskelupaikan, ja yhdessä avustajansa kanssa hän halusi tuoda tämän esiin valituslupahakemuksessaan. Haastateltava koki opiskelupaikan saamisen selkeästi sellaiseksi asiaksi, jonka takia Suomi oli jo hänen kotinsa ja hän kuului tänne. Hän uskoi saavansa oleskeluluvan sitten kun hän olisi valmistunut ammattiin ja saisi työpaikan. (M2.)

Yhden mieshaastateltavan (M1) turvapaikkaprosessi oli ollut poikkeuksellisen pitkä. Haastateltava kertoi saapuneensa Suomeen noin 6–7 vuotta aiemmin ja hakeneensa tuolloin turvapaikkaa jouduttuaan tekemisiin poliisin kanssa. Saatuaan kielteisen päätöksen kertoi hän paenneensa maasta, mutta jääneensä kiinni toisessa maassa, jolloin hänet palautettiin takaisin Suomeen. Käännytysyritys ei onnistunut hänen paettuaan. Haastateltava kertoi olleensa noin puolitoista vuotta ”maan alla” Suomessa, työskennelleensä muun muassa pitseriassa, kunnes ilmoittautui poliisille. Kun haastateltava siirrettiin palautuskeskukseen, kertoi hän paenneensa Keski-Eurooppaan. (M1.) Haastateltava harmitteli sitä, että jäädessään kiinni poliisille, rekisteröinnin takia hänet palautettiin aina Suomeen:

”I was going only I go but they catch me in (Middle-European country) because I won't have some... some p...(?). My fingerprints in Finland, so they back me again to Finland. So that's the problem I have these finger(prints?).”

M1

Haastateltavan (M1) mukaan Suomessa aloitettiin uusi käännytysyritys ja hänet lennätettiin kotimaahansa, mutta koska hänellä ei ollut passia tai muuta henkilöllisyystodistusta, ei hänen kotimaansa suostunut ottamaan häntä vastaan. Hän kertoi, että halutessaan saisi henkilöllisyystodistuksen järjestymään kotimaastaan, mutta samaan hengenvetoon totesi, että kun kerran on päässyt Eurooppaan, ei kukaan halua mennä takaisin. Käännytysyrityksen epäonnistumisen jälkeen haastateltava oli päässyt jälleen asumaan vastaanottokeskukseen ja oli kertomansa mukaan asunut vastaanottokeskuksessa lähes kolme vuotta odottaessaan päätöstä viimeisimpään valitukseensa. (M1.) Hieman ennen sovittua haastattelua haastateltava oli saanut vuoden mittaisen B-oleskeluluvan. Kyseisen haastateltavan kohdalla voidaan myös todeta, kuinka keskeistä olisi saada solmittua takaisinottosopimuksia eri maiden välille, jotta kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat saataisiin palautettua kotimaihinsa (Sisäministeriö b, luettu 28.1.2017).

Ulkomaalaistutkijan (2017) mukaan turvapaikanhakijoiden asennoituminen kielteiseen päätökseen vaihtelee laidasta laitaan. Osa on osannut odottaa kielteistä päätöstä, osalle se tulee täytenä yllätyksenä. Jotkut hakijat ilmoittavat heti tiedoksiannon yhteydessä, etteivät valita päätöksestä ja suostuvat lähtemään vapaaehtoisesti. (eml.) Haastatteluun osallistuneista turvapaikanhakijoista kaikki olivat ymmärrettävästi surullisia saamastaan

kielteisestä päätöksestä. Eniten negatiivisia tuntemuksia haastateltavissa aiheutti ne perustelut, joilla kielteinen päätös oli annettu. Mieshaastateltava (M6) kertoi olleensa todella vihainen saatuaan kielteisen päätöksen Maahanmuuttovirastolta, joka ei haastateltavan mukaan ollut uskonut hänen tarinaansa. Haastateltava totesi koko päätöksen olevan häränkakkaa (*bullshit*). Eräs haastateltavista (M3) totesi, että kielteistä päätöstä enemmän satuttivat ne syyt, joiden perusteella kielteinen päätös oli annettu. Perheensä kanssa Suomeen tullut mieshaastateltava (M4) oli ainoa, joka suhtautui päätökseen melko neutraalisti, todeten, että kielteisestä päätöksestä huolimatta he selviäisivät kuitenkin. Hän kertoi ymmärtävänsä, miksi niin moni sai kielteisen päätöksen. Suomen viranomaiset eivät voi tietää, kuka valehtelee ja kuka ei:

”I don’t blame the government of Finland about their decisions for the immigrants, for asylum seekers. Because they don’t know really who’s lying and who’s saying the truth. I don’t blame them.”

M4

Saatuaan kielteisen päätöksen naishaastateltava (N1) kertoi olleensa pettynyt ja shokissa, eikä ollut uskonut, että näin tulisi käymään. Häntä ärsytti se, että sellaiset henkilöt, jotka valehtelevat asioistaan turvapaikkahakemuksissaan ja haastatteluissa, saavat turvapaikan, mutta jos puhui totta, ei saanut. Haastateltava kertoi tietävänsä kokonaisen perheen, joille oli myönnetty turvapaikka ja joka naureskeli jälkikäteen vastaanottokeskuksessa, miten helppoa huijaaminen oli ollut. Kielteisen päätöksen myötä haastateltava koki menettäneensä hänelle tärkeät perhearvot jouduttuaan eroon kaikista perheenjäsenistään (N1). Hän kertoi kärsivänsä ja odottavansa:

”Nowadays I don’t feel like I have these (family values). I don’t even love my life because I am alone. It looks like I have destroyed my family. I don’t know. Why I take like this decision, escape with one of them, left the other. I don’t know. I don’t know. I’m just suffering, waiting.”

N1

Naishaastateltava (N1) toivoi saavansa lopullisen päätöksen mahdollisimman pian, koska hän tunsi olevansa todella väsynyt. Hän kertoi voivansa huonosti, tulleensa masentuneeksi, ja joutuneensa turvautumaan masennuslääkkeisiin. Haastateltava sanoi, ettei voisi palata Irakiin – ei, vaikka hänet tapettaisiin täällä. Hän kuolisi mieluummin täällä kuin Irakissa. (N1). Mieshaastateltava (M6) sanoi tappavansa itsensä, mikäli hänet pakotetaan takaisin Irakiin. Hän sanoi kokevansa, että hänen vaihtoehtonsa olivat joko kuolla täällä tai kotimaassaan - tai ryhtyä kotimaassaan tappajaksi. Myös toinen haastateltavista (M3) listasi samat vaihtoehdot. Irakissa voisi selviytyä ainoastaan ryhtymällä radikaaliksi (M3).

Haastateltavat toivat esiin samoja kielteisen päätöksen aiheuttamia tuntemuksia, joita myös viime aikojen uutisista on saanut lukea (luku 4.6). Pohdittavaksi jää, kokeeko osa irakilaisista tilanteensa niin tukalaksi, että riistäisi henkensä, mikäli hänen tulisi palata kotimaahansa. Vastaanottokeskuksen johtaja (VOK-johtaja 2016) kertoi osan turvapaikanhakijoista voivan aika huonosti. Turvapaikanhakijoiden keskuudessa oli paljon unettomuutta, ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta. Myös itsetuhoisuudesta oli puhuttu, ja

viime aikoina esiin oli tullut vakavia itsemurhayrityksiäkin. VOK-johtajaa huolettikin se, millä tavalla pidemmän aikaa huonosti voineet henkilöt tulevat reagoimaan kielteisiin turvapaikkapäätöksiin. (eml.)

6.5 Vastaanottopalveluiden päättyminen

Vuoden 2016 aikana vastaanottopalvelut oltiin päätetty vain 157:ltä lainvoimaisen kielteisen päätöksen saaneelta (Maahanmuuttovirasto e, luettu 28.2.2017). Tässä tutkimuksessa kahdelle haastateltavalle (M1, M2) oltiin ilmoitettu vastaanottopalveluiden päättymisestä, joista toiselta (M2) oli vastaanottopalvelut oli päätetty. Hän kertoi ilmoituksen tuntuneen pahalta. Kertomansa mukaan paluu Irakiin ei ollut sodan takia mahdollista, eikä myöskään siitä syystä, että hän oli ollut jo niin kauan poissa kotimaastaan. Haastateltava kertoi elämänsä olevan jo täällä, olihan hän ollut Suomessa jo yli kolme vuotta, puhui suomea ja hänellä oli tyttöystävä täällä. (M2.) Opiskelupaikan saamisen hän vaikutti kokevan lähestulkoon myönnettynä lupana, joka sallii Suomeen jäämisen:

”Tuntui huonolta, tuntui pahalta. -- Jos en ole opiskelija, helpompi ois mennä, mutta mä olen opiskelija. Missä mä voimennä. -- Tämä on opiskelijalupa, koska mä oon, mä odotan tämä nyt... Mä odotan. -- Mun elämä on täällä. -- Mun elämä, mun elämä on täällä. Olen kauan kolme vuotta, ei ole lyhyt aika. Olen, olen tyttöystävä täällä, ja olen opiskelija, ja olen... osaan puhua suomea ja saan opiskella. Ja mistä mä lähden nyt.”

M2

Muiden irakilaisten haastateltavien (M3, M4, M5, M6, N1) kohdalla pohdittiin, miltä kielteinen turvapaikkapäätös hallinto-oikeudesta tuntuisi ja mitä he ajattelisivat, jos vastaanottopalvelut heidän kohdaltaan päätettäisiin. Yksi mieshaastateltavista (M3) ihmetteli, miten hän voisi selvitä täällä, jos vastaanottopalvelut päättyisivät. Hän ei kertomansa mukaan voisi palata kotimaahansa, koska siellä ei ole paikkaa, joka olisi hänelle turvallinen (M3). Perheensä kanssa Suomeen tullut mieshaastateltava (M4) totesi, että vaikka vastaanottopalvelut lakkaisivat heidän kohdaltaan, pystyisivät he kuitenkin tulemaan toimeen Suomessa. Suomessa olisi helppo työskennellä laittomasti, ja vaikka Suomen viranomaiset tiesivät tästä, ei heitä kiinnostanut puuttua asiaan. (M4.)

Naishaastateltava (N1) kertoi kuulleensa muilta turvapaikanhakijoilta lakimuutoksesta ja 30 päivän määräajasta. Hänen kysyessään asiasta avustajaltaan oli tämä sanonut, ettei se päde hänen juttuunsa. Avustaja oli kertonut, että kahden korkeimman oikeusasteen kielteisen päätöksen jälkeen mentäisiin Euroopan tuomioistuimeen. (N1.) Naishaastateltava kertoi olleensa yllätynyt kun vastaanottokeskuksesta oli selitetty, että vastaanottopalvelut päättyvät kahden kielteisen päätöksen jälkeen:

”When I asked her (the lawyer), is that the true, I heard a lot of people say that... I follow the news... and say that they gave them 30 days to leave the camp and this way. She said “Not in your case. Not now. This is after the second negative from the High Court.” And that’s because she just explained

to me, that because... is... that mean Finland use all the way, and then we will go to European Court. -- But I surprised when (The head of the asylum office) last time told me that nowadays it will be two."

N1

Haastattelijan avustaja oli varmaankin ajatellut asioita jo niin pitkälle, että mikäli hallinto-oikeus ei kumoaisi Maahanmuuttoviraston päätöstä, hakisivat he valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta, ja mahdollisen valitusluvan epäämisen jälkeen laatisivat uusintahakemuksen. Saman kierroksen jälkeen asia saataisiin vasta päätökseen. Avustajan tehtävä on puolustaa avustettavan oikeuksia ja valaa toivoa turvapaikan saamisesta, mutta kyseisen haastateltavan kohdalla voidaan miettiä, onko se enää hänen etunsa mukaista? Haastateltava kertoi olevansa jo tässä vaiheessa prosessia väsynyt ja masentunut. Lisäksi hän kertoi jo tehneensä suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Vaikka vastaanottopalvelut häneltä päätettäisiinkin, ei hän jäisi kodittomaksi. Hänen pojalleen oli myönnetty A-oleskelulupa, joten haastateltava kertoi muuttavansa poikansa luo asumaan (N1).

Lisäksi naishaastateltavalla (N1) oli eräs kokemus kerrottavanaan. Haastateltava kertoi hänen kanssaan samassa asunnossa asuvasta afrikkalaisesta naisesta, jonka vastaanottopalvelut päätettiin. Nainen oli tämän jälkeen viettänyt kolme kuukautta kirkossa, jonka jälkeen oli palannut takaisin vastaanottokeskukseen. Haastateltavan mukaan nainen oli kertonut, että kun viettää kolme kuukautta poissa vastaanottokeskuksesta, voi palata sinne takaisin ja saada jälleen rahaa. Haastateltava kertoi kysyneensä, muuttiko hän tarinaansa (hakiko turvapaikkaa uudestaan eri perustein), oli nainen vastannut tämän olevan laki: kolmen kuukauden poissaolon jälkeen voi palata takaisin vastaanottokeskukseen. (N1.) Haastateltava epäili naisen tietävän asiasta enemmän kuin hän tiesi:

"I will tell you something. My neighbour in the home, she's an African lady. Now she's in Finland for three years. And she received three negative. And they told her to go out from the camp, and she spent three month in the church. The church helped her to stay. And now they returned her back to camp. And her case in European, but she told me something. I don't know if this is the law or... but she told me that if you spend the three month outside the camp, then you can return back to the camp. And she's living with us now. They start again to give her money. -- I'd asked her, do you change you story or...? She say "No no no no. This is...". She told me "This is the law, in this way. You spent the three month outside the camp and then you can return back. And this is the law." -- I think she knew more than I know."

N1

Edellä mainittu esimerkki osoittaa, että joko huhut ja virheellinen tieto leviävät turvapaikanhakijoiden keskuudessa, tai sitten joidenkin turvapaikanhakijoiden osalta on päätetty joustaa lain puitteissa säädetyistä toimenpiteistä. Vastaanottopalveluiden päättäminen on hankala asia, koska toisaalta on väärin tarjota palveluita niille, jotka viranomaisen päätöksistä piittaamatta kieltäytyvät palaamasta kotimaihinsa, ja toisaalta ihmisiä ei voi jättää heitteillekään. Sisäministeriö (2016b) pyrkii linjaamaan ne välttämättömät palvelut, joita vastaanottopalvelun piiristä poistetuille tulisi tarjota.

Toisaalta kunnille annettiin vapaus laajentaa palveluita. VOK-johtaja (2017) toivoisi selkeää linjausta siihen, mitä palveluja kuntien tulisi vastaanottopalvelujen piiristä poistetuille tarjota.

6.6 Vapaaehtoinen paluu

Luvussa 4.3 kerrottiin vapaaehtoisesti palanneiden määrän kasvun vuosien 2015 ja 2016 aikana selittyvän suurelta osin hakijamäärän kasvulla. Vuonna 2016 suurin osa vapaaehtoisesti palanneista oli saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen; lähteessä ei tosin ollut eritelty, kuinka suuri osuus oli saanut kielteisen päätöksen Maahanmuuttovirastosta ja monellako palanneella oli hallinto-oikeuden päätös. Haastatelluista turvapaikanhakijoista yhtä lukuun ottamatta kukaan ei missään tapauksessa harkitsisi vapaaehtoista paluuta. Yksin Suomeen tullut mieshaastateltava (M3) kertoi nauraneensa kuullessaan vapaaehtoisesta paluusta. Myöskään veljesten (M5) mukaan vapaaehtoinen paluu ei ollut edes vaihtoehto. Naishaastateltavan (N1) mukaan ne turvapaikanhakijat, joilla todella on esteitä palata kotimaahansa, pyrkivät pysymään maassa niin pitkään kuin mahdollista. Niillä, joilla ei ole todellista estettä palata kotimaahansa, lähtevät alle vuodessa (N1).

Mieshaastateltava (M6) totesi, että mikäli hän tuntisi olonsa kotimaassaan turvalliseksi, hänkin palaisi vapaaehtoisesti, eikä Suomen tarvitsisi maksaa mitään hänen palaamisestaan. Haastateltava puhui hyvin kuvainnollisesti halustaan mennä takaisin kotimaahansa, mikäli vain tuntisi olonsa siellä edes hitusen verran turvalliseksi: Jos hänellä olisi Irakissa kahden neliömetrin kokoinen alue, jossa olisi turvassa, palaisi hän takaisin. (M6.) Eikä hän odottaisi saavansa rahaa paluuseen, vaan lähtisi itse, kävellen:

”My country, short and sweet: about me, if now, if I have two meters length and one meters width, and be safe in Iraq, believe me, today I’d back. And I don’t wait to give me a few euros from Finnish government to back Iraq. I go by my own. By walking I can go.”

M6

Mieshaastateltava (M6) kertoi tulevansa vihaiseksi ja että hänen tekisi mielensä repiä paperi kun hän kuulee puhuttavan ”vapaaehtoisesta”. Jos hän olisi tullut tänne rahan takia, olisi vapaaehtoinen paluu parempi kuin ei mitään. (M6.) Nyt haastateltava sanoi olevansa valmis maksamaan siitä, että saisi jäädä tänne ja olla turvassa:

”I have and I want to rip the paper when they say ”voluntary”. I’d be very pissed off. -- My aim is not money. If my aim is money, yes okay, it’s better than nothing. Okay, give me some money. And to be honest, I’m ready to pay here money, to stay here. It’s not bribe, because I know, I’d be safe.”

M6

Irakilaisten haastatteluissa tuli useasti esiin se, etteivät he olleet tulleet Suomeen rahan takia. Pohdittaessa sitä, miksi osa irakilaisista palaa vapaaehtoisesti, mieshaastateltava (M3) sanoi toisten palaavan, koska tämä oli heille pelkkää peliä. Toisilla taas oli oikeasti perhehuolia. Jotkut kokeilevat, josko olisi helppo saada koko perhe tänne. Kun ei ole, he

luovuttavat ja palaavat. Jälleen esiin nostettiin mahdollisuus, että osa lähtee turvapaikanhakuun vain kerätäkseen tietoja, ja kun tehtävä on suoritettu, palaavat he Irakiin. (M3.) Myös toinen mieshaastateltavista (M6) totesi, että ne irakilaiset, jotka tulevat tänne lähetettyinä, tarttuvat vapaaehtoiseen paluuseen. Heidän ei tarvitse pelätä kotimaahan palaamista. (M6.)

Perheensä kanssa tullut mieshaastateltava (M4) kertoi joidenkin hänen ystävästään valinneen vapaaehtoisen paluun. Kysyttäessä haastateltavalta, miksi hänen ystävänsä oli palannut takaisin Irakiin, hän kertoi ystävänsä käyvän kauppaa, ja toivoneensa pystyvänsä oleskeluluvan avulla laajentamaan bisneksiään. Kun turvapaikanhakuprosessi ei ollutkaan niin nopea kuin hänen ystävänsä oli luullut, oli tämä luovuttanut ja palannut kotimaahansa. (M4.) Haastateltavan ystävä oli todennut, ettei voinut elää niin pienellä rahalla, mitä vastaanottokeskuksesta annettiin:

"He told me, "I have my trading in Iraq. They have a lot of money, I get paid monthly 40 000 dollar, and I can't live with -- 300 euro. It's impossible to me." -- He (the friend) couldn't live for that long time because he didn't get his decision. He just surrendered and said he can't live anymore in Finland so he had to go back."

M4

Vuoden pituisen, tilapäisen oleskeluluvan saaneen mieshaastateltavan (M1) ajatus vapaaehtoisesta paluusta poikkesi irakilaisten haastateltavien ajatuksista. Kysyttäessä ajatuksia vapaaehtoisesta paluusta haastateltava sanoi, että vapaaehtoinen paluu ja siitä tarjottu avustus oli parempi kuin ei mitään, mutta summa oli hänestä kovin pieni. Hän pohti rahan riittävän matkusteluun ja vaatteiden ostoon, mutta ettei rahalla toteutettaisi omia suunnitelmia. Haastateltava kertoi eräästä kotiin palanneesta, joka osti summalla tuliaisia perheelleen. Haastateltava uskoi, että vapaaehtoiseen paluuseen tartuttaisiin useammin, mikäli tarjottu summa olisi suurempi. Hän itsekin valitsisi vapaaehtoisen paluun, mikäli hänelle tarjottaisiin siitä 3 000 euroa:

"It's... very good, it's better than nothing, but it's very, very little and... for example if you take (give?) people one thousand euro... one thousand it's good for... for one month's life, for one month's buy clothes and to go travel here or here... -- It's not far project, to go your country and you make some project. Let's say for example, if they give three thousand - four thousand, of course it's in (continent) to live good. Have people to do, to good, good life, for the project. But thousand, I'm not so... the people who there was in Europe long time, so when he back his family, he have to give... have some gift and... so he need money. So this one thousand he spent it all for, for gift... I think... now maybe 40 % people they accept one thousand, if three thousand maybe 80 % or 90 % (Would you accept three thousand?) Yes, I accept."

M1

6.7 Tulevaisuudensuunnitelmat

Haastateltavilta kysyttiin, millaisia vaihtoehtoja he näkivät heillä olevan tulevaisuudessa, mikäli he eivät saisi Suomesta turvapaikkaa. Heiltä kysyttiin myös, missä he näkivät itsensä kymmenen vuoden päästä. Haastateltavista kaikilla oli vaikea kuvitella tulevaisuuttaan kymmenen vuoden päähän. Naishaastateltava (N1) sanoi, ettei hän voinut suunnitella mitään, koska aina tulee jotain, joka tuhoaa suunnitelmat. Myös Suomeen yksin saapunut mieshaastateltava (M3) totesi, ettei halua suunnitella tulevaisuuttaan. Hän ei halua miettiä sitä, mitä tekisi, jos hallinto-oikeudesta tulisi kielteinen päätös. Päätöstä odottaessaan hän aikoi vain keskittyä kuntosalilla käymiseen. (M3.) Suomeen yhdessä tulleet veljekset (M5) eivät olleet tehneet mitään suunnitelmia sen varalle, mikäli he saisivat lopullisen kielteisen päätöksen. He kertoivat menevänsä mieluummin vankilaan kuin että palaisivat takaisin kotimaahansa (M5).

Yksi mieshaastateltavista (M6) kertoi Suomessa pysymisen olevan hänen tavoitteenaan ja toiveenaan. Hän sanoi odottavansa seuraavaa päätöstä, ja jos hallinto-oikeus hylkäisi hänen valituksensa, hakisi hän valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Haastateltava kertoi, että aiemmin hän oli innostunut suomen kielen opinnoista, vapaaehtoistyöstä, kaikesta, mutta kun hän sain Maahanmuuttovirastosta kielteisen päätöksen, kiinnostus lopahti. (M6.)

Mieshaastateltava (M4) sanoi kokeilevansa kaikki mahdollisuudet turvapaikansaamiseen Suomesta. Mikäli hän ei perheineen saa turvapaikkaa, siirtyisivät he todennäköisesti toiseen maahan, vaikka Suomessakin voisi pärjätä. Haastateltava kertoi tehneensä jo suunnitelmia, mihin maahan hän yrittäisi perheensä kanssa ensin, ja mitkä maat olisivat seuraavina vaihtoehtoina. Haastateltava totesi, että mikäli heidät tavattaisiin laittomasti joistain tietyistä EU-maista, ei heitä palautettaisi Suomeen – eikä myöskään Irakiin. Haastateltava kertoi kohdemaan valintaan vaikuttavan myös kyseisen maan lainsäädännön. Kysyttäessä haastateltavalta hänen veljiensä tekemisistä, kertoi hän molempien hakevan turvapaikkaa eri maista. Lisäksi hän totesi, että hänellä oli kontakteja ja ystäviä joka puolella. Vaikka he saisivat kielteisen päätöksen, tulisivat he selviämään – olivathan he irakilaisia. (M4.) Irakilainen söisi vaikka koiran selviytyäkseen:

”Because, you know, we are Iraqi people. If I want to survive, I can eat dog maybe for survive.”

M4

Naishaastateltava (N1) kertoi, että he olivat sopineet poikansa kanssa, että hän muuttaisi pojan luokse asumaan, mikäli lopullinenkin turvapaikkapäätös olisi kielteinen. Lisäksi haastateltava kertoi suunnitelleensa perustavansa oman yrityksen. He pyrkisivät saamaan ulkomailla opiskelevalle vanhemmalle pojalleen opiskeluoikeuden Suomesta. Tavoitteena olisi saada myös haastateltavan aviomies Suomeen. Haastateltava pohti, että mikäli saisi kielteisen päätöksen, tulisi hänen kuitenkin saada tehdä töitä. (N1.) Hän kertoi kuulleensa eräältä afrikkalaisnaiselta, että tätä oli käsketty etsimään töitä sen jälkeen kun hänet oli poistettu vastaanottokeskuksesta:

”They shall give me the right to work to... Because they told this lady, this (African) they told her when stopped giving her money and told her to go out, they told her go and find work. It means there is another choice, and that time I shall find the work.”

N1

Kerrotaessa naishaastateltavalle (N1), ettei Suomessa saisi työskennellä jos maassa oleskeli laittomasti, haastateltava päivitteli, että miten joku oli voinut sanoa, että saisi sitten mennä hakemaan töitä, jos ei todellisuudessa saa. Haastateltava väitti, että asia oli näin, että kyse ei ollut siitä, että hän olisi vain kuullut tästä. Hän totesi, ettei aio työskennellä laittomasti, hän aikoi hankkia laillisen työn. Samalla haastateltava myös pohti, voisiko hän perustaa yrityksen jonkun toisen nimiin – hän maksaisi perustamisesta aiheutuvat kulut ja olisi sitten töissä yrityksessä. Mikäli haastateltava ei saisi turvapaikkaa, hän toivoisi pystyvänsä aloittamaan bisneksensä ennen kuin hänen rahansa loppuisivat. (N1.)

Mieshaastateltavan (M2) vastaanottopalvelut oli päätetty. Hän kertoi asuvansa jatkossa osan ajasta tyttöystävänsä luona, osan ajasta muiden ystäviensä luona. Hän aikoi jatkaa opintojaan ja oli jo hakenut toimeentulotukea. Opinnot kestäisivät kolme vuotta. Hän kertoi myös löytäneensä työn, jota tehdä iltaisin. Päivisin hän kävisi koulussa. Ja jos muuta työtä ei olisi, haastateltava sanoi keräävänsä vaikka pulloja, jotta saisi rahaa opiskelua varten. Opintojen jälkeen hän etsisi työn, ja työsopimuksella saisi luvan oleskella Suomessa. (M2.)

Palkitaanko sitkeys lopussa? Mieshaastateltava (M1) kertoi saaneensa B-oleskeluluvan. Kysyttäessä, mitä hän olisi tehnyt, ellei olisi saanut oleskelulupaa, hän sanoi, ettei varmaankaan olisi lähtenyt vapaaehtoisesti. Haastateltava kertoi taistelleensa oleskeluluvan puolesta jo kuudesta seitsemään vuotta, joten miksi hän enää luovuttaisi. Toisaalta hän kuitenkin pohti, että pitkän prosessin takia oli jo aika väsynyt taistelemaan, eikä pitänyt tilanteestaan enää. Haastateltava ihmetteli, miksi Suomesta oli niin vaikea saada turvapaikkaa tai oleskelulupaa. (M1.) Ja jos ei ollut edellytyksiä turvapaikkaan, miksei annettu jotain toista mahdollista oleskelun laillistamiseksi:

”For me, I think the reason it’s come from, from the government, the all reason why this problem coming, like why people they leave? If they make some good, good roots. Okay, for example, the people who immigration no give asylum, case, no accept. Okay give them other, other choice.-- democratic here, it’s very, very bad. I think it’s better if they do something very simple.”

M1

Mieshaastateltava (M1) kiteytti varmasti monen kielteisen päätöksen saaneen turvapaikanhakijan ajatuksen laillisen oleskelun mahdollisuudesta Suomessa. Jos turvapaikanhakijalla ei ollut edellytyksiä saada kansainvälistä suojelua, voisiko hän jäädä jollakin muulla perusteella maahan? Haastattelussa kävi ilmi, että moni tunsivat olonsa petetyksi saavuttuaan Suomeen. Muutama (M6, N1) oli käyttänyt merkittävät summat matkoihin, mikä osaltaan varmasti vaikutti haluttomuuteen palata tyhjin käsin kotimaahan.

Muutamalle haastateltavalle (M3, M6) oli kantautunut viestiä, että Suomi nimenomaan tahtoi turvapaikanhakijoita maahan, ja heidät otettaisiin avosylin vastaan. Eräs mieshaastateltavista (M3) totesi, että haluaisi osaksi Suomen yhteiskuntaa, ja antaa sille takaisin sen, mitä se antaisi hänelle. Saavuttuaan Suomeen, oli hän joutunut pettymään, koska ei häntä tänne tahdotukaan:

”When I hear Finland they accept people, they want people to come. When I hear, like there is a welcome, big welcome, in the beginning. Like, I felt okay, I can go there and be part of society, part of that country, try to build and to give back what they give me... It’s like this. You know. Because I have all this bad feelings about my country, about my people, which like... -- I didn’t like my of people so I came here. I will find something totally different.”

M3

6.8 Johtopäätökset

Mitä kielteisestä turvapaikkapäätöksestä seuraa?

Maahanmuuttovirasto on tehnyt vuosien 2015 – 2016 kuluessa 34 073 turvapaikkapäätöstä, joista kielteisiä on 14 551 (43 %). Vastaanottojärjestelmässä on 20 450 henkilöä, joista kielteisen päätöksen saaneita oli 11 365. Näistä muutoksenhaun alaisia on 9 451. (Sisäministeriö 2016b.) Vapaaehtoisesti palanneita vuonna 2016 oli vain 2 112, ja näistä 60 % eli 1 268 kielteisen päätöksen saaneita (IOM Helsinki 2017). Sekä teorian että haastattelujen valossa näyttäisi siltä, että suurin osa kielteisen päätöksen saaneista turvapaikanhakijoista ei hyväksy saamaansa päätöstä. Päätöksistä tullaan valittamaan niin pitkälle kuin on mahdollista. Kun kaikki valitusportaat on kuljettu loppuun, laaditaan uusintahakemus ja sama kierros alkaa alusta. Kun lopullinen kielteinen päätös on saanut lainvoiman, on aikaa kulunut vuosia ja henkilölle on jo muodostunut verkostoa joko Suomeen tai johonkin muuhun EU-maahan. Jokaisella on joku tuttu, ystävä tai sukulainen, joka on saanut turvapaikan tai oleskeluluvan ja joka voi auttaa kielteisen päätöksen saanutta elämään laittomasti maassa – joko työskennelläkseen tai toteuttaakseen muita suunnitelmia, joiden takia alun perin Eurooppaan pyrki. Osa haastateltavista kertoikin jo tehneensä varasuunnitelmia, mikäli turvapaikkaa ei irtoa. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että kielteisestä päätöksestä huolimatta turvapaikanhakijat keksivät kyllä keinoja, joilla selviytyä.

Yksi haastateltavista totesi, ettei hän syytä Maahanmuuttovirastoa kielteisestä päätöksestä, koska ei Maahanmuuttovirasto voi tietää, kuka puhuu totta ja kuka valehtelee. Haastateltavan mukaan on paljon keksittyjä tarinoita ja vääriä perusteita, joilla turvapaikkaa haetaan. Jos turvapaikanhakija tietää hakevansa turvapaikkaa väärin perustein, miksi hänen on niin vaikea hyväksyä kielteistä päätöstä? Olisiko taustalla kulttuurilliset syyt? Jos asetettu tavoite on riittävän korkealla omalla listalla, pyritään siihen hinnalla millä hyvänsä. Lisäksi avustajat valavat kielteisen päätöksen saaneeseen uskoa, että juuri hänen juttunsa on erityinen ja hänen tapauksessaan kielteinen päätös tulee kumoutumaan. Jos ympärillä näkyy niitä turvapaikanhakijoita, jotka ovat onnistuneet

saamaan turvapaikan ilman todellista tarvetta, voi tämäkin luoda uskoa, että oma juttu kääntyy vielä puoltoon. Prosessin pitkittymisen lisäksi erilaiset siteet ja vaikkapa opiskelupaikan saaminen lisäävät henkilön haluttomuutta palata kotimaahansa. Näin eräs haastateltavista (M2) koki kielteisen päätöksen ja vastaanottopalveluiden (kotinsa) menettämisen:

”En, en voi mennä takaisin (Irakiin), koska nyt olen, tyttöystävä ja oon, olen opiskelija kun -- se on tärkeä mun koulu. En mä voi lähde täältä. (haastateltava on hiljaa) En mä voi mene pois tämä koti ja joka päivä sitä mitä mä mietin, missä mä menen, mitä mä -- missä mä nukuin, missä mä jatkan... -- huomenna kouluun. Tuntuu huonolta.”

(M2)

Muutama haastateltavista totesi kuolevansa mieluummin Suomessa kuin palaavansa Irakiin. Joku sanoi tappavansa itsensä, jos hänet pakotetaan palaamaan kotimaahansa – tätä viestiä on tullut ilmi myös mediassa esiintyneillä, kielteisen päätöksen saaneilla turvapaikanhakijoilla. Uhkaukset eivät kuitenkaan saisi vaikuttaa annettaviin ratkaisuihin, koska muutoin annetaan vääränlaista viestiä muille turvapaikanhakijoille. On kuitenkin huomioitava, kuten vastaanottokeskuksen johtajakin totesi, että osa turvapaikanhakijoista voi huonosti (VOK-johtaja 2017). Alankomaissa irakilaisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa tehdyn tutkimuksen mukaan pitkittynyt turvapaikkaprosessi aiheuttaa turvapaikanhakijoille sekä henkistä että fyysisistä oireilua sekä heikentää elämänlaatua (Laban ym. 2008). Tästä syystä lainvoimaiset turvapaikkapäätökset tulisi saada aiempaa nopeammin, jotta myönteisen päätöksen saaneet kotoutetaan ja kielteisen päätöksen saaneet palautetetaan kotimaihinsa.

Poliisin näkökulmasta näyttäisi siltä, että mikäli yhä useampi kielteisen päätöksen saanut turvapaikanhakija ei suostu palaamaan kotimaahansa vapaaehtoisesti, tulevat viranomaisen saattamana tapahtuvat maasta poistamiset lisääntymään. Haastateltavista muutama oli jo päättänyt, että mikäli heille ei myönnetä turvapaikkaa, jäävät he laittomasti oleskelemaan joko Suomeen tai muualle EU:n alueella. Maahan jäävien, kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden lisäksi Suomessa laittomasti oleskelevien määrä lisääntyy maahantulokiellossa olevien EU-kansalaisten takia (Ulkomaalaistutkija 2017). Laittoman maassa oleskelun lisääntyminen tulee olemaan haaste maan sisäiselle turvallisuudelle (Skur 2017). Myös harmaa talous, ihmiskauppa ja hyväksikäytöt tulevat lisääntymään (Sillanpää 2017). Ulkomaalaisvalvonnan puitteissa poliisin tulisi aktiivisesti sakottaa laittomasti maahan jääneitä turvapaikanhakijoita oikean signaalin välittämiseksi. Toisaalta tulisi myös ylläpitää ajantasaista tilannekuvaa paperittomista Suomessa. (Skur 2017.)

Maahanmuuttoviraston antamat kielteiset päätökset voivat näyttää tavallisen kansalaisen silmissä kylmäkiskoilta ja väärin ratkaistuilta. Tästä syystä on ymmärrettävää, että kansalaisilla, erilaisilla vapaaehtoisjärjestöillä ja muilla tahoilla nousee tarve auttaa kielteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita. Toisaalta avun lisäksi toiminnalla annetaan myös sellaista viestiä turvapaikanhakijoille, ettei Suomessa oikeusjärjestelmän päätöksiä tarvitse kunnioittaa. Asiaa ulkopuolelta tarkasteltaessa kielteisiä turvapaikkapäätöksiä lukiessa olisi hyvä muistaa, että päätöksen taustalla on

turvapaikkatutkinta ja -puhuttelu, taustaselvitys ja muita toimenpiteitä, joissa on voinut tulla esiin seikkoja, joiden takia kyseiseen ratkaisuun on päädytty. Viranomaiset eivät voi julkisuudessa kommentoida yksittäistapauksia, jonka takia kansalaisten voi olla vaikea ymmärtää annettuja päätöksiä tai suoritettuja toimenpiteitä. Maahanmuuttovirasto ja eri oikeusasteet vastaavat turvapaikkapäätöksistä. Poliisi suorittaa päätöksiin liittyviä toimenpiteitä. Jotta poliisi voisi suorittaa sille kuuluvat tehtävät, tulisi viranomaisten ja eri järjestöjen ja muiden tahojen yhteistyötä pyrkiä parantamaan.

Mitä kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat ajattelevat vastaanotto- palveluiden päättymisestä ja vapaaehtoisen paluun mahdollisuudesta?

Vastaanottopalveluiden päättämällä tähdätään siihen, että vastaanottopalveluista aiheutuvat kustannukset saataisiin laskuun ja että turvapaikanhakija valitsisi vapaaehtoisen paluun. Toisaalta Suomen perustuslain 19 §:n ensimmäinen momentti takaa jokaiselle välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon, joka siirtää turvapaikanhakijat vastaanottopalveluista hätäavun piiriin. Viime aikoina kunnat ovat joutuneet miettimään, miten he kyseiset palvelut järjestävät. Sisäministeriö (2016b) mahdollisti kunnille vapauden itse määrittää hätäavun laajuuden, joka voi aiheuttaa paperittomien siirtymisen sinne, jossa parhaimmat palvelut ovat tarjolla. Lisäksi turvapaikanhakijat ovat hyvin perillä mahdollisuudesta hakea toimeentulotukea. Tästä syystä perustuslain takaamaan välttämättömään toimeentuloon liittyvät lakimuutokset olisi syytä saattaa mahdollisimman pian lainvoimaisiksi, jotta toimeentulotuki ei houkuttelisi jäämään laittomasti maahan.

Opinnäytetyötä kirjoitettaessa vastaanottopalvelut on päätetty alle 200 kielteisen, lainvoimaisen päätöksen saaneelta turvapaikanhakijalta. Päätöksiä odotettiin tulevan enemmän syksyn 2016 aikana. Se, mitä lakimuutos tuo tullessaan, on hankala ennustaa. Poliisin tehtäviä se ei vielä ole lisännyt. Hallituksen turvapaikkapoliittisessa toimenpideohjelmassa (Valtioneuvosto 2015, 4) todetaan, että *”Hallinto-oikeuden tekemistä kielteisestä turvapaikkapäätöksestä valittava henkilö ei jää valituksen käsittelyajaksi Suomeen, vaan hänet poistetaan maasta HO:n päätöksen mukaisesti, jollei KHO toisin määrää.”* Vastaanottokeskuksen johtajan (VOK-johtaja 2017) mukaan korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen toimeenpanokiello voi tulla vasta sen jälkeen kun turvapaikanhakija on jo poistettu vastaanoton piiristä, eikä hänen olinpaikastaan ole enää tietoa. Tähän epäkohtaan tullaan varmasti tulevaisuudessa puuttumaan. Haastatteluaineistossa tuli esiin, että ilmeisesti eräs turvapaikanhakija oli päässyt takaisin vastaanottopalveluiden piiriin oltuaan jonkin aikaa kirkon majoitettavana. Tämä uusi *”laki”* voi kiinnostaa tulevaisuudessa muitakin turvapaikanhakijoita, joilta vastaanottopalvelut päätetään.

”Vapaaehtoinen paluu on yksilölle parempi vaihtoehto kuin oleskelu laittomasti maassa.” Vaikka vapaaehtoinen paluu sisällytettiin lakiin ja sitä pyritään markkinoimaan useaan otteeseen turvapaikkaprosessin ollessa käynnissä, vain harva on tarttunut siihen. Hallituksen esityksessä (HE 170/2014) ajateltiin, että kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat tarttuisivat vapaaehtoisen paluun mahdollisuuteen, mikäli heidän vastaanottopalvelunsa lakkaavat. Näyttäisi kuitenkin siltä, ettei vapaaehtoinen paluu

houkuttele kielteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita yhtään sen enempää kuin aiemminkaan. Se voi toki alentaa kynnystä lähteä kotimaahan niiden keskuudessa, jotka eivät vielä ole saaneet päätöstä ja kokevat, ettei oma hakemus ole kovin vahva (VOK-johtaja 2016). Haastateltavien suhtautuminen vapaaehtoiseen paluuseen oli hyvin jyrkkä, kukaan heistä ei ollut harkinnut sitä. Vapaaehtoisen paluun houkuttelemattomuus voi johtua kulttuurieroista: suomalaisena voisi helposti ajatella, että tarjous olisi houkutteleva, mutta entäpä hyvin erilaisesta kulttuurista tulevasta turvapaikanhakijasta, jolle länsimainen vapaus ja sen tuomat mahdollisuudet ovat täysin uutta ja erilaista?

Vapaaehtoisesta paluusta maksettavalla avustuksella ei voida todeta olevan mitään merkitystä ainakaan niiden irakilaisien turvapaikanhakijoiden keskuudessa, jotka aikovat pitkittää hakemusprosessiaan niin kauan kuin mahdollista. Muu kuin irakilaistaustainen haastateltavista totesi voivansa palata kotimaahansa vapaaehtoisesti, mikäli siitä maksettava summa olisi nykyistä suurempi. Voidaankin pohtia, voitaisiinko paluusta annettava korvausta nostaa, mikäli kielteisen päätöksen saanut turvapaikanhakija saataisiin sillä tarttumaan vaihtoehtoon? Vaikka korvausta nostettaisiinkin, maksaisi panos nopeasti itsensä takaisin. Korvaus olisi hyvä saada jollain tavoin kiinnitettyä paluumaahan – rahallisesti suoritettuna se sitouttaisi henkilöä heikommin kotimaahansa kuin luontaisesti tarjottuna. Lisäksi rahallinen suoritus voisi houkutella lisää perusteettomia turvapaikanhakijoita maahan. Avustus, jota vapaaehtoisesta paluusta annettaisiin, tulisi siis olla tiukasti sidottu palaajan kotimaahan; avustuksella voitaisiin esimerkiksi tukea henkilön kouluttautumista.

Ulkomaalaislain 51 §:n muuttamisella tavoiteltiin sitä, ettei tilapäistä oleskelulupaa (B-oleskelulupaa) enää myönnettäisi turvapaikanhakijalle pelkästään siitä syystä, että hän oli haluton poistumaan koti- tai lähtömaahansa. Lakimuutoksella onnistuttiin tukkimaan laissa ollut porsaanreikä, joten ulkomaalaislain 51 §:n perusteella myönnettävien tilapäisten oleskelulupien määrän pitäisi lähteä laskuun. Maahanmuuttovirastolta ei ehditty saamaan tuoreimpia tilastoja vuosilta 2014–2016, joten lakimuutoksen vaikutuksia oleskelulupien myöntömääriin ulkomaalaislain 51 §:n perusteella ei tässä työssä arvioida.

Kuinka toimivana nykyistä turvapaikkajärjestelmää ja -prosessia voidaan pitää?

Yhdistyneitten kansakuntien pakolaisjärjestön mukaan luotettavan turvapaikkajärjestelmän ylläpitämiseksi ne henkilöt, jotka eivät ole kansainvälisen suojelun tarpeessa, tulee palauttaa kotimaihinsa (UNHCR 201, 2). Pakolaiskriisin myötä Eurooppaan on tullut lyhyen ajan sisällä miljoonia turvapaikanhakijoita, minkä takia EU on joutunut jatkuvasti laatimaan toimenpiteitä pakolaistulvan hillitsemiseksi. EU:n puutteellisesti toimiva turvapaikkajärjestelmä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden palauttamisessa kannustaa laittomaan maahanmuuttoon (Euroopan komissio 2015), ja tästä syystä yhä useampi henkilö päättää kokeilla onneaan, vaikkei olisikaan turvapaikan tarpeessa. Takaisinottosopimusten puute vaikeuttaa kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden palauttamista kotimaihinsa merkittävästi, joten sopimusneuvotteluja tulisi pyrkiä kiirehtimään.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että osa turvapaikanhakijoista on tietoisia Dublin-menettelystä, ja tästä syystä he hakevat mieluummin turvapaikkaa Suomesta kuin monesta muusta EU-valtiosta. Modernille turvapaikanhakijalle tärkeintä ei näyttäisi olevan ainoastaan se, että saisi olla turvassa, vaan hän miettii myös sitä, mikä maa tarjoaa parhaimmat palvelut ja mihin maahan olisi hyvä ”Dublin-palata”, mikäli jäisi kiinni laittomasta oleskelusta EU-alueen sisällä. Toisaalta Suomessa rekisteröintiä voidaan pitää myös taakkana, jos aikomuksena ei alun perin ollut edes anoa turvapaikkaa. Pelko Suomeen palauttamisesta voi olla turha, koska vain pieni osa Dublin-palautuksista toteutuu (Rigatelli 2016). Toisaalta oman maan turvapaikanhakijamäärän kasvaessa voidaan yhä hanakammin pyrkiä palauttamaan toisen valtion vastuulle kuuluvat henkilöt takaisin. Onkin odotettavissa, että Dublin-palautukset lisääntyvät tulevaisuudessa (Skur 2017). Vaikka henkilö saataisiinkin palautettua vastuumäärittämisasetuksen perusteella toiseen valtioon, Schengen-alueen vapaa liikkuvuus mahdollistaa sen, että palautettu henkilö voi olla jo muutaman päivän sisällä palannut palautuksen tehneeseen valtioon. Edellä mainittujen sekä haastatteluissa esiin tulleiden seikkojen perusteella voidaan todeta, ettei EU:n turvapaikkajärjestelmä toimi tarkoituksenmukaisesti.

Turvapaikkatutkinta siirtyi poliisilta Maahanmuuttovirastolle maaliskuussa 2016. Muutosta perusteltiin sillä, että turvapaikkatutkinnan ja -puhuttelun suorittaminen samanaikaisesti Maahanmuuttovirastossa lyhentää hakemusten käsittelyaikoja. (Maahanmuuttovirasto 2016g.) 2013/32/EU-direktiivi suosittelee, että turvapaikkahakemus käsiteltäisiin kuudessa kuukaudessa (Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto 2013b). Odottamaton turvapaikanhakijoiden määrän kasvu 2015 on varmasti vaikuttanut käsittelyaikojen pituuteen. Haastateltavien keskuudessa syksyn 2015 aikana tulleet turvapaikanhakijat odottivat ensimmäistä päätöstään 12–15 kuukautta. On todettu, että mitä kauemmin turvapaikkaprosessi kestää, sitä haluttomampi turvapaikanhakija on hyväksymään kielteisen päätöksen (Tiainen & Brewis 2016a, 33). Turvapaikkaprosessi uhkaa venyä vuosien mittaisiksi kun kielteisen päätöksen saaneet valittavat päätöksistään. Valitusasioiden jakautuminen useampaan hallinto-oikeuteen tuo hieman helpotusta valitusruuhkan purkuun. Tulevaisuudessa nähdään, pystyvätkö eri hallinto-oikeudet ratkaisemaan samankaltaiset valitukset saman linjan mukaisesti.

Turvapaikkatutkintaan kuuluva aika näyttäytyi toisilla haastateltavista raastavana odotusaikana, jolloin henkilö oli kykenemätön tai haluton tekemään mitään. ECRE:n (2016) julkaisussa todettiin, että turvapaikkahakemuksen käsittelyyn liittyy ristiriitaisuus siinä mielessä, että yhtäältä peräänkuulutetaan käsittelyn riipeyttä, mutta toisaalta myös perusteellisuutta. Turvapaikanhakijalle hakemuksen käsittelyn odotusaika voi tuntua raskaalle, mutta toisaalta riipeä käsittely voi vaikuttaa siihen, ettei hakemusta käsitellä huolella, jolloin se vaikuttaa hakijan oikeusturvaan (eml.). Muutama haastateltava kritisoi sitä, että turvapaikkatukinnassa tukeudutaan liiaksi dokumentteihin. Henkilön tarina voi olla totta, vaikkei hänellä ole näyttää todisteita asiasta. Toisaalta myös väärät henkilöt voivat esittää sinänsä aitoja asiakirjoja. Naishaastateltava (N1) totesikin, että henkilön hakemusta pitäisi tarkastella joka suunnasta käsin:

”It’s (asylum process) not work because... They always says, it’s depending on the mood of the officer at that day. If he drink his coffee or not. So if he is in a good mood, he will sign a paper and give you a permit and if he is not, he will do nothing.

The people who are in charge of the immigration interviews, they shall study all the case, from all the directions or points, I don’t know how to say it. Not in this way.

Some people, they don’t even have the evidence, but they are saying the truth. And other, bring a lot of paper and they are laughing at here and there and... you will notice that directly he will choose to return back after getting the permit.”

NI

Turvapaikkahakemusten käsittelyajat pitäisi saada lyhyemmiksi, mutta asiakkaan oikeusturvan tulisi kuitenkin toteutua. Keskeistä on, että päätökset perustuu faktatietoon. Kun hakemus ja päätös on perusteellisesti tehty, on päätöskin paremmin perusteltavista. Turvapaikkapuhuttelua voidaan pitää keskeisenä osana turvapaikkatutkintaa. Voidaankin todeta, että turvapaikkapuhuttelua tekevillä henkilöillä olisi syytä olla lähes poliisin kuulustelutaitoihin verrattavat taidot puhuttelun suorittamiseen.

Tähän tutkimukseen kerättiin aineistoa haastatteleamalla kahdeksaa kielteisen päätöksen saanutta turvapaikanhakijaa. Oli mielenkiintoista todeta, kuinka paljon jo näin pienessä otannassa löytyy poikkeuksia säännöistä. Aineistosta kumpusi useita epäkohtia sekä turvapaikkajärjestelmän että -prosessin toimivuudesta. Turvapaikanhakijat ovat tietoisia järjestelmän heikkouksista.

Mitkä syyt saavat ihmiset liikkeelle ja hakemaan turvapaikkaa?

Yhä useammalla turvapaikanhakijalla perimmäinen syy hakea turvapaikkaa on jokin muu kuin se peruste, jolla ulkomaalaislain 87 §:n ja 88 §:n mukaan turvapaikka tai oleskelulupa myönnetään. Teoriaosuudessa yhdeksi keskeiseksi syyksi esitettiin halu saavuttaa parempi elintaso – tämä oli myös pääsyy yhden haastateltavan kohdalla. Toisaalta hän ei olisi hakenut turvapaikkaa vaan jatkanut Suomessa oleskeluaan laittomasti, mikäli ei olisi joutunut tekemisiin poliisin kanssa.

Maahanmuuttovirasto on todennut irakilaiden turvapaikanhakijoiden hakijaprofiilin muuttuneen (Maahanmuuttovirasto 2016f). Pohdittaessa syitä, mitkä houkuttelevat irakilaisia Eurooppaan, kertoivat haastateltavat osan hakevan turvapaikkaa siksi, että oleskelulupa mahdollistaisi sekä työnteon että matkustelun. Turvapaikan kautta saatu oleskelulupa avaa portit Eurooppaan ja mahdollistaa vaikkapa omien bisneksien laajentamisen. Monella voi olla suunnitelmissa elää useammassa maassa samanaikaisesti: sekä Irakissa että jossain EU-maassa. Matka ja oleskelu Euroopassa koetaan seikkailuksi, jollaiseen omassa maassaan ”jumissa” elänyt irakilainen ei aiemmin uskonut saavansa mahdollisuutta. Myös ilmaiset palvelut houkuttelevat kokeilemaan onnea.

Haastatteluaineisto tukee Parhialan ja Raulon (2016, 23) tutkimusten perusteella tekemiä havaintoja siitä, että kaikkein köyhin kansanosaa ei ole se, joka edes voi lähteä liikkeelle.

Osa haastateltavista totesi, että Irakin hallinto (*government*) tai vastaava taho lähettää miehiään keräämään tietoja länsimaista ja aiheuttamaan ongelmia EU-maille. Haastateltavien mukaan osa turvapaikanhakijoista kuuluu armeijaan, radikaaleihin tai jopa ISISiin. Osa irakilaisista haastateltavista kertoi shiia muslimien tulevan Suomeen ilman oikeaa perustetta saada turvapaikka eikä heillä kotimaassa ollut mitään hätää – tosin kyseiset haastateltavat edustivat itse sunnimuslimeja tai muita vähemmistöryhmiä. Niin tai näin, myös Suojelupoliisin (2015) puolelta on esitetty huoli siitä, että irakilaisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa on henkilöitä, joilla on kytköksiä terroristiverkostoihin tai jotka kannattavat ääri-isalmistista ideologiaa. Olivat haastateltavien väitteet Irakin tiedonkeruutarkoituksessa tänne lähettämistä turvapaikanhakijoista paikkansapitäviä tai -pitämättömiä, tulisi nämä väitteet kuitenkin ottaa vakavasti Suomen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Haastateltavat päättivät hakea turvapaikkaa Suomesta, koska Suomen syrjäisen sijainnin ja kylmän ilmaston takia he uskoivat, ettei Suomessa olisi paljoa irakilaisia. Moni tiesi Suomen olevan vapaa maa, jossa ihmisarvoa kunnioitettaisiin. Eri lähteiden kautta oli kiirinyt tietoa, että Suomesta turvapaikkapäätöksen saisi nopeasti. Haastateltavista yksi kertoi selvittäneensä, että Suomesta pysyvän oleskeluluvan sai nopeammin kuin monesta muusta Euroopan maasta. Myös Sipilän talolupauksesta oli kuultu. Haastatteluaineisto tukee sitä väitettä, että viestinnällä on suuri vaikutus siihen, minne turvapaikanhakija hakeutuu. Väärinkäsitysten välttämiseksi viestinnän tulee olla harkittua, jotta totuudenmukainen kuva Suomesta turvapaikanhakijoiden vastaanottajamaana säilyisi. Tulisi kyetä luomaan sellainen kuva, että tänne kannattaa hakeutua ainoastaan, jos on todellinen tarve turvapaikalle. Tässä on mahdollisesti jo onnistuttu, koska vuoden 2016 aikana Suomeen tuli huomattavan vähän turvapaikanhakijoita, vaikka Eurooppaan kohdistui lähes vuotta 2015 vastaava pakolaispaine (Eurostat 2017). Toisaalta tilanteet muuttuvat hyvin nopeasti, joten vuoden päästä edessä voi olla uusi pakolaistulva. Voidaan todeta, että monilta osin vuoden 2015 turvapaikanhakijaryntäys lamaannutti osittain viranomaistoiminnan ja pyrittiin vaan selviämään pakollisista toiminnoista. Mikäli samanlainen sykäys toistuisi, pystyisikö Suomi enää hoitamaan tilannetta?

7 POHDINTA

Turvapaikanhakijat ovat tunteita nostattava aihe. Median ruokkima mielikuva turvapaikanhakijoista uhkana tai uhreina vaikuttaa siihen, että myös monella suomalaisella on hyvin mustavalkoinen käsitys turvapaikanhakijoista. Yhtäältä heidät nähdään sodan ja vainon uhreina, toisaalta yleistä järjestystä horjuttavina rikollisina. *Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen* (PolL 872/2011 1. luku 1. § 1. mom. 1. virke). Poliisille kuuluvien tehtävien puitteissa poliisi osallistuu myös turvapaikanhakijoihin liittyviin

toimenpiteisiin. Vaikka poliisi onkin tekemisissä turvapaikanhakijoiden kanssa lähinnä negatiivisissa yhteyksissä kuten kielteisen turvapaikkapäätösten tiedoksiantajana, maastapoistajana tai turvapaikanhakijan tekemän rikoksen selvittäjänä, toimii hän tehtävissään yhtäläillä tasa-arvoisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen kuten Suomen kansalaistenkin kohdalla. Poliisin turvapaikanhakijoihin kohdistuvien tehtävien suorittaminen on haastavaa silloin kun turvapaikanhakija vastustaa Suomen oikeuslaitoksen tekemiä päätöksiä.

Tämän opinnäytetyön tekijänä ja tulevana poliisina näin jokaisen haastatteleman turvapaikanhakijan yksilönä, jolla oli oma agenda, päämäärä, tulevaisuuden tavoite. Jokaisella turvapaikanhakijalla oli oma tarina kerrottavana ja jokaisen haastattelun jälkeen olin yhtä tarinaa, yhtä kokemusta, yhtä vuorovaikutustilannetta rikkaampi. Vaikka suhtautuisinkin jokaisen turvapaikanhakijan tarinan aitouteen tietyllä varauksella, ei se tarkoita sitä, ettenkö kunnioittaisi häntä. Tässä opinnäytetyössäni tarkoitukseni oli tarkastella tutkimuskysymyksiä kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden näkökulmasta ja hyvät ainekset tähän tarkasteluun sain tutkimukseen suostuneilta haastateltavilta.

Kuinka aitoja ja rehellisiä vastauksia sain? Koin vuorovaikutustilanteet onnistuneiksi ja uskoisin, että moni haastateltavista kertoi minulle perimmäisiä ajatuksiaan ja tunteitaan – siitäkin huolimatta, että opiskelin poliisiksi. Vaikka haastattelin turvapaikanhakijoita siviilivaatetuksessa, ilman kaulalla roikkuvaa virkamerkkiä, ei *poliisiuteni* kuitenkaan unohtunut haastateltavilta. Aika ajoin yksi jos toinen kysyi, miten laki missäkin tilanteessa meni ja oliko hän ymmärtänyt hakuprosessin oikein. Koska halusin saada esiin heidän käsityksensä asioista, pyrin vastaamaan heidän kysymyksiinsä vasta sen jälkeen kun asiaan liittyvä teema tai koko haastattelu oli saatu päätökseen. Vastasin heidän kysymyksiinsä parhaani mukaan, jotta ainakin omalta osaltani pystyin kertomaan heille totuudenmukaista tietoa Suomen turvapaikkaprosessista. Toisinaan haastattelujen aikana heräsi huoli siitä, kuinka epäselvältä ja hankalalta turvapaikkaprosessi haastateltavista vaikutti, ja kuinka paljon tarinoita ja huhuja turvapaikanhakijoiden keskuudessa liikkui.

Tämän opinnäytetyön haastattelujen annista olisi voinut tulla hyvin erilainen, mikäli haastateltavia olisi ollut enemmän muistakin kansalaisuuksista. Toisaalta haastatteluista olisi myös ollut mahdollista saada paljon enemmän informaatiota, jos kaikki haastateltavat olisivat edenneet turvapaikanhakuprosessissaan pidemmälle: saaneet jo hallinto-oikeuden tuomion sekä ilmoituksen vastaanottopalveluiden päättymisestä. Tällöin heillä olisi ehkä ollut jo hieman parempi yleiskuva koko turvapaikkaprosessin etenemisestä. Tätä työtä tehdessä ei yllä mainittuja haastateltavia kahta lukuun ottamatta ollut saatavilla siinä vastaanottokeskuksessa, jossa suoritin haastattelut. Pyrin saamaan haastateltavia myös kahdesta muusta vastaanottokeskuksesta, mutta kummallakaan ei ollut asukaslistoillaan kohderyhmään soveltuvia haastateltavia, ja lisäksi toinen vastaanottokeskus ilmoitti kaupungin vaativan oman tutkimusluvan. Päätin joustaa alkuperäisistä valikoitumiskriteereistäni ja pyrkiä saamaan myös niiltä turvapaikanhakijoilta, joilla oli vasta ensimmäinen kielteinen päätös Maahanmuuttovirastolta, edes jonkinlaisia ajatuksia tutkimuksen aiheeseen liittyen. Haastattelujen edetessä totesin, että Irakin historian ja

nykytilan sekä eri uskonryhmien tuntemisesta olisi ollut hyötyä haastatteluissa. Haastatteluista jäi tunne, että heidän kulttuurinsa hyvällä tuntemisella voitaisiin löytää parempia toimintatapoja, joilla kielteisen päätöksen saavat irakilaiset turvapaikanhakijat saataisiin hyväksymään päätökset.

Mikä on turvapaikkajärjestelmän perimmäinen tehtävä? Antaa turvaa sellaiselle vainon uhriksi joutuneelle, joka ei kykene elämään turvallista elämää koti- tai lähtömaassaan. Turvapaikkajärjestelmän tehtävä ei ole parantaa niiden henkilöiden elintasoja tai edesauttaa saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriä, jotka eivät ole turvapaikan tarpeessa. Toisaalta ketään ei voi kieltää pyrkimästä parempaan elintasoon. Mikäli turvapaikkajärjestelmän halutaan toimivan tarkoituksenmukaisesti, tulisi ne, joilla ei ole kansainvälisen suojelun edellytyksiä, palauttaa kotimaihinsa (UNHCR 2010, 2). Muun muassa kansalais- ja vapaaehtoisjärjestöjen, yksityishenkilöiden ja kirkon puuttuminen viranomaisratkaisuihin tulee aiheuttamaan yhä enemmän ristiriitaa paitsi turvapaikanhakijoiden niin myös Suomen kansalaisten keskuudessa. Poliisi pyrkii suorittamaan virkatehtävänsä parhaalla mahdollisella tavalla, mutta moni taho vaikeuttaa tehtävän suorittamista. Eri järjestöt tarkoittavat varmasti hyvää pyrkiessään auttamaan yksittäisiä ihmisiä, mutta voidaan myös todeta, että mikäli viranomaiset eivät voi olla varmoja henkilön taustoista ja todellisesta henkilöllisyydestä, kuinka voivat muutkaan? Suomen tulee auttaa turvapaikanhakijoita kantokykyensä mukaan ja tarjota apua hädässä oleville ihmisille. Samalla pyrkimyksenä on myös pitää laitton maahanmuutto hallinnassa, jonka takia kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat tulisi pyrkiä palauttamaan turvallisesti kotimaihinsa. Kielteisen päätöksen saaneille turvapaikanhakijoille voitaisiin esitellä vaihtoehtoja, joilla heillä on mahdollisuus hakea oleskelulupaa Suomeen laillisin keinoin.

Voisiko väärin perustein turvapaikkaa hakevien matkustusinnokkuutta lievittää sillä, että turvapaikanhakijoita otettaisiin vastaan ainoastaan pakolaisleirien kautta? Mikäli henkilö on oikeasti hengen vaarassa ja häntä vainotaan, hän varmasti olisi valmis viettämään vuoden tai kaksi pakolaisleirillä, mikäli tämän jälkeen hänellä olisi vahvemmat mahdollisuudet saada turvapaikka. Pakolaisleireillä voitaisiin järjestää turvapaikkatutkintaa vastaavia toimenpiteitä, jotta prosessi saataisiin jo siellä käyntiin. Mikäli henkilö ei olisi valmis viettämään aikaa pakolaisleirillä, hänellä tuskin on oikeita perusteita turvapaikan saamiselle.

Laittomasta maahanmuutosta ja hallitsemattomista siirtymisistä maasta toiseen on tullut entistä ajankohtaisempi ilmiö, joka kaiken todennäköisyyden mukaan – mahdollisesti ilmastomuutosten seurauksena – tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Tämä muoti-ilmiö syö resursseja ja rahaa niistä kohteista, joilla voitaisiin parantaa pakolaisten asemaa. Yhtenä keinona puuttua ongelmaan on EU-alueen sisärajaratkaisujen palauttaminen. Tämä olisi järkevää paitsi turvapaikkailmiön hallitsemiseksi, myös mahdollisten terrori-iskujen tai muiden hyökkäysten takia. Se, ovatko Schengen-sopimukseen kuuluvien jäsenmaiden kansalaiset valmiita luopumaan vapaasta liikkuvuudesta, onkin jo toisen opinnäytetyön aihe.

LÄHTEET

Ahtokivi, Ilkka 2014: Sisäministeriö pakottaa siirtolaiset maan alle. Verkkouutiset 6.10.2014. Luettavissa:

http://www.verkkouutiset.fi/kotimaa/pakolaisapu_paperittomat_siirtolaiset-26410. Luettu 26.1.2017.

Aro, Jessikka 2016: Suomalaisten verkosto piilottelee käännetyttä turvapaikanhakijoita kodeissaan. Yle Uutiset 20.6.2016, päivitetty 21.6.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-8965490>. Luettu 14.3.2017.

Autio, Mark 2015: Tieto Suomen oloista leviää verkossa. Helsingin Sanomat 2.10.2015. Luettavissa: <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002856743.html>. Luettu 5.2.2017.

Ecre 2016: The length of asylum procedures in Europe. October 2016. Luettavissa: <http://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/10/AIDA-Brief-DurationProcedures.pdf>. Luettu 18.3.2017.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere, Vastapaino.

Euroopan komissio 2015: Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Euroopan muuttoliikeagenda. Bryssel 13.5.2015. COM(2015) 240 final.

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto 2013a: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 604/2013 kolmannen maan kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön johonkin jäsenvaltioon jättämän kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelystä vastuussa olevan jäsenvaltion määrittämisperusteiden ja -menettelyjen vahvistamisesta (uudelleenlaadittu). Laadittu 26.6.2013.

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto 2013b: Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/32/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, kansainvälisen suojelun myöntämistä tai poistamista koskevista yhteisistä menettelyistä (uudelleenlaadittu). Laadittu 26.6.2013.

Eurostat 2016: Asylum in the EU Member States. Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. Syrians, Afghans and Iraqis: top Citizenships. News release, 44/2016.

Eurostat 2017: Asylum in the EU Member States. 1.2 million first time asylum seekers registered in 2016. Syrians, Afghans and Iraqis continued to be the top citizenships. News release, 46/2017.

Frontex: Mission and tasks. Luettavissa: <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>. Luettu 22.1.2017.

Hallitus 2015: Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma. 8.12.2015. Luettavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099>. Luettu 29.1.2017

Hammarberg, Ville 2017: Irakilaismiehet katosivat Porissa – Paperittomien määrän uskottaan kasvavan kevään aikana. Luettavissa: <http://www.satakunnankansa.fi/satakunta/irakilaismiehet-katosivat-porissa-paperittomien-maaran-uskotaan-kasvavan-kevaan-aikana-14069131/>. Luettu 1.3.2017.

Harmonen, Ulla 2017: Tiimipäällikkö, tilannekeskus, Maahanmuuttovirasto. Sähköposti 10.3.2017.

HE 170/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 343/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan velvollisuudesta järjestää eräitä terveydenhuollon palveluja eräille ulkomaalaisille ja laiksi rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta.

HE 2/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 43/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 133/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus.

Holehouse, Matthew 2016: Six in ten migrants not entitled to asylum, says EU chief. The Telegraph. 26.1.2016.

Luettavissa: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/12123684/Six-in-ten-migrants-not-entitled-to-asylum-says-EU-chief.html>. Luettu 22.9.2016.

Horsti, Karina 2009: Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turvapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa: En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.). Tampere, Vastapaino, 77–85.

International Organization for Migration, Country Office in Finland. Assisted voluntary Return and Reintegration Support to Asylum Seekers (AVRR). Luettavissa: <http://www.iom.fi/AVRR>. Luettu 8.9.2016.

IOM Helsinki 2017: Assisted Voluntary Return and Reintegration (Finland). Statistics 1 January to 31 December 2016.

Jaakola, Jarkko 2016: Maahanmuuttovirasto kertoo, miksi kielteiset päätökset ovat kasvaneet. Kansalainen 13.9.2016. Luettavissa: <https://www.kansalainen.fi/maahanmuuttovirasto-kertoo-kielteiset-paatokset-kasvaneet/>. Luettu 4.3.2017.

Kauranen, Anne 2015: ”Finland’s no good”: Disappointed migrants turn back. AFP. 25.9.2015.

KHO 2013:78

KHO 2015:100

KHO 2016:53

Koivisto, Matti 2016: Ex-poliisiyliohtaja selittää lausuntoaan turvapaikanhakijoiden järjestäytymisestä: ”Kyllä sitä varmasti tapahtuu”. Yle Uutiset. 8.9.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9151567>. Luettu 13.3.2017.

Kuosma, Tapio 2016: Turvapaikka ja pakolaisasema. Kansainvälisen suojelun periaatteet. Kemi, Nordbooks.

Laban, Cornelis J., Komproe, Ivan H., Gernaat, Hajo B. P. E. & de Jong, Joop T. V. M. 2008: The impact of a long asylum procedure on quality of life, disability and physical health in Iraqi asylum seekers in the Netherlands. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 2008: 43(7), 507-515.

Leppäkorpi, Mervi 2011: Asiaton oleskelu kielletty. Tutkimusmatkalla paperittomien Suomessa. Helsinki, Into Kustannus Oy.

Leskelä, Veli-Pekka 2015: Paperittomien maahantulijoiden hoito tuomittiin eduskuntakeskustelussa. Suomen Uutiset 14.1.2015. Luettavissa: <https://www.suomenuutiset.fi/paperittomien-maahantulijoiden-hoito-tuomittiin-eduskuntakeskustelussa/>. Luettu 29.1.2017.

Liimatainen, Liisa 2015: Sunnien ja shiijojen kiistat Lähi-Idässä. Yle. Julkaistu 10.8.2015, päivitetty 4.5.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/08/10/sunnien-ja-shiijojen-kiistat-lahi-idassa>. Luettu 14.3.2017.

Länkinen, Tiina 2015: Suurlähettiläs: Afganistanista tulee Suomeen nimenomaan elintasopakolaisia. Yle uutiset 9.12.2015. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-8514418>. Luettu 22.9.2016.

Maahanmuuttovirasto 2015a: Turvapaikanhakijat 1.1.-31.12.2014. Luettavissa: http://www.migri.fi/download/50498_Tp-hakijat_tammi_2014.pdf?61bb9c21c33ad488. Luettu 17.1.2017.

Maahanmuuttovirasto 2015b: Vapaaehtoinen paluu ja vastaanottopalveluiden kesto. Ohje. Päivätty 10.7.2015. MIG2015-538.

Maahanmuuttovirasto 2016a: Turvapaikanhakijat 1.1.-31.12.2015. Luettavissa: http://www.migri.fi/download/64990_Tp-hakijat_2015.pdf?590c6d21c33ad488. Luettu 17.1.2017.

Maahanmuuttovirasto 2016b: Humanitaarista suojelua ei myönnetä enää, uudet maalinjaukset Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. Lehdistöiedote 17.5.2016. Luettavissa: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/humanitaarista_suojelua_ei_myonneta_enaa_uudet_maalinjaukset_afganistanista_irakista_ja_somaliasa_67589. Luettu 16.2.2017.

Maahanmuuttovirasto 2016c: Vastaanottopalvelujen lakkaamien vastaanottolain 14 a §:n nojalla. Ohje. Päivätty 10.8.2016. MIGDno-2016-819. Luettavissa: http://www.paperittomat.fi/wp-content/uploads/2016/09/Maahanmuuttovirasto_-_vastaanottopalveluiden_lakkaamisesta.pdf. Luettu 26.1.2017.

Maahanmuuttovirasto 2016d: Toteutuneet keskimääräiset käsittelyajat vuorokausissa vuonna 2016. Asiakastiedote. Luettavissa: http://www.migri.fi/nain_palvelemme/kasittelyajat/keskimaaraiset_kasittelyajat_aikaisempina_vuosina. Luettu 29.1.2017.

Maahanmuuttovirasto 2016e: Turvapaikkahakemuksen käsittelyaika arvioidaan puhuttelussa. Asiakastiedote 19.5.2016. Luettavissa: http://www.migri.fi/nain_palvelemme/kasittelyajat/kasittelyajat_-_kansainvalinen_suojelu/1/0/turvapaikkahakemuksen_kasittelyaika_arvioidaan_puhuttelussa_54130. Luettu 29.1.2017.

Maahanmuuttovirasto 2016f: Irakilaisten turvapaikkapäätökset: Kielteisten osuus kasvanut. Lehdistöiedote 6.7.2016. Luettavissa: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/irakilaisten_turvapaikkapaatokset_kielteisten_osuus_kasvanut_68688. Luettu 4.3.2017.

Maahanmuuttovirasto 2016g: Turvapaikkatutkinta siirtyy poliisilta maahanmuuttovirastolle 1.3.2016. Asiakastiedote 29.2.2016. Luettavissa: http://www.migri.fi/nain_palvelemme/asiakastiedotteet/1/0/turvapaikkatutkinta_siirtyy_poliisilta_maahanmuuttovirastolle_1_3_2016_66198. Luettu 18.3.2017.

Maahanmuuttovirasto 2017: Turvapaikanhakijat 1.1.-31.12.2016. Luettavissa: http://www.migri.fi/download/65764_tp-hakijat_2016.pdf?7bd25221c33ad488. Luettu 17.1.2017.

Maahanmuuttovirasto a: Kiintiöpakolaiset. Luettavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset. Luettu 30.1.2017.

Maahanmuuttovirasto b: Turvapaikanhakijoita saapui viime vuonna ennätysmäärä. Luettavissa: <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>. Luettu 21.1.2017.

Maahanmuuttovirasto c: Turvapaikan hakeminen. Luettavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen. Luettu 11.1.2017.

Maahanmuuttovirasto d: Käännyttäminen. Luettavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/kaannyttaminen. Luettu 11.1.2017.

Maahanmuuttovirasto e: Vastaanottopalvelut päättyneet. Luettavissa: http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/vastaanottopalvelut_paattyneet. Luettu 28.2.2017.

Mainio, Tapio 2015: Turvapaikanhakijat marssivat Oulussa huonon ruoan ja asumisolojen takia – “Samaa ruokaa kuin kouluissa”. Helsingin Sanomat 30.9.2015.

Malin, Tuula 2017a: Vastaanottokeskuksen johtaja: “Yksin Suomeen tulleet jäävät laittomasti.” Iltalehti 7.2.2017. Luettavissa: http://www.iltalehti.fi/uutiset/201702062200066230_uu.shtml. Luettu 1.3.2017.

Malin, Tuula 2017b: Iltalehden tapaamat turvapaikanhakijat: Kielteinen päätös tai ei, me jäämme Suomeen! Iltalehti 7.2.2017. Luettavissa: http://www.iltalehti.fi/uutiset/201702062200066232_uu.shtml. Luettu 1.3.2017.

Manner, Maria 2016: Suomi käännyttää jopa Isisin alueilta tulevia irakilaisia – Asiantuntijat ihmettelevät: “Kukaan ei tunne oloaan turvalliseksi täällä”. Helsingin Sanomat 7.8.2016. Luettavissa: <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002914626.html>. Luettu 28.2.2017.

MTV uutiset 2016: Sisäministeri Paula Risikon haastattelu. Televisioutinen 16.12.2016. Toimittajat Ripsa Koskinen-Papunen ja Aaro Kajaste. Katsottavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/sisaministeri-risikko-laittomasti-maassa-olevien-hataapu-saa-olla-vain-lyhytaikaista-rahaa-ei-anneta/6216772>. Katsottu 5.2.2017.

Mykkänen, Pekka & Hannula, Tommi 2016: Suomi ja Afganistan sopuun pakkopalautusten helpottamiseksi – ulkoministeriön mukaan “kaikkea matkustamista

vältettävä Afganistaniin”. Helsingin Sanomat 4.10.2016. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002923893.html>. Luettu 29.1.2017.

Männistö, Mika 2013: Turvapaikan saaneilla henkilöllisyys usein selvittämättä. Suomen Uutiset 20.9.2013. Luettavissa: <https://www.suomenuutiset.fi/turvapaikan-saaneilla-usein-henkilollisyys-selvittamatta/>. Luettu 13.3.2017.

Mäntykenttä, Arvo 2017: komisario, ulkomaalaisasiat, Helsingin poliisilaitoksen lupapalveluyksikkö. Sähköposti 23.1.2017.

Mäntymaa, Eero 2016: Suomi käännättää myös rampoja – Sahdoon sai lähtöpässi odotettuaan kuusi vuotta. Yle uutiset 9.10.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9197595>. Luettu 4.2.2017.

Ortamo, Simo 2015: Pohjoismaat tiukentavat kilpaa turvapaikkalakejaan. Yle uutiset 8.12.2015. Päivitetty 5.9.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-8512879>. Luettu 22.9.2016.

Pakolaisneuvonta ry: Paperittomuudesta, paperittoman määritelmä. Paperittomat-hanke. Luettavissa: http://www.paperittomat.fi/?page_id=28. Luettu 29.1.2017.

Palmén, Tiia 2017: Turvapaikanhakija tuomittiin 10-vuotiaan tytön törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Iltalehti 10.3.2017. Luettavissa: http://www.iltalehti.fi/uutiset/201703102200083638_uu.shtml. Luettu 14.3.2017.

Parhiala, Pauliina & Raulo, Sylvia 2016: Pakolaiset maailmamme kuvana. Teoksessa Pakolaisuudesta kotiin. Gothóni, Raili & Siirto Ulla (toim.). Helsinki, Gaudeamus.

Park, Jeanne 2015: Europe’s Migration Crisis. CFR Backgrounders. Council on Foreign Relations. Päivitetty 23.9.2015. Luettavissa: <http://www.cfr.org/refugees-and-the-displaced/europes-migration-crisis/p32874>. Luettu 17.9.2016.

Passoja, Annu 2016: Joulukuu vei turvapaikanhakijat länsirajalta ja toi itärajalle. Yle uutiset 8.1.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-8580993>. Luettu 5.2.2017.

Pekkonen, Sanna 2016: Tältä näyttää irakilaismiehen saama kielteinen turvapaikkapäätös. Aamulehti 28.7.2016. Luettavissa: <http://www.aamulehti.fi/kotimaa/talta-nayttaa-irakilaismiehen-saama-kielteinen-turvapaikkapaatos-23814272/>. Luettu 14.3.2017.

Pieti, Pasi & Pakkala, Maria 2016: Turvapaikanhakija pettyi oloihin Suomessa: “Nyt he pyytävät meitä siivoamaan ja osallistumaan keittiöhommiin...” Iltasanomat 12.1.2016. Luettavissa: <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000001064529.html>. Luettu 26.1.2017.

Poliisi 2015: Laittoman maahantulon torjunnan arviointiraportti. Vuosi 2014. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2015.

Poliisihallitus 2016: Vastaanottopalveluiden lakkaaminen vastaanottolain 14 a §:n ja ulkomaalaislain 51 §:n nojalla. Kirje. Salassa pidettävä asiakirja.

Reinikainen, Jaakko 2017: ylitarkastaja, tulosalueen johtajan sijainen, oikeus- ja tukipalvelut, Maahanmuuttoviraston turvapaikkayksikkö. Sähköposti. 2.1.2017.

Rigatelli, Sara 2016: 10 faktaa Dublin-järjestelmästä – Suomi poistaa turvapaikanhakijoita maasta tehokkaimmin Euroopassa. Yle uutiset 10.12.2016. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9333595>. Luettu 4.3.2017.

Riksrevisionen 2016: Upprättandet av tillfälliga gränskontroller vid inre gräns. En granskningsrapport från riksrevisionen. RIR 2016:26. Stockholm, Riksrevisionen.

Saastamoinen, Jutta 2015: Dissemination of information on voluntary return: how to reach irregular migrants not in contact with the authorities. National report of Finland. EMN focused study 2/2015. Luettavissa: http://www.emn.fi/files/1247/FINAL_EMN_info_on_voluntary_return_EN_FL.pdf. Luettu 26.1.2017.

Samers, Michael 2010: Migration. London, Routledge.

Siirto, Ulla & Laihia, Marja-Liisa 2016: Turvapaikanhakijoiden vastaanotto – toteutuvatko ihmisoikeudet? Teoksessa Pakolaisuudesta kotiin. Gothóni, Raili & Siirto Ulla (toim.). Helsinki, Gaudeamus.

Sillanpää, Sami 2015: Mitä Välimeren yli Eurooppaan pyrkivät ihmiset pakenevat? HS Keräsi kysymyksiä ja vastauksia aiheesta. Helsingin Sanomat 2.8.2015. Luettavissa: <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1438484026515>. Luettu 17.9.2016.

Sillanpää, Tiina 2017: komisario, ulkomaalaisyksikkö, Pojanmaan poliisilaitoksen poliisipalvelut. Sähköposti 3.3.2017.

Sisäministeriö 2016a: Neuvottelut turvapaikanhakijoiden paluusta etenivät Bagdadissa hyvin. Tiedote 21.12.2016. Luettavissa: http://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/neuvottelut-turvapaikanhakijoiden-paluusta-etenivat-bagdadissa-hyvin. Luettu: 4.3.2017.

Sisäministeriö 2016b: Toimenpidesuunnitelma laittoman maassa oleskelun ehkäisyyn ja hallintaan. Suunnitelma 26.12.2016. Helsinki. Luettavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10616/1266558/TpsuunnitelmaLAMA.pdf/c5b16a1b-8418-4fe0-a3ba-3fe3663ef67f>. Luettu 5.2.2017.

Sisäministeriö a: Laittoman maahanmuuton torjunta. Luettavissa: http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/laittoman_maahanmuuton_torjunta. Luettu 28.1.2017.

Sisäministeriö b: Palautussopimukset. Luettavissa: http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat/vapaaehtoinen_paluu_ja_palauttaminen/palautussopimukset. Luettu 28.1.2017.

Skur, Thomas 2017: ylikomisario, ulkomaalaisyksikkö, Pohjanmaan poliisilaitoksen poliisipalvelut. Sähköposti 10.3.2017.

Suojelupoliisi 2015: Turvapaikanhakijat ja kansallinen turvallisuus. Lehdistötiedote 3.11.2015.

Suomi oli pettymys: joka neljäs irakilainen turvapaikanhakija lähdössä kotiin. Karjalainen 8.10.2015. Luettavissa: <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/86768-suomi-oli-pettymys-joka-neljas-irakilainen-turvapaikanhakija-lahdossa-kotiin>. Luettu 26.1.2017.

Sutinen, Teija 2017: Risikko: Laittomasti maassa olevat ovat turvallisuusuhka – ”Suomi ei ehkä riittävän ajoissa lähtenyt pohtimaan tätä”. Helsingin Sanomat 14.1.2017. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005045332.html>. Luettu 29.1.2017.

Tiainen, Suvi & Brewis, Kielo 2016:a Returning Rejected Asylum Seekers: challenges and good practices. National report of Finland. EMN focused study 1/2016. Luettavissa: http://www.emn.fi/files/1425/FINAL_EMN_Returning_rejected_asylum_seekers_EN_FI.pdf. Luettu 26.1.2017.

Tiainen, Suvi & Brewis, Kielo 2016b: Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa koskeva raportti – Suomi 2015. Euroopan muuttoliikeverkosto. Luettavissa: http://www.emn.fi/files/1365/APR_2015_FINAL.pdf. Luettu 26.1.2017.

Toivonen, Janne & Pohjanpalo, Olli 2015: Pääministeri Juha Sipilä antaa kotinsa 20 turvapaikanhakijan käyttöön. Helsingin Sanomat 5.9.2015. Luettavissa: <http://www.hs.fi/politiikka/art-2000002850318.html>. Luettu 28.2.2017.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.–2. painos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Oleskeluluvat. Luettavissa: http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/pakolaisten_vastaanotto/oleskeluluvat. Luettu 17.2.2017.

Törnudd, Nina 2016: Sipilä: Kempeleen talo ei turvallinen turvapaikanhakijoille. Keski-suomalainen 31.1.2016. Luettavissa: <http://www.ksml.fi/kotimaa/Sipila-Kempeleen-talo-ei-turvallinen-turvapaikanhakijoille/717290>. Luettu 28.2.2017.

Töttö, Pertti 2000: Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere, Vastapaino.

Ulkomaalaistutkija 2017: vanhempi rikoskonstaapeli, poliisipalvelut, erään poliisilaitoksen rikostorjuntasektori. Sähköposti 20.2.2017 ja 6.3.2017.

UNHCR 2010: Protection Policy Paper. The return of persons found not to be in need of international protection to their countries of origin: UNHCR's role. Luettavissa: <http://www.refworld.org/docid/4cea23c62.html>. Luettu 24.1.2017.

Valtioneuvosto 2015: Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma. Tiedote 657/2015. Luettavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099>. Luettu 21.9.2016.

Vara, Juan Santos & Sánchez-Taberero, Soledad R. 2016: In Deep Water: Towards a Greater Commitment for Human Rights in Sea Operations Coordinated by Frontex. European Journal of Migration and Law 2016: Vol 18, Issue 1, 65–87.

Vasantola, Satu 2016: Suomeen on syntymässä tänä syksynä uusi paperittomien joukko – "Jos joudun kadulle, menen ja varastan". Helsingin Sanomat 16.9.2016. Päivitetty 17.9.2016. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002921142.html>. Luettu 29.1.2017.

Varto, Juha 2005: Laadullisen tutkimuksen metodologia. Metodologia tutkii menetelmien perusteita ja oletuksia. Luettavissa: http://arted.uiah.fi/synnyt/kirjat/varto_laadullisen_tutkimuksen_metodologia.pdf. Luettu 9.2.2017.

Vilka, Hanna 2015: Tutki ja kehitä. 4. uud. painos. Jyväskylä, PS-kustannus.

VOK-johtaja 2016: erään vastaanottokeskuksen johtaja. Haastattelu 23.11.2016.

VOK-johtaja 2017: erään vastaanottokeskuksen johtaja. Haastattelu 22.2.2017.

Ylen aamu-tv 2016: Entisen poliisiylijohtaja Mikko Paateron haastattelu. Televisiohaastattelu 8.9.2017. Toimittaja Juha Hietanen. Katsottavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9151567>. Katsottu 13.3.2017.

Teemahaastattelurunko (suomi / englanti), jonka pohjalta turvapaikanhakijat haastateltiin.

TAUSTA

Sukupuoli
Ikä
Kotimaa

BACKGROUND

Female / Male
Age
Home country

TURVAPAIKKA

Lähtö kotimaasta – syyt
Miksi Suomi?
Turvapaikkahakemukset

ASYLUM

Reasons to leave
Why Finland?
Asylum applications

TURVAPAIKKAPÄÄTÖS

Kielteinen päätös – milloin?
Onko hakenut muutosta päätökseen?

DECISION OF APPLICATION

Negative decision / no
residence permit - When?
Appealing

**VASTAANOTTOPALVELUJEN
PÄÄTTYMINEN**

Tuntemukset

30 DAYS TIME

Feelings

VAIHTOEHDOT

Vapaaehtoinen paluu
Jääminen maahan
paperittomana
Muu , mikä?

CHOICES

Voluntary return / Is it
possible to go home?
Living paperless / without
right to stay
What else?

TULEVAISUUS

Asuminen
Ruoka
Työ / raha
Tukiverkosto
10-v. päästä?

THE FUTURE

Where to go? / What to do?
Living
Food
Job / money
Safety net
10 years from now?

Haastateltaville annettu suomenkielinen esittelykirje tutkimuksesta.

Hyvä turvapaikanhakija,

olen poliisiopiskelija ja teen päättötyötä liittyen vastaanottolakiin ja ulkomaalaislakiin tehtyihin muutoksiin. Muutosten perusteella kielteisen oleskeluluvan saanut turvapaikanhakija on oikeutettu vastaanottopalveluihin 30 päivän ajan kielteisen päätöksen saamisesta. Opinnäytetyössäni tutkin, miten nämä lakimuutokset tulevat tulevaisuudessa vaikuttamaan kielteisen päätöksen saaneisiin turvapaikanhakijoihin.

Haluaisin haastatella sinua selvittääkseni, millaisia tuntemuksia tämä on sinussa herättänyt. Haastattelussa saat kertoa taustoistasi, miksi lähdit kotimaastasi ja anoit turvapaikkaa Suomesta. Saat kertoa, miltä tuntui, kun sait turvapaikkahakemukseesi kielteisen päätöksen. Miltä tuntui, kun sinulle kerrottiin, mitä vaihtoehtoja sinulla on? Mitä ajattelit näistä vaihtoehtoista? Saat kertoa, mitä olet suunnitellut tekeväsi kun vastaanottopalvelut kohdallasi päättyvät ja joudut omillesi. Minne menet, mitä teet?

Jos et ole vielä saanut turvapaikkapäätöstä, voit kertoa, millaisia suunnitelmia olet tehnyt. Odotatko myönteistä vai kielteistä päätöstä? Jos päätös on kielteinen, mitä aiot?

Haastatteluun ja tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelu on täysin luottamuksellista, eikä sinun henkilötietojasi tallenneta mihinkään. Haastattelussa esiin tulleita asioita ei käytetä viranomaistarkoituksiin, ainoastaan tutkimusta varten. Tallennan haastattelut äänitallenteelle ainoastaan sen takia, että voin haastattelutilanteessa keskittyä kuuntelemaan sinua. Tallenne on sitä varten, että voin myöhemmin purkaa haastattelun paperille.

Toivon, että suostut haastatteluun.

Ystävällisin terveisin

Katri Aho
poliisiopiskelija

Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere
Opinnäytetyön ohjaaja: Markku Myllylä, lehtori, kasvatustieteen maisteri

Haastateltaville annettu englanninkielinen esittelykirje tutkimuksesta.

Dear asylum seeker,

I am a student to become a police officer and I am doing my final thesis about changes in law (for example Aliens act) that came into effect recently. What has changed is that if an asylum seeker receives a negative decision on his/hers application (and appealing process has not brought any change), they are entitled to stay in reception centre no more than 30 days. I am doing a research about the possible effects caused by the changes in law in the future.

I would like to interview you to find out how you feel about the fact that you can stay only 30 days in the reception centre after the negative decision has been notified.

In the interview you can tell me where you came from and why you left your home country. You can tell me why did you come to Finland. How did you feel when you received a negative decision on your application? How did you feel about the choices you were given (assisted voluntary return, refusal of entry). You can tell me, what have you been thinking about doing when you can't stay in the reception centre any more. Where are you going? What are you going to do?

If you have not received a decision on your application, you can tell me, what kinds of plans have you made. Do you expect a positive or negative decision? If the decision is negative, what are you going to do?

Taking part in the interview and the research is voluntary. Interviews are fully confidential, and I don't record your identity information. The data will not be used on law enforcement. This interview is for the research only. I will record the interview only because then I can concentrate on listening what you have to say. The recordings are only for me to get the interview on the paper afterwards.

I hope that you agree on the interview.

Best wishes

Katri Aho
Constable intern

Police University College, Tampere
Instructor of the Thesis: Markku Myllylä, Lecturer, Master of Arts (Education)